DEEL 01

Gebiedsindeling

1. Experteninterviews 8
2. Literatuuronderzoek 18
3. Kaartenatlas aspecten van regionale eigenheid 32
4. Systeemanalyse: ruimtelijke regionale eigenheid in het Limburgs cultuurlandschap 68
5. Gebiedsindeling in 3 lagen 78

EXPERTENINTERVIEWS

AANPAK

In de voorbereiding van deze studie werden acht gesprekken georganiseerd met Limburgse experts uit diverse domeinen, geselecteerd in samenspraak met de opdrachtgever. De interviews hadden als doel om bijkomende informatie te verzamelen over bestaande gebiedsindelingen, kernkwaliteiten van Limburgse deelregio's, ontwikkelingskansen en bedreigingen, maar ook tips voor bijkomende relevante literatuur. Elke expert werd ook gevraagd naar specifieke plekken die typerend waren voor de regionale eigenheid in Limburg, specifiek vanuit zijn of haar perspectief or regio. De plekken die daaruit zijn gekomen, geven we weer op de kaart op de bladzijde hiernaast.

Hieronder vindt u een overzicht van de gesprekken en experts. De experts werden samengebracht om een meer spontaan gesprek te krijgen, waarbij we gezocht hebben naar ruimtelijk of thematisch logische combinaties. Elk interview werd als een vrij gesprek gemodereerd aan de hand van volgende vragen, die de deelnemers ook op voorhand bezorgd waren:

- Welke bijzondere eigenheden en kernkwaliteiten zijn er aanwezig in Limburg/uw regio en moeten zeker worden meegenomen in een referentiekader ruimtelijke regionale eigenheid? Kunnen deze aspecten gebruikt worden voor een opdeling in deelregio's met een eigen 'ruimtelijke eigenheid', en welke gebieden zouden dat dan zijn? Welke aspecten spelen daarbij voor u een sleutelrol – landschap, erfgoed, fysische structuur, …? Kunnen er ook uitspraken aan gekoppeld worden over bijvoorbeeld landgebruik, stedenbouwkundige structuur, socio-economische identiteit, … ?
- Welke kansen en bedreigingen ziet u voor de hiervoor aangehaalde aanwezige eigenheden en kernkwaliteiten? Hoe kunnen ze worden versterkt? Als er bedreigingen zijn, hoe worden die dan veroorzaakt en hoe kunnen ze worden aangepakt?
- Veelal wordt regionale identiteit gebouwd op lagen uit het verleden. Dat is vanzelfsprekend een deel van de regionale eigenheid, maar kan u ook enkele potentiële thema's duiden die een belangrijke rol kunnen opnemen voor de toekomstige identiteit?
- Als we even doordenken naar de nabije toekomst: welke doorvertaling zou U van de regionale 'landschapsentiteiten' willen zien in de nieuwe beleidsplannen?

Van elk gesprek werd een verslag gemaakt, dat we de experts bezorgd hebben. Hier hebben sommige mensen nog verder op gereageerd met correcties en aanvullingen. Al die input hebben we verwerkt tot een beknopte synthese van de belangrijkste inzichten van elk gesprek, die we op de volgende pagina's weergeven.

18.03 - NATUUR & ERFGOED
Jan Mampaey - Provinciaal Natuurcentrum
Peter Bloemen - Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed

19.03 - LANDSCHAP
Johan Van Den Bosch - Nationaal Park Hoge Kempen
Pieter Daenen - Buro Landschap

25.03 - HASPENGOUW & VOEREN
An Digneffe - Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren
Christel Cornelissen - Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren
Alexander Massoels - Intergemeentelijk Onroerend Erfgoeddienst Haspengouw West
Veerle Vansant - IOED Haspengouw Oost

25.03 - ARCHITECTUUR & STEDENBOUW
Frank Jaspers - Architectuurdepot
Oswald Devisch - U Hasselt
Dimitri Minten - RE-ST

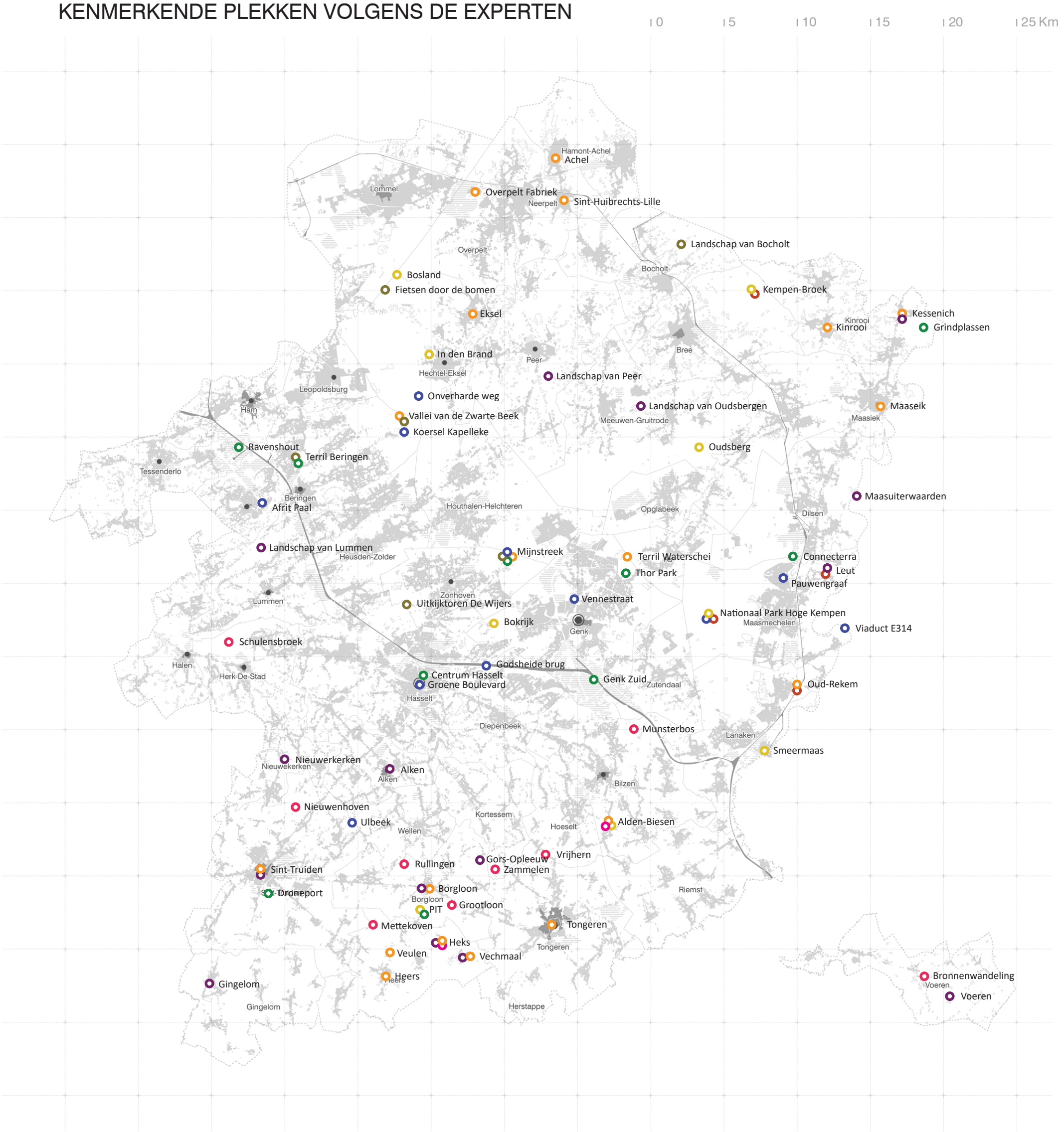
25.03 - KEMPEN & MAASLAND
Ignace Schops - Regionaal Landschap Kempen & Maasland
Greetje Vandekerckhove - Intergemeentelijk Onroerend Erfgoeddienst Kempen & Maasland

26.03 - LANDBOUW & PLATTELAND
Nicole Vreys - Provinciale Landbouwdienst
Davy Froyen - Leader Lokale Actiegroep Haspengouw

03.04 - LAGE KEMPEN
Ilse Ideler - Regionaal Landschap Lage Kempen

03.04 - TOERISME & ECONOMIE
Francine Quanten - Visit Limburg
Stijn Vercampt - Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Limburg

KENMERKENDE PLEKKEN VOLGENS DE EXPERTEN

Legenda :

- Natuur & erfgoed
- Landschap
- Haspengouw & Voeren
- Architectuur & stedenbouw
- Kempen & Maasland
- Landbouw & platteland
- Lage Kempen
- Toerisme & economie

INTERVIEW NATUUR & ERFGOED

Jan Mampaey, Provinciaal Natuurcentrum
Peter Bloemen, Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed

18.03.2020

De elf Grote Landschappelijke Eenheden (GLE's) van de provincie zijn voor het Natuurcentrum de belangrijkste kapstok om te werken aan regionaal (natuur)beleid. De indeling rust op geologische kenmerken en de aanwezigheid van natuurwaarden en -types. Sommige GLE's hebben een sterke werking ontwikkeld en zijn succesvol doorvertaald naar het terrein en concrete (deel)projecten (De Wijers, Hoge Kempen, Kempen-Broek), andere minder (West-Limburgse Naaldbossen, Demervallei).
Vanuit erfgoed wordt er gewerkt met grotere gehelen: Haspengouw, Noord-Limburg, Mijnregio en Maasland, in de toekomst ook De Wijers. De GLE's worden daarbij wel meegenomen om nuancering in de masterplannen te brengen.

Zowel vanuit natuur als vanuit erfgoed is er sprake van heel wat regionale eigenheid in Limburg, die ook benoemd kan worden. Voor de GLE's is dat al redelijk uitgebreid gedocumenteerd, tot op het niveau van soorten per gebied. Maar ook de grote 'zichtbare' landschappen zijn heel herkenbaar eigen: naaldbossen, boomgaarden, vijverlandschappen, heide, ... De kern van regionale eigenheid in natuur wordt bepaald door habitattypes, bepaalde soorten worden ook ingezet als symbool voor communicatie.
Vanuit erfgoed zijn er ook evidente streekgebonden elementen: ommuurde boerderijen, kerkdorpen, mergel als bouwmateriaal in Haspengouw, langgevelhoeves en zware industrie in De Kempen. Dit zijn streekgebonden elementen, maar de grenzen zijn zelden scherp afgebakend.

Hedendaagse landschappen (landbouw, verstedelijking) bezitten duidelijk minder eigenheid en zijn meer inwisselbaar. Lokale eigenheid wordt vervangen door eenheidsworst (fermette, maïsveld). Een belangrijk element voor regionale eigenheid zit in authenticiteit en herkenbaarheid.

De drie belangrijkste (toekomstige) bedreigingen voor natuur in Limburg zijn habitatfragmentatie (versnippering), vermesting en verdroging (grondwater).
Voor erfgoed zijn onoordeelkundige (energetische) verbouwingen en bouwprojecten een belangrijke bedreiging. Niet-beschermd erfgoed is ook letterlijk moeilijk te beschermen. Erfgoedinventarissen worden nu opgemaakt door lokale overheden, die hier weinig ervaring mee hebben.
Ontwikkelingskansen zijn er te vinden in het beleid rond landschapsparken, dat niet alleen een nieuwe manier van natuurbeleid zal meebrengen maar ook beter zal kunnen inspelen op de relatie tussen bebouwde en open ruimte. De klimaatverandering zou ook kansen kunnen opleveren om meer rond 'nature based solutions' te werken.

De voorliggende opdracht zou een goede stap kunnen zijn om de regionale landschaps-identiteiten opnieuw te definiëren, zeker als dat via een breder proces gaat waarbij voldoende verschillende domeinen en disciplines worden betrokken. Daarnaast kan de definitie van regionale eigenheid en regio's een stimulans vormen om erfgoed en landschapskarakteristieken sterker mee te nemen in (plannings)processen, met meer aandacht voor de lokale eigenheid.

"Authenticiteit en herkenbaarheid zijn essentiële elementen voor ruimtelijke eigenheid. Hoe recenter, hoe minder typerend en herkenbaar iets wordt. Dat geldt zowel voor erfgoed als landschap. "

"De industrialisering en intensivering van de landbouw zorgt voor een sterke landschapstransformatie weg van regionale eigenheid met zijn typische streekgebonden landschapselementen. Het traditionele landschap is in het moderne landbouwlandschap is vaak niet meer herkenbaar."

INTERVIEW LANDSCHAP

Johan Van Den Bosch, Nationaal Park Hoge Kempen
Pieter Daenen, Buro Landschap

19.03.2020

Limburg kent eigenlijk drie grote landschappelijke regio's: Haspengouw, Maasland en Kempen. Voeren is een vierde entiteit. Daarbinnen kun je nog verder verfijnen, maar dat is niet altijd evident.

Er zijn al heel wat pogingen ondernomen om streekidentiteiten in Limburg te beschrijven, het zou zonde zijn om die ervaring niet te gebruiken voor dit traject. De GLE's zijn op dit moment de meest voldragen indeling. Als er wordt nagedacht over een nieuwe benadering, is het belangrijk om je daarbij niet te verliezen in technische (geologische,...) details, maar te vertrekken bij het landschap dat je ziet en beleeft. Het doel van deze studie zou moeten zijn om die elementen op te lijsten die er écht toe doen.
Het moet bovendien ook geloofwaardig zijn, niet enkel nostalgisch maar gekoppeld aan de huidige situatie, zichtbaarheid en beleefbaarheid van de landschappen in Limburg. Vaak zijn het anomalieën die voor spanning en herkenbaarheid zorgen (vb. ecoduct NPHK, minaret in de bossen).

De vertaling van ruimtelijke kenmerken naar administratieve grenzen heeft in het verleden al vaak voor verwatering gezorgd van dit soort concepten (vb. regionale landschappen, vroeger ook het toeristisch beleid).

Landschappelijke identiteit is zeker niet iets dat enkel uit het verleden kan stammen. Het mag niet de bedoeling zijn om het landschap van 1900 te gaan beschermen en alle latere toevoegingen als negatief te bestempelen. Limburg heeft regelmatig grote transformaties ondergaan die later juist mee de identiteit zijn gaan versterken (mijnen, zandwinning). Alleen dient dat in de toekomst behoedzamer en met meer aandacht voor de context te gebeuren - zie nieuwe landschapselementen zoals het doorkijkkerkje van Borgloon.

De studie is een succes als er een sector- en grensoverschrijdende benadering en benaming van verschillende Limburgse regio's uit volgt, die echt transversaal en intersectoraal is en gedragen wordt. Niet enkel nu, maar voor een tijdsbestek van minstens 25 jaar.

Limburg mag volgens sommigen niet 'het park van Vlaanderen' worden - maar waarom eigenlijk niet? In plaats van ons steeds te spiegelen aan de stedelijk-economische ontwikkelingen van de andere provincies, zou Limburg zich moeten onderscheiden door maximaal in te zetten op de groene troeven. Dat is niet enkel een verhaal van natuur, maar ook van woon- en leefkwaliteit. En mits goed ingezet, kan het ook een economisch succesverhaal zijn, zoals het verhaal van de mijnen aantoont (vb. Thorpark als bedrijventerrein dat tegelijk een poort is naar het Nationaal Park).

"De basis van streekidentiteit is het landschap zoals de Limburger het elke dag ziet. Door je te verliezen in de nuances van geologie of administratieve grenzen gaat ook de kracht van een streekidentiteit verloren."

"Dennenbossen vind je op veel plaatsen, maar als er een minaret boven de bomen uitsteekt, weet je dat je in Limburg bent. (...) Het ecoduct in het Nationaal Park Hoge Kempen is misschien wel iconischer geworden dan de purperen heide."

INTERVIEW HASPENGOUW & VOEREN

An Digneffe, Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren
Christel Cornelissen, Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren
Alexander Massoels, Intergemeentelijk Onroerend Erfgoeddienst Haspengouw & Voeren
Veerle Vansant, Intergemeentelijk Onroerend Erfgoeddienst Haspengouw Oost

25.03.2020

Haspengouw kent traditioneel een noord-zuid opdeling die zijn oorsprong vindt in de ondergrond en landschappelijk leesbaar is in het landbouwgebruik, de stedenbouwkundige structuur, ... Deze indeling in Droog en Vochtig Haspengouw wordt ook in de GLE's gebruikt en is logisch. Gekeken naar de beekvalleien is er wel eerder een oost-west opdeling.
De intergemeentelijke erfgoeddiensten hebben zich oost-west georganiseerd, maar dat is eerder een administratieve kwestie, er is geen sprake van grote lokale verschillen in de historische bebouwing in Oost- en West-Haspengouw.

Typische elementen in Haspengouw zijn het boomgaardenlandschap, hooilanden omzoomd met hagen, glooiende akkerplateaus met holle wegen, historische parken & tuinen, ingesneden beekdalen, de mergelondergrond, de kleine landschapselementen en het Romeinsvillalandschap (o.a. tumuli).
Vanuit erfgoed zijn er vierkants- en vakwerkhoeves, kastelen, klein historisch erfgoed (kapelletjes), de fruitnijverheid (o.a. stroopfabrieken, fruitspoor) en watermolens op belangrijkste beken. Vier rijke erfgoedsteden steken er bovenuit: Sint-Truiden, Tongeren, Bilzen en Borgloon.

Voeren is een heel eigen verhaal. Het westen van Voeren sluit nog wat aan bij de streek rond Riemst (mergel) in Haspengouw, maar zeker het oostelijk deel behoort duidelijk bij het Land van Herve, een heel ander landschap. Voeren is heuvelachtig en kent een sterke eigen identiteit, ook sociaal.

De kleinschaligheid van de kerkdorpjes in Haspengouw is zowel een troef als een bedreiging. Ze zijn heel aantrekkelijk qua woonkwaliteit en als toeristische bestemming, maar ook kwetsbaar voor vergrijzing en leegloop. Bij (nieuw)bouwprojecten komt de identiteit gemakkelijk onder druk te staan. Leegstand is een ander probleem, zowel bij historische hoeves als bijvoorbeeld kerken. Verpaarding en vertuining van het landbouwlandschap is een bedreiging, maar ook grootschalige infrastructuur van landbouwbedrijven. Een goed kader voor herbestemming van historische hoeves is essentieel, om ze leefbaar te houden en toch ook het erfgoed te beschermen.
De samenwerking tussen natuur en landbouw is op veel plekken ook een echte verrijking. Landbouwers doen aan landschapsbeheer en kunnen zo hun bedrijfsmodel verbreden. De toenemende droogte en het verminderen van het pesticidengebruik vraagt om meer natuurlijke oplossingen. Landbouwers in Haspengouw en Voeren zijn ook trots op hun streek en haar identiteit en werken er actief aan mee om die te beschermen. Recent zijn er in Haspengouw heel wat mooie ruilverkavelingen doorgevoerd (Mettekoven, Grootloon, Jesseren, ...) die als voorbeeld kunnen dienen van kwalitatief landschapsbeheer. In de toekomst zal klimaatbestendig landschapsbeheer een extra uitdaging vormen.
In Voeren benadert het toerisme de grenzen van de lokale draagkracht. Maar zowel in Haspengouw als in Voeren zijn landbouw en toerisme de voornaamste economische trekkers. Voor toerisme dient de focus te verschuiven van kwantiteit naar kwaliteit.
De historische voedingsindustrie in Haspengouw is sterk geëvolueerd met een aantal grote spelers die niet meer sterk lokaal verankerd zijn, en veel kleine spelers die versterkt inzetten op streekproducten en korte keten (Van akker naar bakker, Pipo appelsap, Kortweg Natuur, ...)

Het kader voor regionale ruimtelijke eigenheid zou vooral lokale besturen moeten ondersteunen voor een goed ruimtelijk beleid, zowel rond ruimtelijke ontwikkeling als erfgoed. Tegelijk zou het een traject moeten zijn dat intersectoraal werken stimuleert. Hopelijk is het ook een extra hefboom om de werking van de toekomstige landschapsparken te versterken.

"Nieuwbouwprojecten aan de rand van een dorp geven een prachtig uitzicht op het landschap, maar tegelijk zijn ze heel zichtbaar vanuit dat landschap. Hoe kunnen we de kleinschaligheid en identiteit van het dorpslandschap beschermen zonder het onder een stolp te plaatsen?"

"Boeren zouden niet voor de keuze gesteld mogen worden tussen exporteren met winst of streekeigen teelten en lokale verkoop met lagere marges of afzetzekerheid. (...) Nieuwe initiatieven rond korte keten nemen echter toe in aantal, ook supermarkten beginnen interesse te tonen."

INTERVIEW ARCHITECTUUR & STEDENBOUW

Frank Jaspers, Architectuurdepot
Oswald Devisch, UHasselt
Dimitri Minten, RE-ST

25.03.2020

Er zijn heel wat criteria om ruimtelijke eigenheid op te baseren. Geografisch is er Haspengouw, Kempen, Maasland en Midden-Limburg. Ook de rivier- en beekvalleien zijn erg bepalend geweest voor de ruimtelijke ontwikkeling van Limburg. Landschappelijk zijn er Bosland, Hoge Kempen, Kempen-Broek, Maasland en Haspengouw. Ook historisch is de ontwikkeling van Limburg sterk verbonden met geologie en landschap (landbouw, ontginningslogica). Veel geologische kenmerken vertalen zich inmiddels in een eigen stedenbouwkundige structuur en fysiek zichtbare eigen identiteit.
Maar ook cultuur-economisch zijn er heel wat structuren en lokale eigenheden: denk aan de mijnstreek, de industriële ontwikkeling van Lommel en Tessenderlo, de universiteitscampus in Diepenbeek, ... Vaak spelen daar grote infrastructuren een bepalende rol: kanaal, steenweg, spoorweg, snelweg.
Afhankelijk van het perspectief, ontstaan andere eigenheden die vaak ook overlappen. Maasmechelen is Maasland, maar ook mijnstreek. De systeembenadering die bv. Peter Bongaerts (UHasselt) ontwikkeld heeft, toont de opeenvolgende historische ontwikkelingslogica's en de impact van infrastructuren op landschap en verstedelijking in Limburg. Een kader voor regionale eigenheid kan dus nooit zomaar een gebiedsindeling zijn, maar moet de verschillende (overlappende) lagen en systemen meenemen.

Vanuit het oogpunt van architectuur en stedenbouw, zijn er heel wat streekeigen elementen, vaak met uitgebreide verhalen erachter: de hoevelandschappen en kerkdorpen, de abdijen, de mijnsites en unieke stedelijkheid errond, de vele wind- en watermolens, ... Veel Limburgs erfgoed kan niet los gezien worden van het landschap errond: kastelen, abdijen, hoeves, mijnsites, molens, ...
Limburg heeft zowel stedelijkheid als landschap, en is, komende vanuit Europa in het oosten, de voordeur van Vlaanderen, beschikt over unieke ervaring in het herbestemmen van industrie- en ontginningslandschappen, heeft een enorm knap kleinschalig landbouwlandschap, unieke erfgoedobjecten, vaak nog in hun oorspronkelijke context en landschap. De eigenheid van Limburg ligt ook in zijn kleinstedelijkheid, waar stadscentra behoedzaam kunnen groeien. In de verschillende woonwijken van Limburg vind je elke fase en stijl terug uit de 20e eeuwse geschiedenis van het wonen.

Een bedreiging voor de ruimtelijke eigenheid van Limburg is het gebrek aan en de angst voor integraal denken en transversaal samenwerken. Er wordt nog steeds te veel open ruimte onnodig aangesneden. Er is nood aan een geïntegreerde benadering van bebouwde en onbebouwde ruimte. Het landschap lijkt nu enkel nog nuttig voor recreatie en toerisme, terwijl het een essentieel onderdeel zou moeten uitmaken van het hele ruimtelijk systeem.

In het traject naar een kader voor ruimtelijke eigenheid en vervolgens een Beleidsplan Ruimte Limburg is het debat belangrijker dan het eindresultaat. Meer dan een plan is er nood aan een methodiek die duidelijk maakt hoe om te gaan met complexe vraagstukken temidden van het veelgelaagde cultuurlandschap rondom ons. Maar het inventariseren en benoemen van landschapsidentiteiten kan daarbij wel een goed begin vormen.

"Er moet niet noodzakelijk toegewerkt worden naar een eenduidige gebiedsindeling. Een streek heeft niet één enkele identiteit, maar een meervoudige, onderbouwd door de lagen van de geschiedenis. Het heeft geen zin om een vierkantshoeve te bewaren als men het hele omkaderende systeem verandert. Een vierkantshoeve is onlosmakelijk verbonden met het systeem van het agrarische landschap errond. "

"Beleidsmakers in Limburg denken vaak dat ze een achterstand moeten goedmaken t.o.v. de andere provincies. Maar die zogenaamde achterstand betekent bijvoorbeeld op vlak van open ruimtebeleid en landschap juist een voorsprong. We moeten dus geen achterstand inhalen, maar juist een voorsprong behouden."

INTERVIEW KEMPEN & MAASLAND

Ignace Schops, Regionaal Landschap Kempen & Maasland
Greetje Vandekerckhove, Intergemeentelijk Onroerend Erfgoeddienst Kempen & Maasland

25.03.2020

Het regionaal landschap Kempen & Maasland bevat drie landschappen die alledrie bestaan uit 'topnatuur': de moerasnatuur van grenspark Kempen-Broek, de riviernatuur van rivierpark Maasvallei en de 'pure' natuur van het Nationaal Park Hoge Kempen. Elk gebied heeft zijn eigen identiteit, zowel op vlak van natuur als cultureel.

Limburg beschikt over heel verschillende landschappen op korte afstand van elkaar, dat is echt wel bijzonder. Landschap is ook altijd nauw verweven met andere functies, zodat daar maximaal op moet worden ingezet: natuur en landbouw die elkaar versterken, oude infrastructuren inzetten als ecologische verbindingen, versterken van woonkwaliteit dankzij aanwezigheid van groen, ...
Qua erfgoed is het mijnverleden een belangrijke verbindende factor bij heel wat gemeenten in Kempen & Maasland. De noordelijke gemeentes sluiten echter soms eerder aan bij het verhaal van Bosland of hebben hun eigen verhaal zoals Kempen-Broek en de Teutendorpen.
Kempen-Maasland heeft qua eigenheid een aantal absolute toplandschappen als krenten in het brood, met daartussen het landbouwlandschap als brede, aantrekkelijke context.

Bij het beleid rond eigenheid en landschapsontwikkeling moet gewerkt worden rond de L.A.T.T.E. principes: lokaal, authentiek, transparent, traceerbaar en ethisch. De Green Deal die de Europese Unie aan het voorbereiden is, lijkt ook op maat van Limburg gesneden, met tal van thema's waar de provincie in uitblinkt of voorrijder is in Vlaanderen: circulaire economie, sociale inclusie, natuur en klimaat. Kansen liggen ook in innovatie en meegaan met de tijd: drone industrie op vliegveld van Brustem, echte toekomstgerichte herontwikkeling van site van Ford Genk, ...
De bedreigingen hangen samen met grote overkoepelende uitdagingen: mobiliteit, klimaat, biodiversiteit, landbouw, erfgoed. Alles begint en eindigt wel bij de druk op de open ruimte, door verstedelijking, landbouwtransitie, infrastructuur, ... Vanuit de landbouw zijn ook vermesting, 'vermaïs-ing, toename van grote infrastructuren (varkensstallen), ... een bedreiging voor natuur en landschap. Maar de situatie verbetert, er zijn meer positieve samenwerkingen dan vroeger. In de Maasvallei is waterkwaliteit van de rivier een terugkerend risico, net als de impact van de klimaatverandering op wat vooral een regenrivier is.

Een positief verhaal is dat van de grindontginning, waar een goede overeenkomst is gesloten tussen natuurbehoud en -ontwikkeling en toch nog ruimte voor ontginning.

"Limburg zit in de unieke positie dat zijn imago en de reële identiteit nog overeenstemmen."

"Men heeft in Limburg angst om volop in te zetten op natuur en landschap omdat dat zou betekenen dat er dan niet ingezet kan worden op economie of groei. Maar in plaats van de tegenstellingen te zien tussen natuur en economie, moeten we juist manier zoeken om ze te laten samenwerken."

INTERVIEW LANDBOUW & PLATTELAND

Nicole Vreys, Provinciale Landbouwdienst
Davy Froyen, Leader Lokale Actiegroep Haspengouw

26.03.2020

Het plattelandsproject Leader werkt met twee deelregio's die als 'plattelandsregio' worden gekenmerkt: Haspengouw en Kempen & Maasland. De eerste wordt onderverdeeld in Droog & Vochtig Haspengouw, Benedenloop (Demer) en Voeren. De tweede in Lage Kempen, Maasland en Kempens Plateau.
Op basis van geologische en bodemkundige aspecten kan een onderverdeling gemaakt worden in landbouwstreken, met o.a. de Haspengouwse fruitstreek, de weidestreek in Voeren, de groentestreek in Noord-oost-Limburg. De relatie tussen landbouw en bodem speelt vooral een rol bij grondgebonden landbouw, die ook het meest waardevol is op vlak van landschap(sbeheer). Niet-grondgebonden landbouw, zoals serreteelt en intensieve veehouderij, is veel compacter maar heeft vaak een grotere impact op het landschap. Toch is ook deze landbouw deels streekgebonden en historisch gegroeid.
Bij de kernkwaliteiten van het Limburgse landschap speelt de landbouw een cruciale rol. De totaliteit van de landbouwlandschappen, inclusief de kleine landschapselementen en infrastructuur, in al hun verscheidenheid, bepalen in grote mate de ruimtelijke streekidentiteit. Ze creëren een afwisselend landschap, seizoensgebonden en divers door de variatie in teelten. Ook hoevegebouwen en stallingen nemen in die identiteit een belangrijke rol in. De provincie ondersteunt landbouwers actief bij erfbeplantingen, om integratie te bevorderen en landschapsbeeldkwaliteit te verhogen.
Ook de kleinschaligheid van de dorpen is belangrijk en vraagt om een duidelijke afbakening van dorpsgebieden en ondersteuning voor een meervoudig gebruik van het landschap.
Naast de 'klassieke' landbouw speelt in Limburg ook de paardenhouderij een rol in de eigenheid van het landschap. Een aantal gebieden, zoals rond Oudsbergen, Lanaken of Lummen kennen een concentratie van (hoogwaardige) paardenhouderijen.

De bedreigingen voor het landbouwlandschap zijn meerledig. Er is de daling in aantal landbouwbedrijven. Veranderende exploitatie legt nieuwe eisen op aan agrarische gebouwen. Beide samen zorgen ervoor dat er gronden en gebouwen vrijkomen voor andere dan agrarische functies. Hier is het belangrijk een goed evenwicht te vinden tussen landschapsbeheer, de landbouwbelangen en de andere maatschappelijke behoeftes die in de open ruimte een plaats opeisen.
Veel landschappelijke veranderingen die in landbouw hun oorsprong vinden, zijn in principe omkeerbaar: teelten, gebouwen, landschapsinrichting. Niet omkeerbaar is de conversie van landbouwgrond naar andere functies, de verstedelijking, de opkomst van landelijk wonen. Daarbij gaat de inherente band die een landbouwer steeds heeft met het landschap, verloren, wat zichtbaar leidt tot verschraling van dat landschap.
Er wordt door de provincie sterk ingezet op lokale producten, met heel wat initiatieven die de lokale land- en tuinbouw ondersteunen en in de verf zetten.
In kleine dorpen zijn vergrijzing en leefbaarheid belangrijke aandachtspunten, waar met Leader op wordt ingespeeld.

Het kader voor regionale ruimtelijke eigenheid kan dienstdoen als positieve inspiratiebron voor iedereen die met landschap bezig is, ook de landbouwers. Daar speelt ook het tegengaan van onoordeelkundige conversies van hoeves of de inname van open ruimte door verstedelijking of verkaveling.
Ook voor erfbeplantingen en landschapsintegratie van agrarische bedrijven is een sterkere verankering in het typische cultuurlandschap belangrijk. Om te vermijden dat open ruimte verder versnippert en dat het streekeigen agrarisch cultuurlandschap verder wordt aangetast, is echter ook doortastend ruimtelijk beleid nodig.

"De land- en tuinbouw is een belangrijke actor als bepaler van het cultuurlandschap en bewaker van de open ruimte. Een gezonde en productieve land- en tuinbouw is de beste waarborg voor een sterke regionale streekidentiteit en het bewaren van een kwalitatief landschap met een hoge belevingswaarde."

"Hoeves die hun landbouwfunctie verliezen, zijn een belangrijke factor van verstedelijking van het platteland. (...) De nieuwe gebruikers van het agrarisch gebied verschillen met de traditionele boer, in die zin dat zij een band met het landschap missen. Het landschap wordt eerder geconsumeerd, er is geen interactie zoals de boer dit biedt. Een voorbeeld zijn de hoge geplastificeerde omheiningen, kunsthagen en grasmatten, verkiezeling, …"

INTERVIEW LAGE KEMPEN

Ilse Ideler, Regionaal Landschap Lage Kempen

03.04.2020

De Lage Kempen worden onderverdeeld in vijf GLE's (Demervallei, Wijers, Vallei van de Zwarte Beek, West-Limburgse Naaldbossen, Dommel- en Warmbeekvallei). Er zijn vier grote landschapsgebieden aanwezig (Bosland, De Wijers, Groote Heide en De Merode). De identiteit van deze landschappen is sterk (en groeiende), ook een aantal GLE's zijn breed bekend. Toch is er minder sprake van een gebiedsindeling die doorwerkt in de lokale identiteit en gebiedswerking dan in Haspengouw of Kempen & Maasland.

Het regionaal landschap Lage Kempen wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van zandbodems (minder dik dan in de Hoge Kempen), de beekvalleien die vertrekken op het Kempens Plateau, de relicten van stuifzandduinen, getuigenheuvels en de vele naaldbossen. Vooral de beekvalleien zijn structurerend. In het zuiden lopen ze richting Demer, met een helling die perfect was voor het aanleggen van (vis)vijvers in wat nu De Wijers heet. In het noorden lopen ze richting Maas.
De Lage Kempen hebben een hoge natuurwaarde, met bovengemiddeld percentage aan habitatrichtlijngebied, biologisch zeer waardevol gebied en bos. Er zijn ook opvallend veel beschermde soorten (fauna & flora) terug te vinden. De oorzaak ligt in de uitgestrektheid van de natuur (bossen) en de dichtheid aan kleine landschapselementen. Landbouw is in veel gebieden afwezig, wat ook de verstedelijking heeft afgeremd op veel plekken en de open ruimte dus relatief ongeschonden heeft gelaten.
Naast de natuurwaarden zijn er ook typische erfgoedelementen terug te vinden: urnevelden, de kernvormige nederzettingenstructuur van veel dorpen, de Teutenhuizen, ontginningshoeves (cfr. Lommel Kolonie), schansen, wind- en watermolens, archeologisch erfgoed (raatakkers, holstenen).

Over het algemeen gaat het goed met de grote natuurgebieden in de Lage Kempen, kleinschalige elementen zijn problematisch. Soorten zoals akkervogels doen het ronduit slecht. Het verlies van de groenblauwe structuur en kleine landschappen is een belangrijke bedreiging. Zeker in bebouwd gebied wordt er niet altijd met respect omgegaan met groene relicten. Het streven naar verdichting en inbreiding versterkt de bedreiging nog. Dit terwijl groene relicten zouden kunnen worden geïntegreerd en zo verdichting juist kwalitatiever maken.
In de open ruimte is hier al langer een specifiek beleid voor, samen met landbouwers wordt gewerkt aan herstel en beheer van houtkanten. In de regio rond Bocholt worden houtkanten 'geoogst' en gebruikt als duurzame brandstof - een succesverhaal dat ook het respect van landbouwers voor houtkanten heeft doen toenemen.
Versnippering van kleine landschapselementen is ook een probleem.

Er is nood aan een veel sterker beschermingskader voor (kleine en grote) groenblauwe verbindingen en landschapselementen, via een streng wetgevend kader voor kapaanvragen van bomen en houtkanten

"Kleine landschapselementen moeten beter beschermd worden, ook in de bebouwde ruimte. Vaak worden ze behandeld als restruimte, terwijl men ze zou moeten waarderen als echte 'groene monumenten'."

"Veel landschappen in Limburg zijn op zich niet steeds uitgesproken herkenbaar als men er blind zou gedropt worden. Bossen, heide, landduinen, broekbossen, … komen op veel plekken voor."

INTERVIEW TOERISME & ECONOMIE

Francine Quanten, Visit Limburg
Stijn Vercampt, Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM) Limburg

03.04.2020

De toeristische indeling in regio's wordt vertaald in de jaarlijkse Limburg Vakantiegids. Daarbij wordt ingezet op regionale eigenheid en voldoende kritische massa per regio om zowel verblijfs- als dagtoeristen te ontvangen. Een aantal van de regio's hebben een sterke eigen identiteit en samenhang: Haspengouw, Mijnstreek, Maaskant. In Noord- en West-Limburg is het meer zoeken om een duidelijke toeristische identiteit vast te stellen, vandaar dat de indeling hier minder constant geweest is in het verleden. Er zijn voldoende bezienswaardigheden (natuur- en wandelgebieden, mijnerfgoed, militaire geschiedenis in Leopoldsburg, vakantieparken, ...), maar er is (nog) geen echt overkoepelend verhaal.
De toeristische identiteiten in Limburg hangen sterk samen met andere thema's: natuur, erfgoed, cultuur, landbouw, culinaire streekidentiteit, ... Ook lokaal vakmanschap wordt gekoppeld aan toerisme. Limburg zet specifiek in op drie thema's in hun toeristische profilering: landschap, erfgoed en vakmanschap.
Ook het fietsroutenetwerk en de toeristische fietsroutes geven een goed inzicht in de regionale identiteiten.
Het economisch beleid bekijkt Limburg vanuit vijf regio's (centraal, oost, west, noord, zuid). Voor de economische structuur zijn vooral de infrastructuren van groot belang (kanalen, spoorwegen, steenwegen, snelwegen). Historisch waren er echte economische deelgebieden met eigen karakter (mijnen, chemische industrie in Ravenshout, zink in Noord-Limburg, ...), maar dat is vervaagd. Recent wordt er wel gewerkt met thematische campussen (EnergyVille, Corda Campus, Health Campus, Agropolis, GreenVille, ...), die op termijn hopelijk ook een structurerende rol gaan spelen voor een grotere regio. De 'gewone' bedrijventerreinen zijn redelijk inwisselbaar, het karakter hangt vooral af van de ontsluitingsmogelijkheden. Industriële zwaartepunten zijn het Economisch Netwerk Albertkanaal (ENA) met Ravenshout en Genk-Zuid, de Kempische As in Noord-Limburg en de bedrijventerreinen in de Maasvallei. Ook langs de E313 en E314 zijn belangrijke bedrijventerreinen (Houthalen, Lummen, Genk Noord, ...). Kleinschaligere clusters zijn er nog rond Sint-Truiden en Tongeren.
Over het algemeen is Limburg een provincie met heel veel kleinschalige economie, KMO's. De grote spelers uit het verleden zijn verdwenen of gekrompen, er wordt nu meer ingezet op diversiteit en kleine (maak)industrie.
Qua handelsaanbod zijn het vooral Hasselt, Sint-Truiden, Maasmechelen en Tongeren die zich profileren als winkelstad - en Maastricht net over de grens.

Limburg bevat heel wat kernkwaliteiten (natuur en landschappen, historische structuren, vakmanschap) die de basis vormen voor de huidige identiteit en die robuust genoeg zijn om ook in de toekomst nog lang te overleven. Op vlak van ruimtelijke ontwikkeling zijn er wel belangrijke vraagstukken die de toekomst van Limburg kunnen bepalen: worden we één 'stad Limburg' of ontwikkelen we naar vijf of zes grote deelgebieden? Wat is de impact van de vraag om verdichting voor de structuur van kleinschalige historische dorpen?
Deze studie en het traject richting Beleidsplan Ruimte dienen aangegrepen te worden om verschillende beleidsdomeinen en ontwikkelingen op elkaar af te stemmen, prioriteiten te stellen en vast te leggen welke identiteiten we absoluut willen beschermen voor de toekomst.

"Het herbestemmen en valoriseren van erfgoed gebeurt in Limburg in functie van het versterken van een toekomstige identiteit en positie, en niet enkel vanuit een museale betekenis. Voorbeelden zijn het mijnerfgoed, het Kolenspoor, het Fruitspoor, maar ook Bokrijk heeft zijn oubollige imago achter zich gelaten."

"Regionale bedrijventerreinen bevinden zich vooral op de grote invalswegen en worden bepaald door hun ontsluitingsmogelijkheden. Vroeger was er meer eigenheid en onderscheid tussen de economische regio's, maar mettertijd is dit vervaagd. "

LITERATUURONDERZOEK LIMBURGSE REGIO'S

METHODIEK EN SELECTIE

Om te komen tot een referentiekader regionale ruimtelijke eigenheid willen we absoluut zo veel mogelijk vertrekken van bestaande kennis en vanuit verschillende domeinen: landschap, natuur, erfgoed, landbouw, stedenbouw, toerisme, economie, ... Naast de experteninterviews hebben we dus ook een uitgebreide literatuurstudie ondernomen.
Daarbij gingen we in de eerste fase vooral op zoek naar aspecten van regionale eigenheid en bestaande gebiedsindelingen. De verschillende gebiedsindelingen die we daarbij hebben gevonden, lichten we toe op de volgende bladzijden. Maar de literatuur is natuurlijk tegelijk een belangrijke bron van informatie om in de tweede fase ook de kernkwaliteiten per gebied te beschrijven.

Bij de selectie van relevante documenten hebben we een brede kijk centraal gesteld. De literatuurlijst hiernaast geeft een overzicht van de belangrijkste documenten die we daarbij hebben bekeken: zowel beleidsdocumenten (structuurplan, ruimtelijke visies, beleidsplan van diverse organisaties, strategische plannen, ...), wetenschappelijk gerichte studies (referatenbundels GLE's, Atlas Natuursteen, ...) als publicaties voor een breed publiek (vakantiegids, boeken over landschappen en geschiedenis van Limburg, ...).

We hebben in de eerste plaats overkoepelende literatuur verzameld die voor heel Limburg of een belangrijke deelregio, meestal vanuit een thematische invalshoek, de zaken beschrijft. Maar met de opgave van het beschrijven van lokale kernkwaliteiten in het achterhoofd, hebben we ook meer lokale literatuur niet genegeerd. Veruit de meeste documenten en publicaties zijn niet ouder dan tien jaar, maar (o.a. op aanraden van enkele experts) we zijn ook te rade geweest bij een aantal oudere teksten en boeken.

Op de pagina's hierna worden de verschillende gebiedsindelingen, die uit de literatuurstudie zijn afgeleid, kort toegelicht. Een meer algemene samenvatting van alle bestudeerde literatuur is niet mogelijk, maar de inzichten worden wel vertaald in het tweede deel van dit rapport.

GERAADPLEEGDE DOCUMENTEN

thematisch

ERFGOED & GESCHIEDENIS

1 Limburg in 9 Vragen (2018)
2 Op zoek naar ruimte - masterplan erfgoedontsluiting Noord-Limburg (2010)
3 Atlas Natuursteen in Limburgse gebouwen (2019)
4 Het Groeiproces van de Loonse Steden (1992)
5 Synopsis Masterplan Loonse Steden (2016)
6 Masterplan Haspengouw : Alle tijd in Haspengouw van alle tijden (2002)
7 IOED Haspengouw Oost Omgevingsanalyse en beleidsplan (2017)
8 Onroerenderfgoedrichtplan Hoogstamboomgaarden in Haspengouw (2019)
9 Masterplan Mijnstreek (2008)
10 Mijn cité - met de mijncités naar de 21ste eeuw (2010)
11 Mijnerfgoed in Limburg - ondergronds verleden, bovengrondse toekomst (2012)
12 IOED Bosland Beleidsplan 2021-2026 (2019)
13 IOED Kempen & Maasland Beleidsplan 2021-2026 (2019)
14 Erfgoedstudie Maas & Hinterland (2012)
15 IOED Lage Kempen Beleidsplan 2021-2026 (2019)
16 Jaaractieplan 2017 de Merode (2019)

RUIMTELIJKE PLANNING

1 Ruimtelijk Structuurplan Limburg (2012)
2 Stad Limburg - projectnota Atelier Limburg Europa (2013)
3 Regionale Woningmarkten in Limburg (2018)
4 Ontwerpend onderzoek verlinting (2013)
5 Ruimte voor 1: Zorg voor ruimte (2011)
6 Ruimte voor 2: Zorg voor ruimte, casus binnengebieden (2011)
7 Ruimte voor 3: Zorg voor ruimte, casus centrumgebieden (2012)
8 Genk, Rasterstad (2015)

TOERISME

1 Kom opladen in Limburg - Vakantiegids (2020)
2 Kom opladen in Limburg - Fietskaart (2020)
3 Limburg vol streken (2005)
4 Strategisch plan ruimte voor toerisme (2009)
5 Landschapsdoeboek Haspengouw & Voeren (2012)
6 Rivierpark Maasvallei - Bezoekersgids 2020 (2020)
7 Grenspark Kempen-Broek - Bezoekersgids 2020 (2020)
8 Reizen naar Morgen (2018)

LANDSCHAP & NATUUR

1 België in kaart - evolutie van het landschap (2006)
2 Landschappen voor het leven (2014)
3 Traditionele landschappen Vlaanderen - kenmerken en beleidswenselijkheden (2002)
4 Samen voor meer kwaliteitsvolle landschappen (2020)
5 Groen in Limburg (1971)
6 Limburgse fauna en flora verbinden (2019)
7 Landschap verbindt Limburg (2020)
8 Elf landschappen in Limburg (2006)
9 Twee jaar GLE's - referatenbundel studiedag (2004)
10 Alles, behalve zicht op zee - referatenbundel studiedag (2007)
11 Tussen Schaamgroen en Natuurbehoud (1997)
12 Ruimte voor 3: Paard in landschap (2012)
13 Ruimte voor 4: Windturbines in landschap (2012)
14 Het landschap vertelt - Haspengouw & Voeren (2011)
15 Het Haspengouws landschap in evolutie (2013)
16 Landschapsparken in Zuid-Limburg (2010)
17 Hoogstamdroomgaard (2017)
18 Pistes om het typische landschap van Voeren te bestendigen (2017)
19 Kempen & Maasland in cijfers (2019)
20 Nationaal Park Hoge Kempen Masterplan 20 - 40 (2020)
21 Hoge Kempen in cijfers (2019)
22 Rivierpark Maasvallei in cijfers (2019)
23 Grenspark Kempen-Broek in cijfers (2019)
24 Masterplan Bosland (2012)
25 Kanalen en kolonies in de Kempen
26 Ruimte voor 5: Ontsluitingsstrategieën voor De Wijers (2015)
27 Landschapspark De Merode (2019)
28 Bergerven in de Kijker (1998)

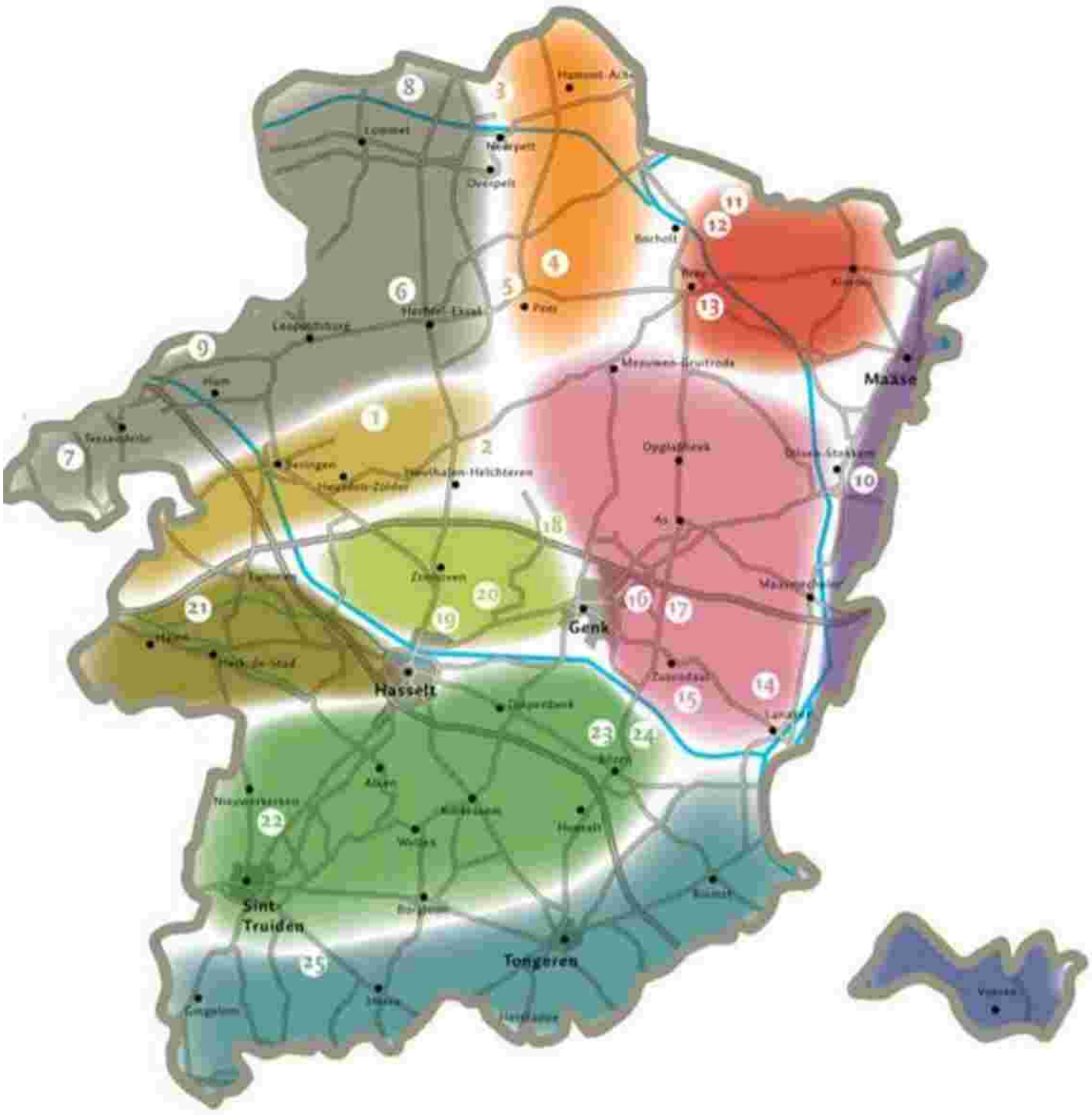
LANDBOUW & PLATTELAND

1 Provinciaal Plattelandsontwikkelingsplan 2014-2020 (2016)
2 De Limburgse land- en tuinbouw in kaart (2014)
3 Mooiste Dorpen van Haspengouw (2015)
4 Geïntegreerd gebiedsgericht strategisch project Haspengouw (2016)
5 LEADER: Ontwikkelingsstrategie Haspengouw (2008)
6 LEADER: Lokale ontwikkelingsstrategie Haspengouw (2015)
7 LEADER: Ontwikkelingsstrategie Kempen & Maasland (2008)
8 LEADER: Ontwikkelingsstrategie Kempen & Maasland (2015)

REEDS BESTAANDE GEBIEDSINDELINGEN

Landschap

GROTE LANDSCHAPPELIJKE EENHEDEN (GLE'S)

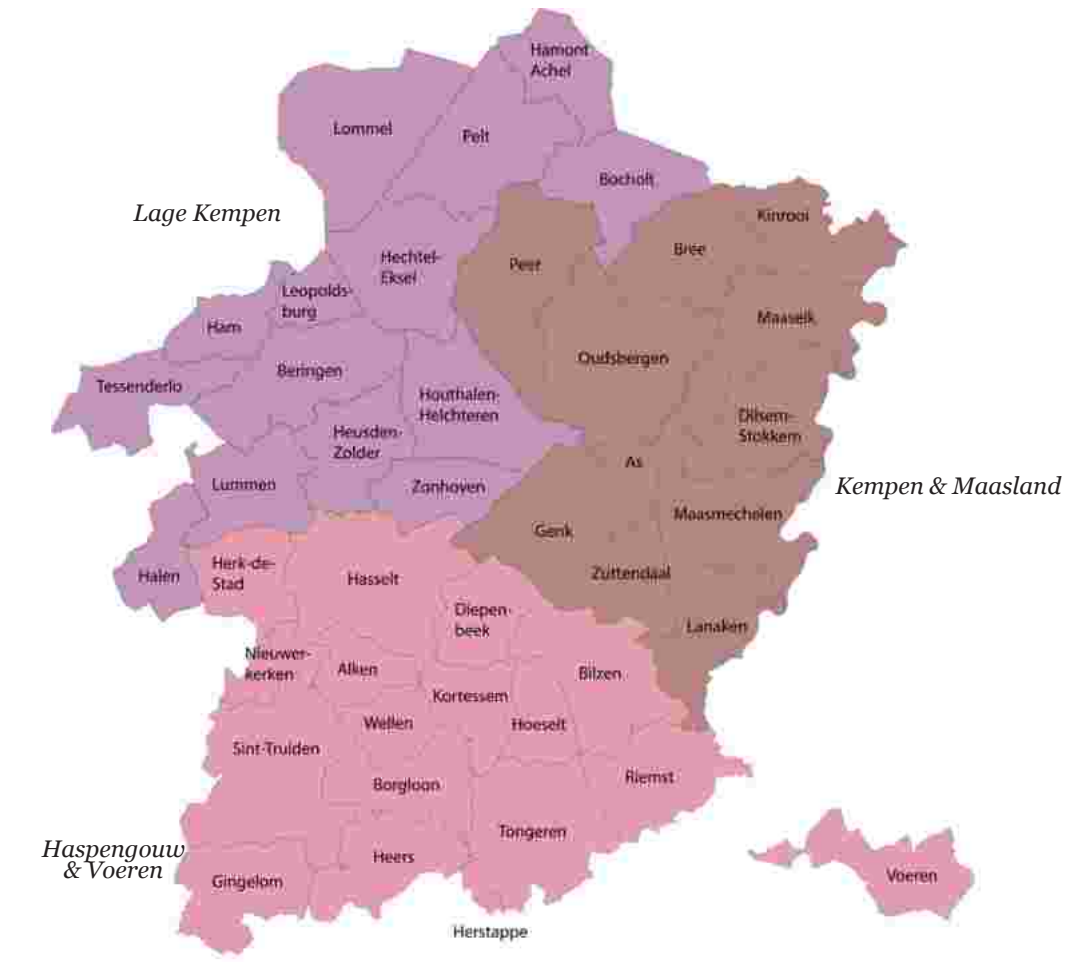
Bron: www.provinciaalnatuurcentrum.be

Legenda :

- Westlimburgse naaldbossen
- Vallei van de Zwarte Beek
- Demervallei
- De Wijers
- Vochtig Haspengouw
- Droog Haspengouw
- Voerstreek
- Maasvallei
- Hoge Kempen
- Kempen-Broek
- Dommel en Warmbeek

Om een einde te maken aan de achteruitgang van de biodiversiteit in Limburg ontwikkelde de provincie een gebiedsgerichte werking, de Grote Landschappelijke Eenheden (GLE's). Deze gebieden vormen een eenheid omwille van gemeenschappelijke landschapskenmerken, aanwezige natuurwaarden en de bodemsamenstelling. Limburg telt zo 11 grote, herkenbare regio's. Hoewel ze gebiedsdekkend werken voor de provincie lopen de landschappen niet abrupt over van het ene type in het andere. De GLE's hebben dus ook geen scherpe grenzen en vallen bovendien zelden samen met de gemeente- of andere administratieve grenzen

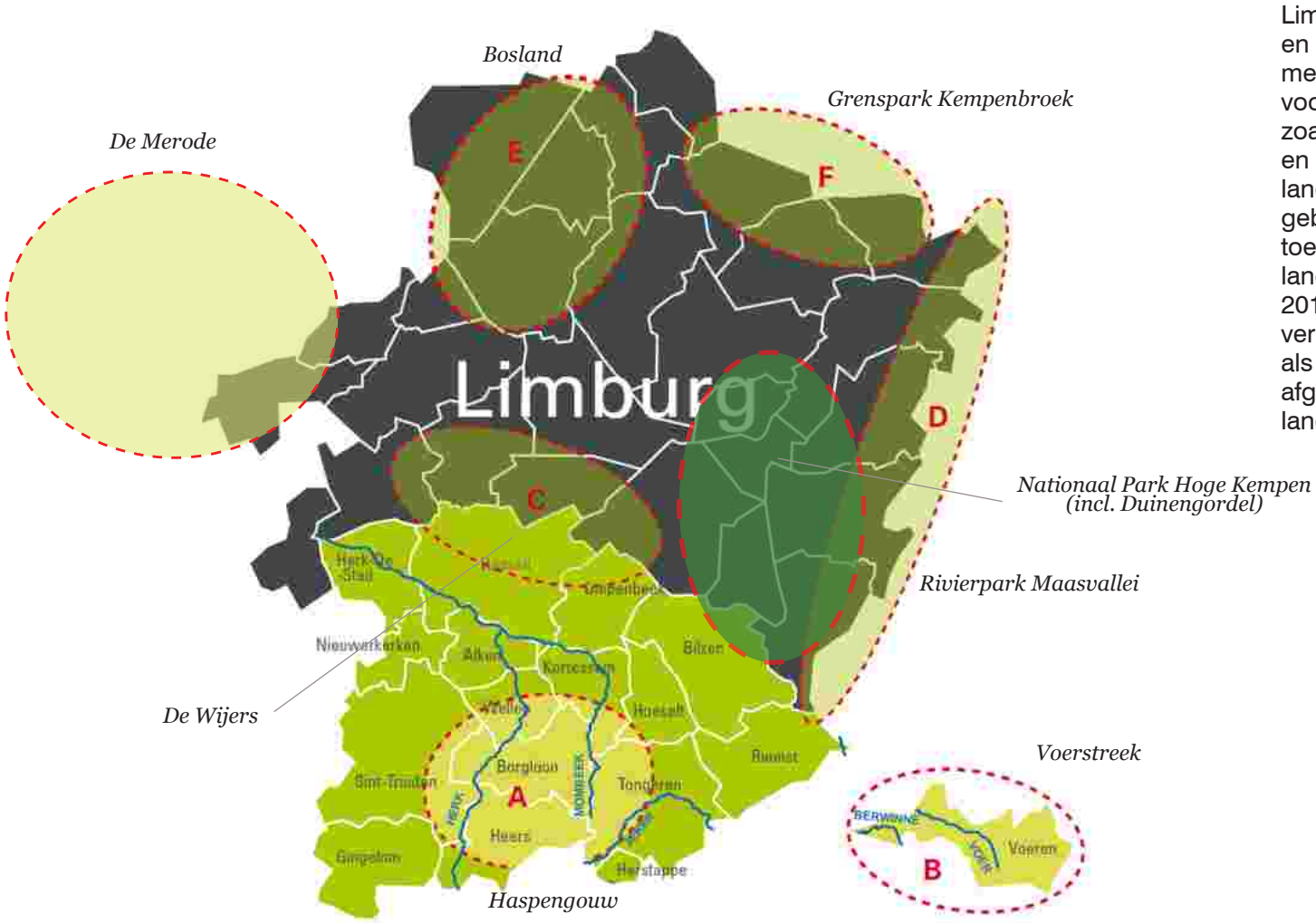
REGIONALE LANDSCHAPPEN

Bron: www.regionalelandschappen.be - eigen bewerking

Regionale Landschappen zijn organisaties die werken in een streek met een eigen identiteit en met een specifieke natuur- en landschapswaarde. In Vlaanderen zijn er 16, ze worden gesubsidieerd door de provincies. Limburg wordt gebiedsdekkend ingedeeld in 3 Regionale Landschappen, Haspengouw & Voeren, Lage Kempen en Kempen & Maasland. Ze werken overkoepelend en brengen inwoners, verenigingen en overheden samen rond een wervend streekverhaal. Regionale Landschappen zijn samenwerkingsverbanden tussen verschillenden overheden, sectororganisaties (natuur, landbouw, toerisme, jacht, erfgoed) en de gebruikers van de open ruimte.

POTENTIËLE LANDSCHAPSPARKEN & NATIONAAL PARK

Bron: Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren (2010). Landschapsparken in Zuid-Limburg. Haspengouw en Voeren. Kortessem: Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, p. 10 - eigen bewerking

Limburg telt 7 potentiële landschapsparken en een Nationaal Park. Het zijn gebieden met een hoge landschappelijke kwaliteit die voor verschillende functies worden ingezet zoals recreatie, biodiversiteit, waterberging en allerlei sociale activiteiten. Rond deze landschapsgebieden bestaat al een specifieke gebiedswerking, meestal zowel op vlak van toerisme & recreatie als op vlak van natuur- en landschapsbeheer. De Beleidsnota Omgeving 2019-2024 van Vlaams minister Zuhal Demir vermeldt de uitbouw van landschapsparken als een van de speerpunten, de hiernaast afgebeelde gebieden zijn allemaal potentiële landschapsparken.

TRADITIONELE LANDSCHAPPEN VLAANDEREN (UGENT, 1985)

Bron: Dataset 'Traditionele landschappen', UGent - Vakgroep Geografie, 1985, via www.geopunt.be - eigen bewerking

De indeling in traditionele landschappen is een oefening van de Vakgroep Geografie van de UGent, onder leiding van prof. Marc Antrop. Het doel was om de regionale verscheidenheid van historisch gegroeide cultuurlandschappen op kaart te vatten. De indeling is gebaseerd op fysische en natuurlijke kenmerken zoals reliëf en bodemgesteldheid, maar neemt ook cultuurlandschappelijke kenmerken mee zoals bewoningsvormen, landgebruik, percelering en landschapstype. De doelstelling was om de landschappelijke diversiteit van Vlaanderen te beschrijven maar ook een kader te creëren om deze te beschermen. In begeleidende documenten worden per eenheid uit de kaart kenmerken beschreven en beleidswenselijkheden opgelijst.

HYDROGRAFISCHE ZONES (VHA, 2016)

Bron: Dataset 'Vlaamse Hydrografische Atlas - Zones', VMM, afdeling Operationeel Waterbeheer, 2016 - eigen bewerking

De kaart hiernaast toont de indeling van de VHA-zones (Vlaamse Hydrografische Atlas). Dit is de kleinste onderverdeling in deze atlas en toont de captatiezones van een VHA-waterloop of deel van een VHA-waterloop. Verschillende VHA-zones vormen samen deelbekkens en bekkens. In Limburg zijn er drie grote bekkens: het Maasbekken in het oosten, het Netebekken in het noordwesten en het Demerbekken in het zuidwesten. Daarvan behoren het Netebekken en het Demerbekken tot het stroomgebied van de Schelde, het Maasbekken uiteraard tot dat van de Maas. Daartussen liggen nog de kanalen (Albertkanaal, Zuid-Willemsvaart en Kanaal Bocholt-Herentals), welke een eigen logica volgen en buiten deze bekkens vallen.
De ligging van de grenzen van de VHA-zones is o.a. gebaseerd op afwatering via oppervlaktewater, reliëf en op vergelijkbare oppervlaktes van de zones.

Landbouw & plattelandsontwikkeling

LEADER - HASPENGOUW

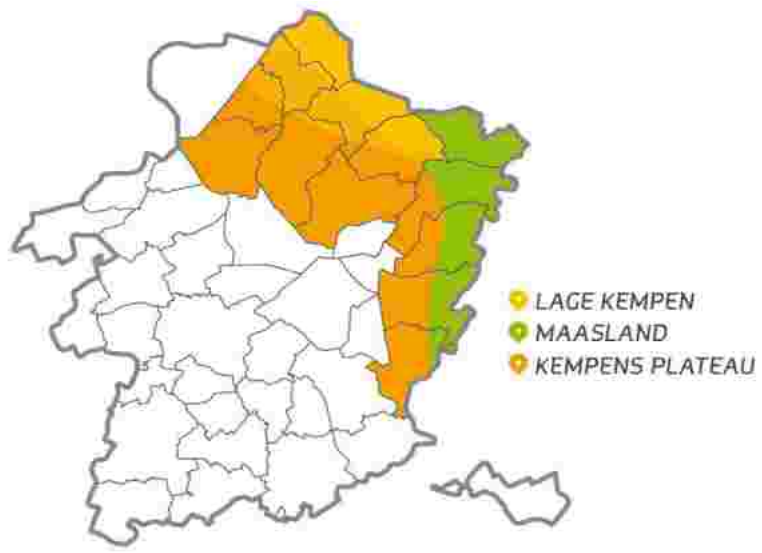

LEADER is een onderdeel van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en wil het lokaal economisch en maatschappelijk weefsel op het platteland versterken. Zij delen Limburg op in twee plattelandsgebieden, Haspengouw en Kempen & Maasland. De geografische afbakening van Haspengouw gebeurt voornamelijk door de provinciegrenzen en in het noorden de grens met het Kempens Plateau. Er is verder nog een interne opdeling in 4 deelgebieden.

LEADER - KEMPEN EN MAASLAND

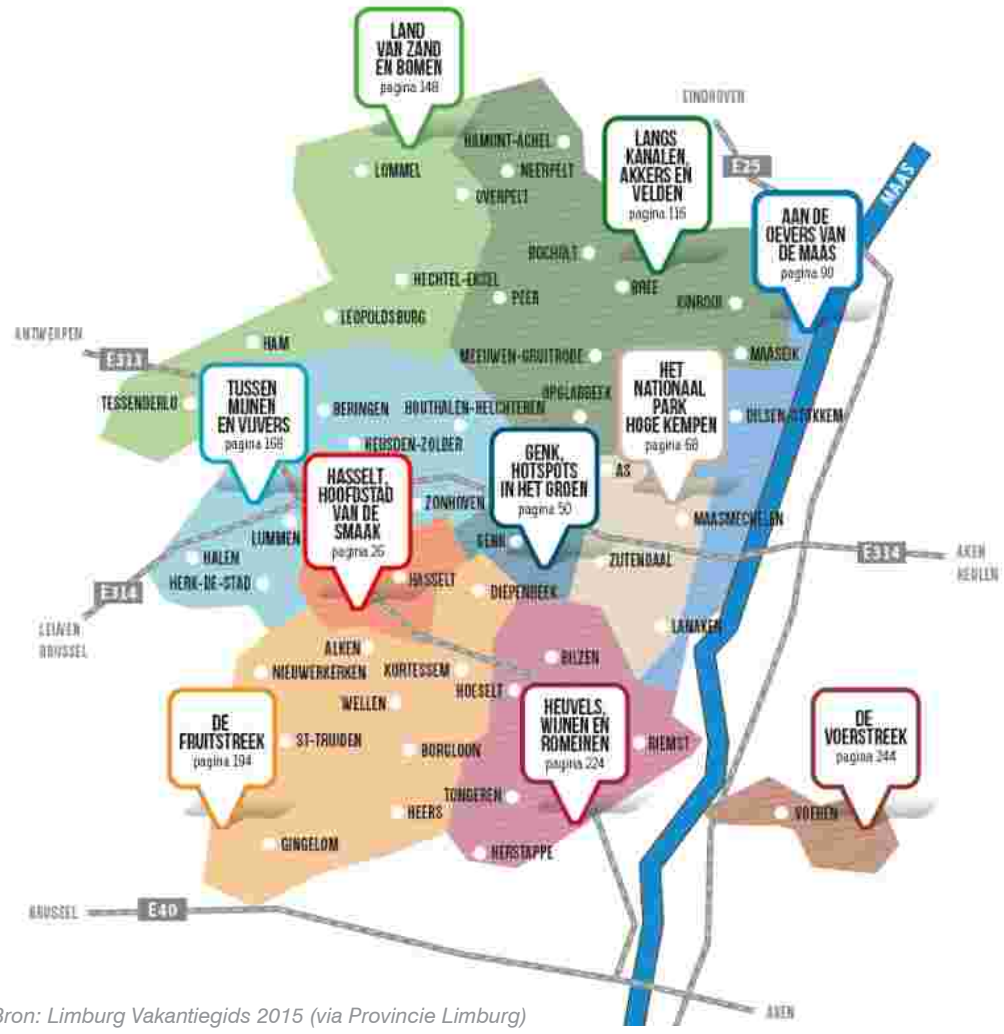

Het andere gedefinieerde plattelandsgebied is Kempen & Maasland, twee bijzondere regio's die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn door het stromen van de Maas. De veelal minder voedselrijke gronden hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van het typische landschap. De geografische afbakening van Kempen & Maasland gebeurt voornamelijk door de landsgrenzen, in het zuiden door de waterscheidingslijn op het Kempens Plateau en in het westen door de Dommel en Bollisserbeek. Verder is er nog een interne opdeling in 3 deelgebieden.

Toerisme

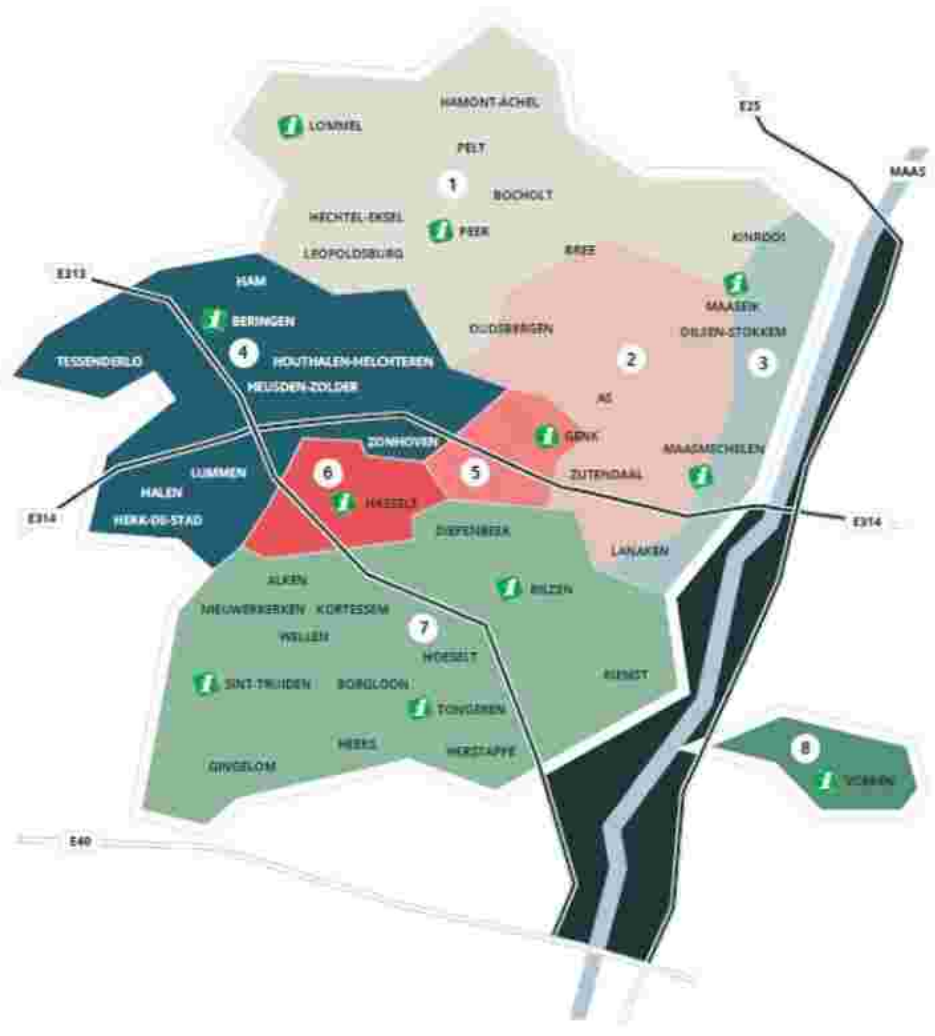
LIMBURGSE VAKANTIEGIDS 2015

Bron: Limburg Vakantiegids 2015 (via Provincie Limburg)

De toeristische Limburgse Vakantiegids bestaat sedert 5 jaar en is nog steeds de inspiratiebron voor iedereen die Limburg wil komen ontdekken. Ook hier wordt er gewerkt met een indeling in regio's waarrond toeristische initiatieven worden opgezet. Doorheen de jaren (2015-2019) bleef de indeling grotendeels ongewijzigd met 10 regio's. De gekozen benamingen waren niet geografisch van aard, maar weerspiegelden de voornaamste culturele en landschappelijke kenmerken van de regio's.

LIMBURGSE VAKANTIEGIDS 2020

Bron: Toerisme Limburg (2020). Kom opladen in Limburg, p. 11

In de laatste versie (2020) van de Limburgse Vakantiegids zijn er wel enkele belangrijke aanpassingen gebeurd wat betreft de indeling van de regio's. Ook worden de benamingen afgelijnd naar een duidelijke geografische plaatsnaam. Noord-Limburg en Haspengouw worden niet langer in twee gesplitst volgens een oost-west logica en ook in West-Limburg vinden enkele verschuivingen plaats.

1 Noord-Limburg
2 Nationaal Park Hoge Kempen
3 Maasvallei
4 Mijnen en vijvers
5 Genk
6 Hasselt
7 Haspengouw
8 Voerstreek

Erfgoed

INTERGEMEENTELIJKE ONROEREND ERFGOEDDIENSTEN (IOED)

Bron:eigen bewerking op basis van diverse bronnen van de verschillende Limburgse IOED's

Een IOED of Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst heeft als doel het onroerend erfgoed te behouden, beschermen en te beheren d.m.v. een geïntegreerd beleid in minstens drie gemeenten. In Limburg zijn er momenteel 6 IOED's actief. De precieze oorzaak van elk samenwerkingsverband is niet altijd even duidelijk. Hoewel er in essentie geen oorzakelijk verband is, respecteert deze opdeling de Regionale Landschappen. Soms vinden gemeenten die een overkoepelend erfgoedbeleid willen voeren elkaar, soms willen gemeenten het heft in eigen handen houden. Dit zorgt voor een niet altijd even logische administratieve afbakening.

PROVINCIALE MASTERPLANNEN ERFGOED

Bron:eigen bewerking op basis van diverse masterplannen erfgoed van Provincie Limburg

Het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed deelt Limburg op in 4 regio's waarvoor een eigen erfgoedmasterplan of -beleidsplan werd opgemaakt. Hoewel er geen duidelijk kaartmateriaal voorhanden is wat betreft de exacte opdeling kan volgende opdeling worden gemaakt op basis van de tekstuele bijlagen. Er kan worden gesteld dat deze regio's beschikken over een coherent erfgoedverhaal waarrond beleid kan worden gevoerd. Een verdere indeling zou enkel op microschaal verschillen. Sommige gemeenten bevinden zich binnen het werkingsgebied van twee masterplannen (Oudsbergen, Bree en Maasmechelen).

Woningmarkten

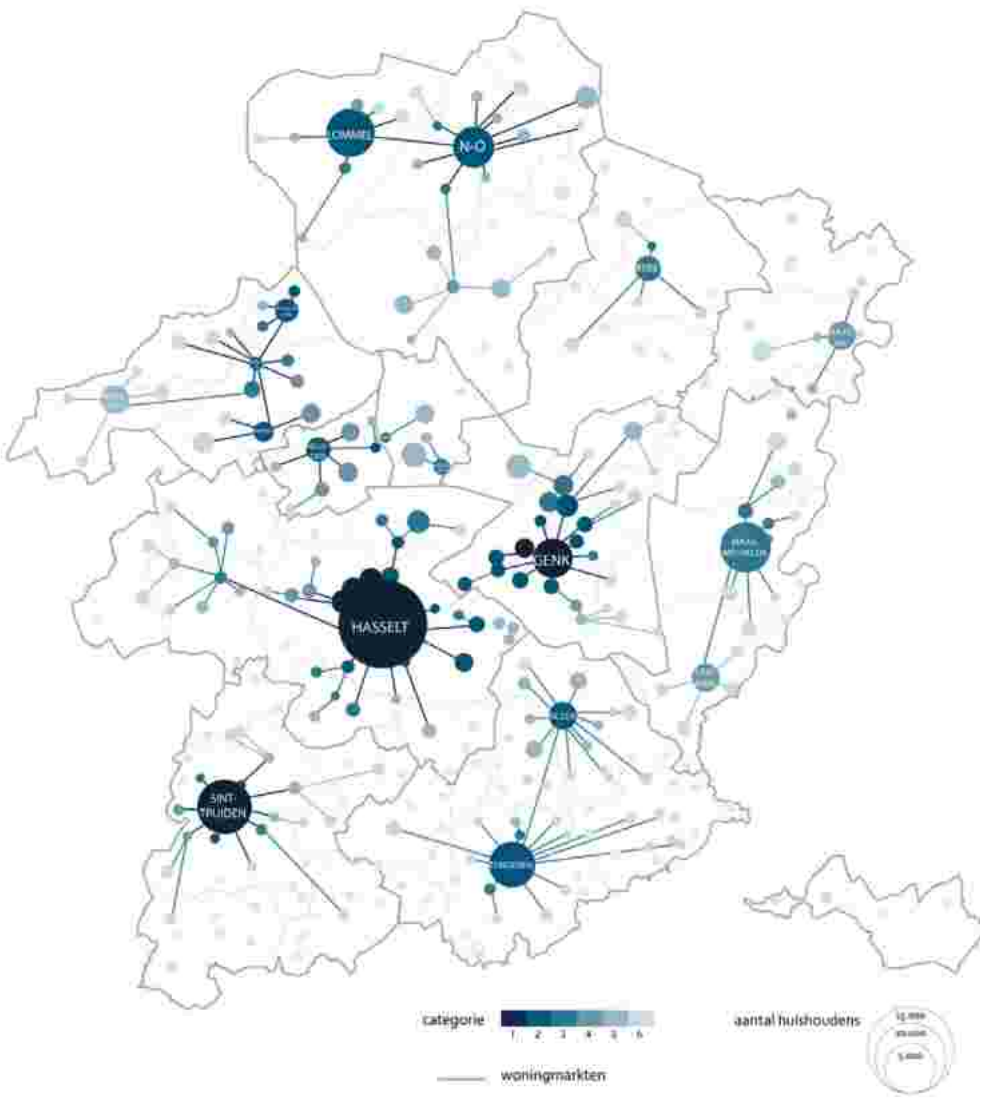
LIMBURGSE WONINGMARKTEN EN PENDELREGIO'S

Bron: Atelier Romain & BUUR (2018). Regionale Woningmarkten in Limburg. Studie i.o.v. Provincie Limburg, p. 67

Een synthesekaart van de regionale woningmarkten (kleuren) en pendelregio's (zwarte lijnen) in Limburg. Deze kaart werd opgemaakt door Atelier Romain en BUUR in de studie Regionale Woningmarkten in Limburg, om zo te kunnen werken aan een regionaal woonbeleid dat de lokale schaal van gemeentelijke woonbehoeftestudies overstijgt. De woningmarkten werden ingedeeld op basis van een uitgebreide data-analyse van de verhuisbewegingen. De pendelregio's zijn gebaseerd op een data-analyse van de pendelbewegingen. De resulterende kaart toont de verschillende deelregio's van Limburg vanuit een functioneel oogpunt, dat echter doorwerkt op een subjectief niveau in de vorm van regio's waar bewoners zich blijkbaar ook mentaal 'thuisvoelen'.

HIËRARCHISCHE NEDERZETTINGENTRUCTUUR

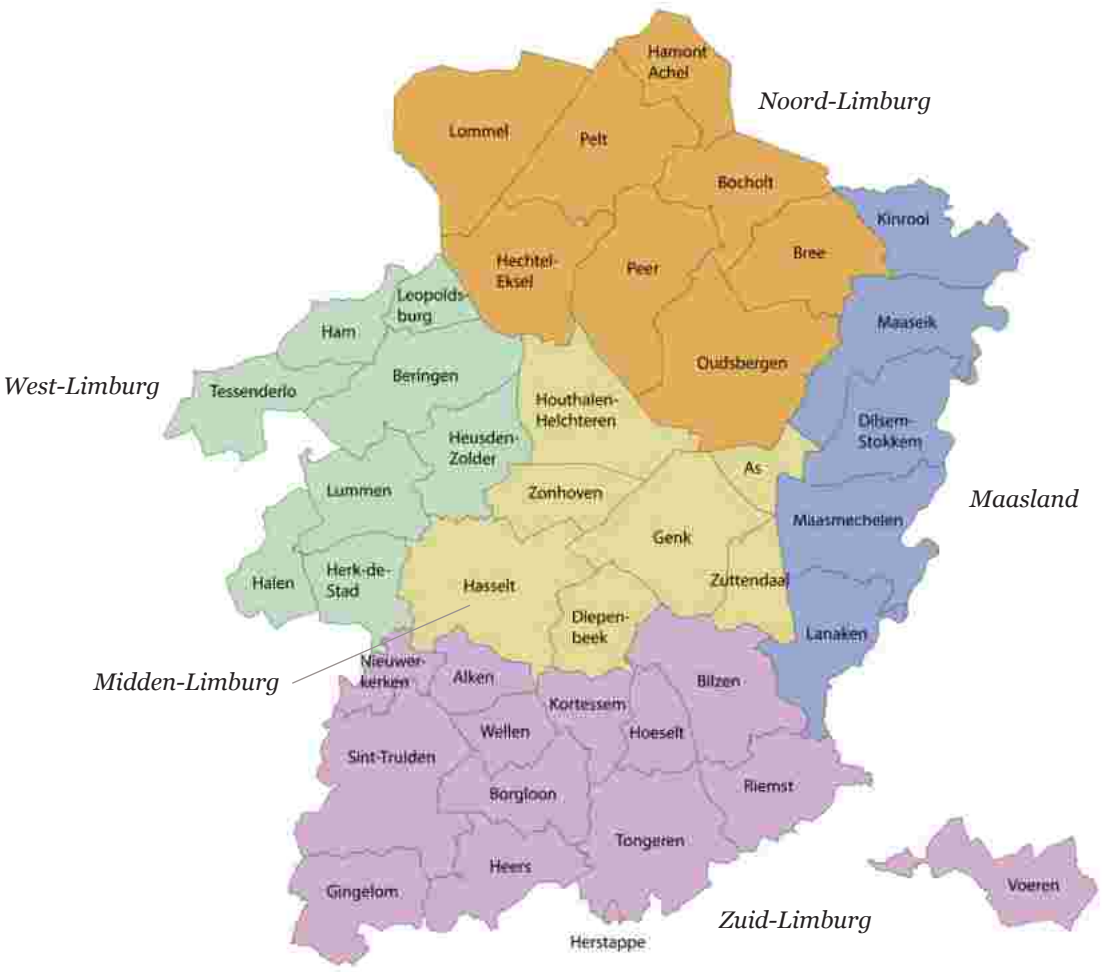

Bron: Atelier Romain & BUUR (2018). Regionale Woningmarkten in Limburg. Studie i.o.v. Provincie Limburg, p. 80

Met de regionale woningmarkten als basis, werd er vervolgens een analyse uitgevoerd van de nederzettingenstructuur in Limburg. Op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Limburg werden de kernen geselecteerd en vervolgens gescoord op basis van hun knooppuntwaarde (bereikbaarheid met het openbaar vervoer), voorzieningenniveau (aanwezigheid van commerciële en publieke voorzieningen) en tewerkstelling. Op basis van deze scores werden zeven categorieën gedefinieerd die op de kaart hiernaast worden weergegeven met de verschillende kleurtinten (donker is hoogste categorie, licht de laagste). De grote van elke bol geeft het aantal inwoners weer per kern.
De ruimtelijke hiërarchie van de kernen wordt weergegeven volgens de centrale-plaatsentheorie van Christaller, welke toelaat om de onderlinge relaties tussen kernen vast te stellen. Zo ontstaat een kaart die duidelijk weergeeft hoe de onderlinge relaties tussen kernen zijn, waar er sprake is van een sterke hiërarchie met één centrale kern en vele ondergeschikte (bv. Sint-Truiden), twee centrale kernen (vb. Lommel-Pelt en Bilzen-Tongeren), dan wel een eerder gelijkwaardig netwerk met verschillende kernen op hetzelfde niveau (bv. West-Limburg rond Leopoldsburg en Beringen).

Economie & mobiliteit

REGIO-INDELING ECONOMIE (POM LIMBURG)

Bron: eigen bewerking o.b.v. informatie van POM Limburg

De Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM) Limburg deelt de provincie op in 5 verschillende streken. Hoewel deze indeling op het eerste zicht vanuit een geografische logica vertrekt (noord-, west-, oost-, midden- en zuid-Limburg) speelt ook de historische economische samenhang een rol. Deze gemeenten vormen een eigen systeem rond belangrijke clusters van bedrijventerreinen, soms met elk hun eigen specialisatie en productie.

VERVOERSREGIO LIMBURG MET DRIE DEELGEBIEDEN

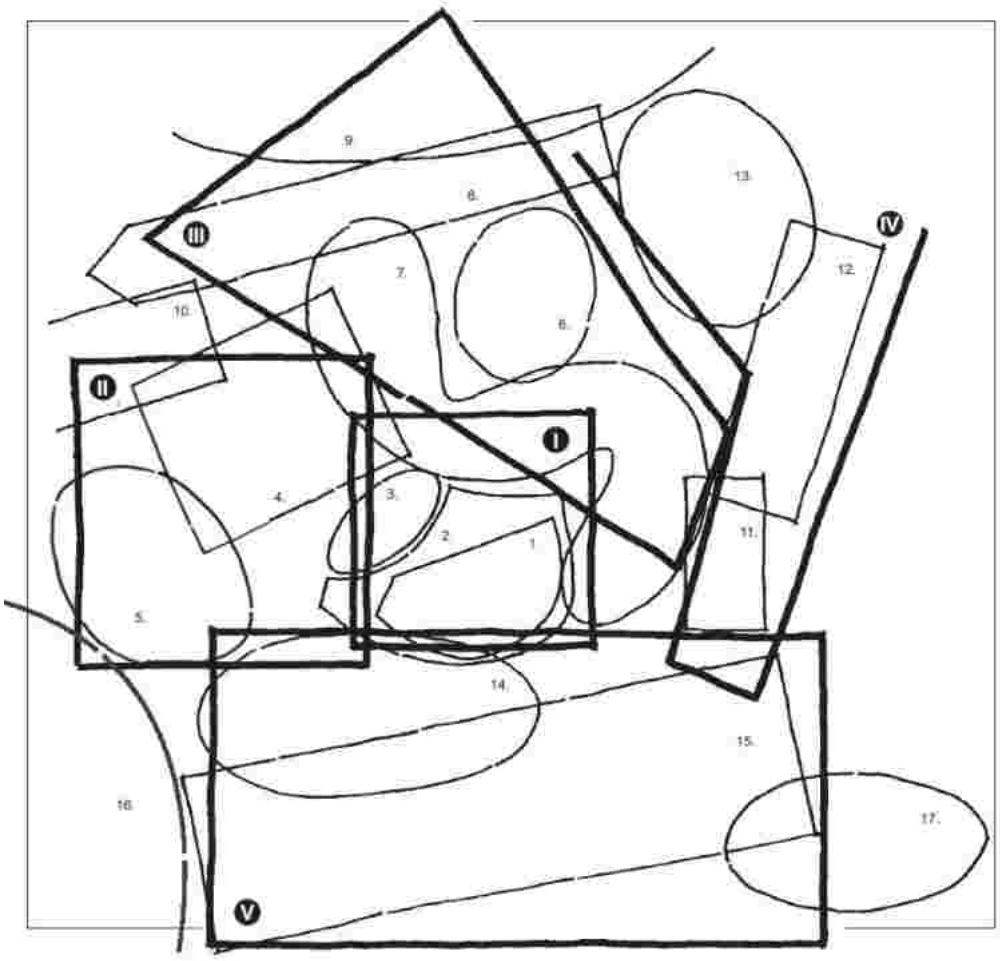

Bron: via Provincie Limburg

De Vervoerregio Limburg is op een aantal vlakken uniek in Vlaanderen. In de eerste plaats valt de vervoerregio samen met de grenzen van de provincie, daarnaast is de vervoerregio met 42 steden en gemeenten ook de grootste van Vlaanderen. Een verdere indeling is er in 3 deelgebieden met Hasselt en Genk als onderdeel van elk gebied. Deze deelgebieden staan niet absoluut vast maar kunnen flexibel worden aangepast naargelang de noden van een bepaald project.

Ruimtelijk Structuurplan Limburg

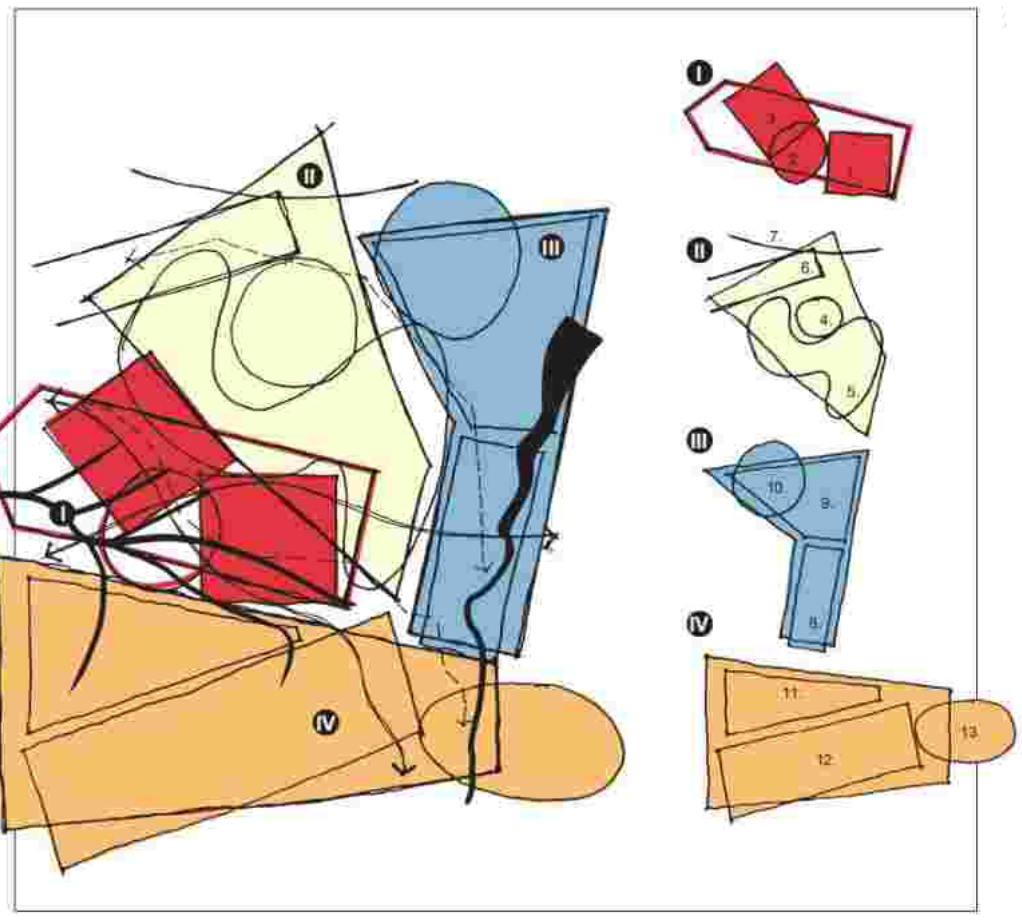
REGIO'S EN DEELGEBIEDEN - BESTAANDE RUIMTELIJKE STRUCTUUR

I. **midden-limburg**
1. verstedelijkt gebied hasselt-genk
2. verstedelijkte randzone
3. vijvergebied
II. **west-limburg**
4. strokenlandschap
5. laag west-limburg
III. **kempen**
6. centrale limburgse kempen (vlakte v
7. drie parken gebied
8. kempische kleine steden
9. noord-limburgse grensstreek
10. grote nete
IV. **maasland**
11. zuidelijk maasland
12. open maasvallei
13. vlakte van bocholt
V. **haspengouw en voeren**
14. lintlandschap vochtig haspengouw
15. zuid-limburgse kleine kernen
16. hageland
17. voerstreek

De verscheidenheid van het fysisch systeem heeft in Limburg gebieden en streken doen ontstaan die tot op vandaag nog duidelijk zichtbaar zijn. De wijzigingen in de oorspronkelijk voornamelijk agrarische structuur van Limburg werden in de vorige eeuw vooral bepaald door de eerste grote industriële ontwikkelingen in het noorden en de steenkoolontginningen in Midden-Limburg. In een poging een kijk te geven op de totaliteit van de bestaande ruimtelijke structuur werd de provincie in het Ruimtelijk Structuurplan Limburg opgedeeld in 5 hoofdgebieden met elk hun deelgebieden.

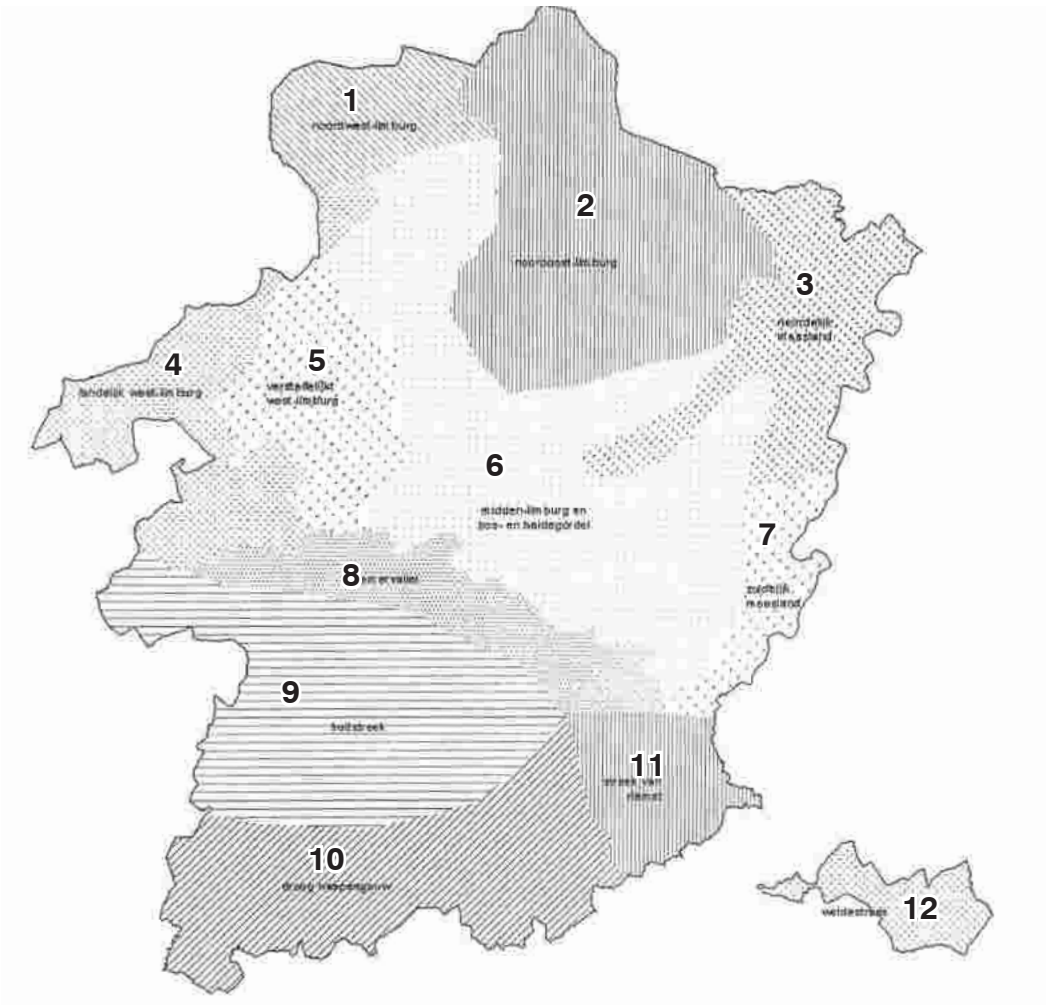
HOOFD- EN DEELRUIMTEN - GEWENSTE RUIMTELIJKE STRUCTUUR

I. **netwerk midden-limburg**
1. hasselt-genk
2. vijvergebied
3. strokengebied
II. **kempen**
4. vlakte van peer
5. drie parken gebied
6. kempische as
7. groene grensstreek
III. **maasland**
8. zuidelijk maasland
9. open maasland
10. vlakte van bocholt
IV. **haspengouw en voeren**
11. henk en gete
12. droog haspengouw
13. voerstreek

Als tegenhanger van de bestaande ruimtelijke structuur stelt de provincie ook een gewenste ruimtelijke structuur op. Hier worden 4 samenhangende hoofdruimten gedefinieerd waarvoor een gemeenschappelijk beleid kan worden gevoerd, elk opnieuw verder onderverdeeld in deelruimten. Voor elk van deze deelruimten werd een visie en concept met mogelijke beleidsthema's neergeschreven. Sommigen hiervan zijn vandaag de dag al beter ontwikkeld dan anderen.

DEELGEBIEDEN VAN DE BESTAANDE AGRARISCHE STRUCTUUR

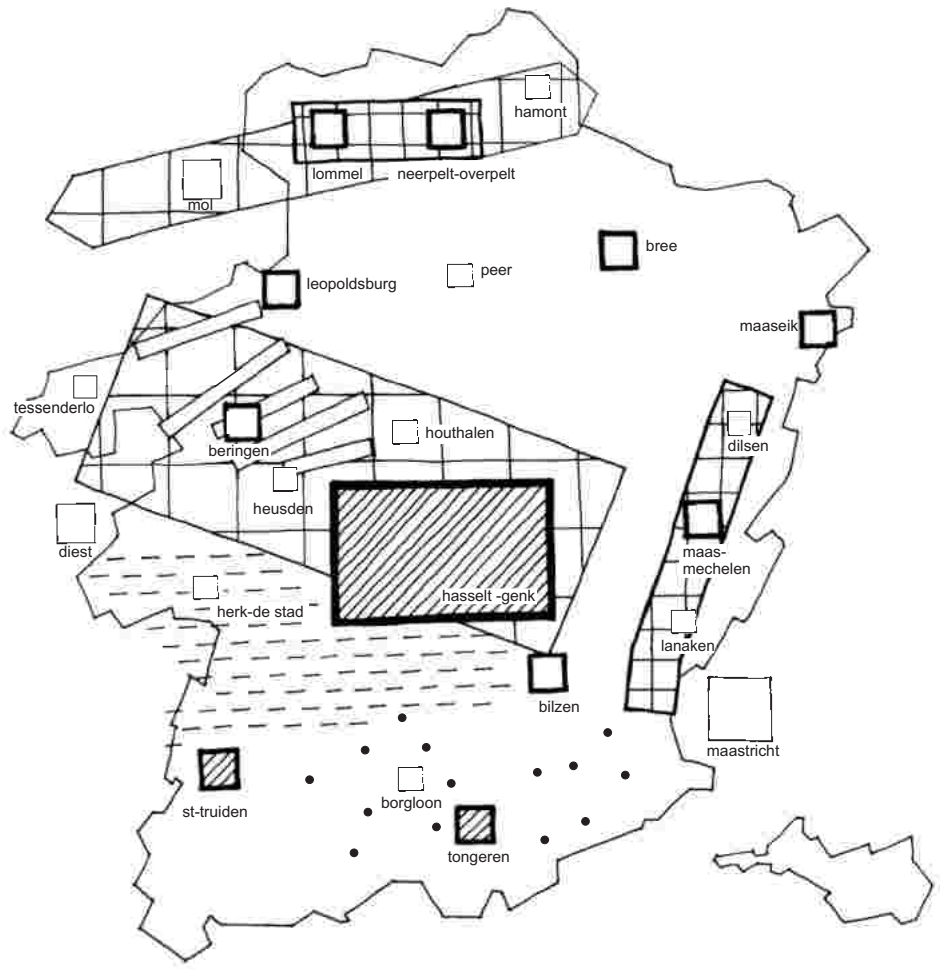

Limburg kan ook worden opgedeeld in 12 deelgebieden van de agrarische structuur. De naamgeving van de deelgebieden valt terug op de geografische plaatsnaam waar de verschillende teelten zich bevinden.Voor elk van hen werd er in het RSPL een uitgebreide omschrijving opgesteld wat betreft de bestaande kenmerken, dominante teelten en ruimtelijke inbedding.

1 noordwest-limburg
2 noordoost-limburg
3 noordelijk maasland
4 landelijk west-limburg
5 verstedelijkt west-limburg
6 midden-limburg en bos- en heidegordel
7 zuidelijk maasland
8 demervallei
9 fruitstreek
10 droog haspengouw
11 streek van riemst
12 weidestreek

Ruimtelijk Structuurplan Limburg

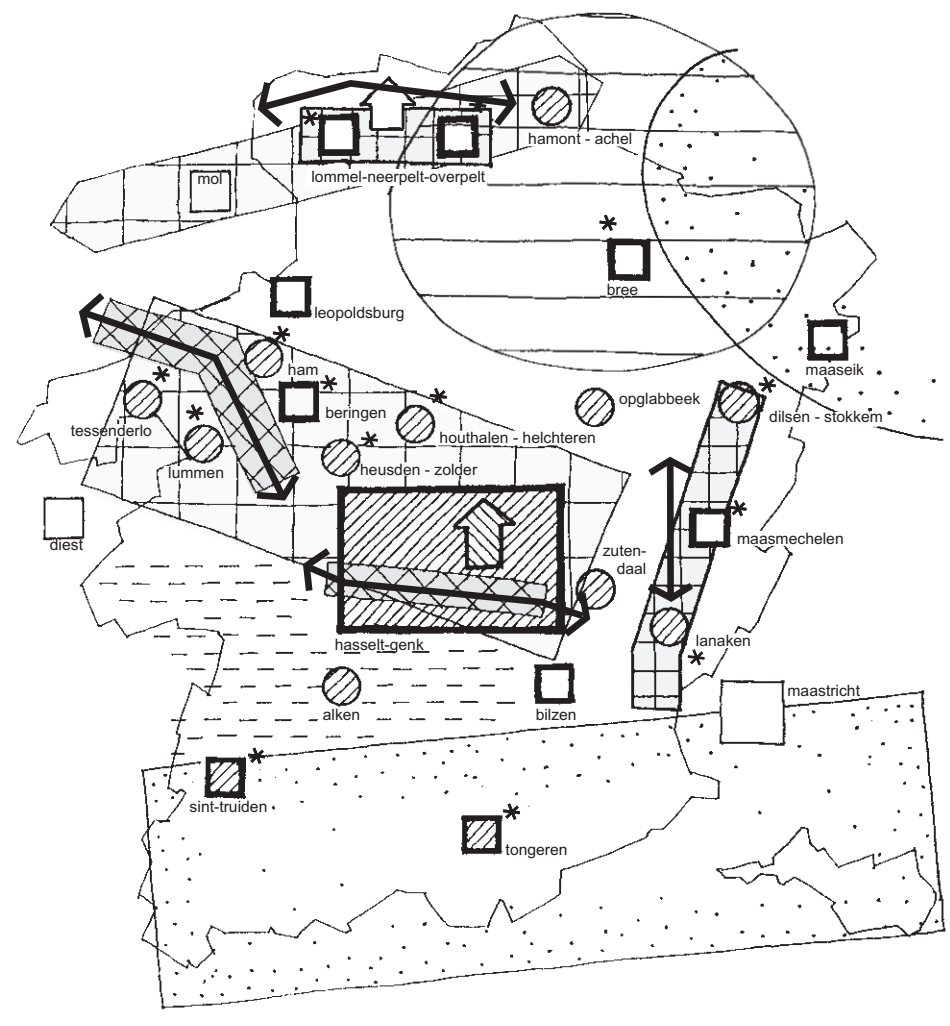
GEWENSTE NEDERZETTINGENSTRUCTUUR

De gewenste ruimtelijke nederzettingsstructuur wordt bepaald door structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden in het zuiden van de provincie, stedelijke netwerken in de sterk geurbaniseerde gebieden van de provincie en een patroon van regelmatig verspreide kleinstedelijke gebieden van provinciaal niveau in de minder verstedelijkte tussenzones. In het buitengebied worden de dorpenbanden van West-Limburg, het rasterlandschap van Gete en Herk en de verspreide kernen van Droog Haspengouw als bijzondere ruimtelijke structuren beschouwd.

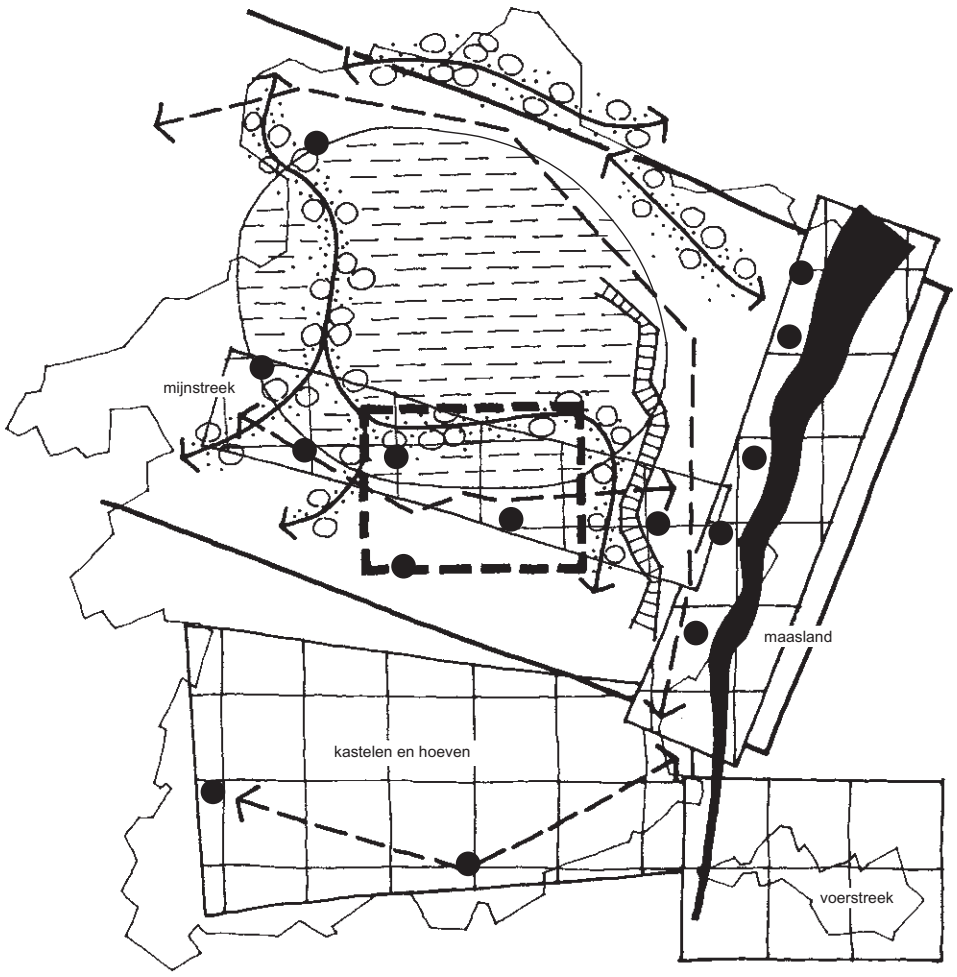
GEWENSTE RUIMTELIJK-ECONOMISCHE STRUCTUUR

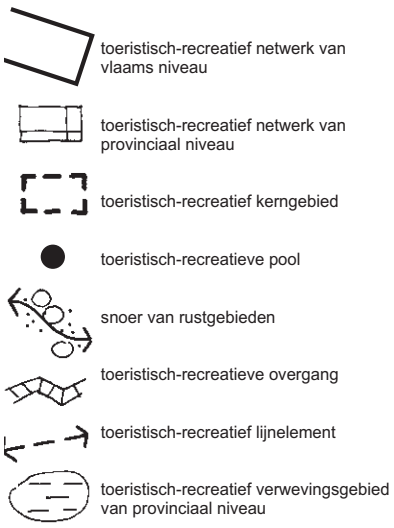
Het economisch netwerk Albertkanaal, de economische knooppunten (enerzijds de stedelijke gebieden, anderzijds de specifieke economische knooppunten), de stedelijke netwerken en de grote samenhangende landbouwgebieden zijn de dragers van de gewenste ruimtelijk-economische structuur. Bedrijvigheid wordt maximaal geconcentreerd in het stedelijk netwerk Midden-Limburg, in de Kempische As en in de economische knooppunten. Grootschalige open landbouwgebieden worden bewaard en versterkt in Noordoost-Limburg en in Haspengouw.

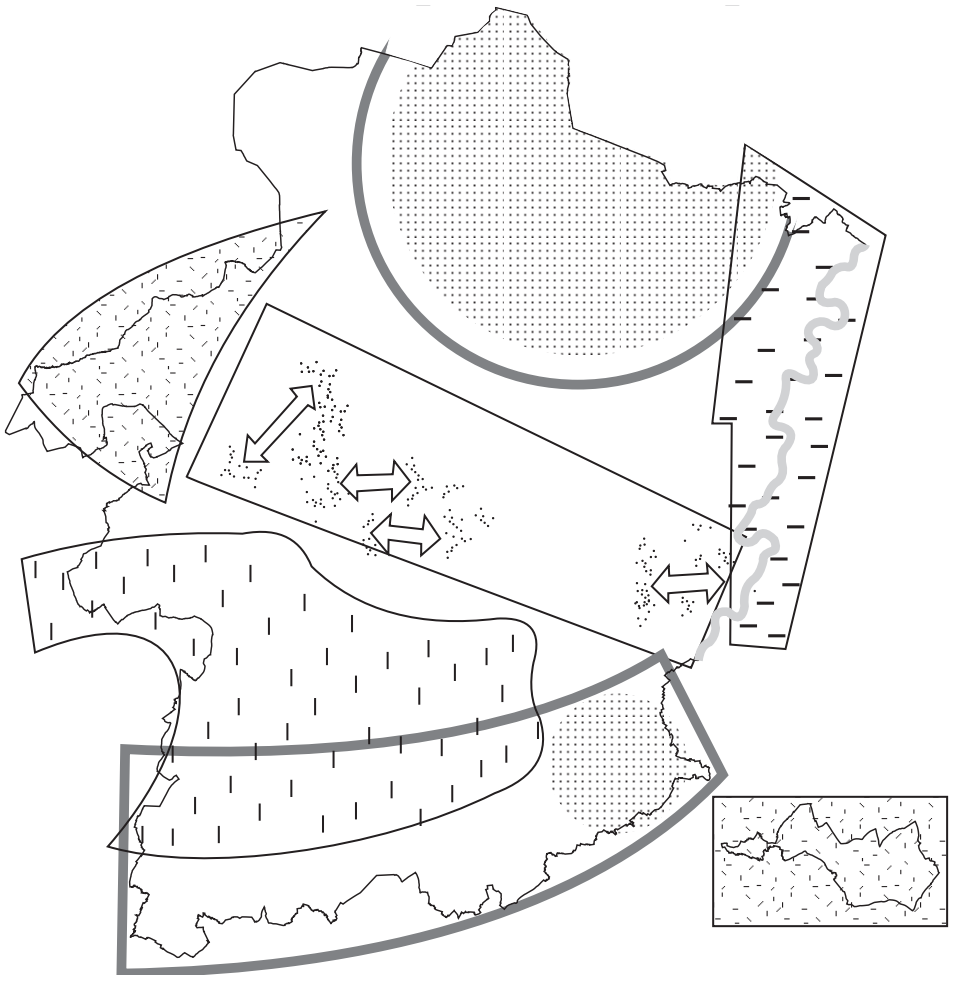
GEWENSTE TOERISTISCH-RECREATIEVE STRUCTUUR

Het toeristisch-recreatief kerngebied wordt rond Hasselt en Genk ingetekend, daar er enkele hoogdynamische attractiepolen aanwezig zijn (Bokrijk, Park Midden-Limburg). Verder worden er vier toeristisch-recreatieve netwerken van provinciaal niveau aangeduid, namelijk de Mijnstreek, Haspengouw, Voerstreek en Maasland. Het Kempens Plateau wordt als toeristisch-recreatief verwevingsgebied bestempeld door de verweving van de open ruimte (natuur, landbouw, bos) met de vele toeristisch-recreatieve infrastructuren en voorzieningen.

GEWENSTE NEDERZETTINGENSTRUCTUUR

De ruimtelijk-agrarische structuur wordt gedifferentieerd in deelgebieden op basis van agrarische mogelijkheden en knelpunten. De grote aaneengesloten landbouwgebieden in het het zuiden van de provincie worden prioritair en maximaal behouden. In de fruitstreek wordt ingezet op een gemengde landbouw met een kwalitatieve versterking van de fruitteelt. In Voeren en West-Limburg wil de provincie sterke grondgebonden melkveehouderijen verzoenen met de waardevolle en natuurlijke landschappen. Grondgebonden landbouw heeft in het Maasland een blijvende structuurbepalende rol in het open valleilandschap.

KAARTENATLAS ASPECTEN VAN RUIMTELIJKE EIGENHEID

METHODOLOGIE KAARTEN

Op de volgende bladzijden presenteren we een overzicht van kaarten die individuele ‘aspecten van regionale eigenheid’ documenteren voor de provincie Limburg. Dit zijn objectieve kaarten gebaseerd op bestaande GIS-lagen en gegevens uit de literatuuranalyse waarmee we de onderdelen van het cultuurlandschap Limburg beschouwelijk in kaart hebben gebracht.
We spreken daarbij van aspecten van ruimtelijke eigenheid omdat elk van die onderdelen aanleiding kan zijn om regio’s te onderscheiden op basis van hun ruimtelijke kenmerken. Die regio-indeling zal gebeuren in het volgende hoofdstuk en baseert zich in belangrijke mate op de inzichten uit het hier gepresenteerde kaartmateriaal.

We onderscheiden vier groepen van kaarten. Het fysisch systeem documenteert de (relatief) onveranderlijke fysische lagen van het landschap: de bodem, de topografie en het hydrologisch systeem. Voor de kaart met bodemtypes baseren we ons op de gegeneraliseerde bodemkaart voor Vlaanderen. De reliëfkaart is gebaseerd op het Digitaal Hoogtemodel (DHM) Vlaanderen. De kaart van het watersysteem bevat de waterlopen uit de Vlaamse Hydrografische Atlas, de stilstaande wateren uit de biologische waarderingskaart en de overstromingsgevoelige gebieden (watertoets).
De kaarten van het ecologisch netwerk zijn gebaseerd op de biologische waarderingskaart en de daarin opgenomen karteringseenheden voor vegetatietypen, bodembedekking of kleine landschapselementen. Er is gekozen om karteringseenheden te combineren om zo een aantal relevante biotoop- en landschapstypes op kaart te kunnen zetten: de verschillende soorten graslanden, bossen, heide- en duingebieden, ecologische beekvalleien, boomgaarden en kleine landschapselementen.
Voor landbouw werden drie kaarten gemaakt. De eerste toont de waarderingsscores van de landbouwtyperingskaart. De andere twee geven een overzicht van het landbouwgebruik, enerzijds via de kaart van de landbouwgebruikspercelen en anderzijds via een kaart met de belangrijkste veeteelt. Hiervoor werden de tellingen van het aantal varkens, runderen en kippen (+ slachtkuikens) per gemeente verwerkt tot een kaart met de belangrijkste concentraties van deze dieren.
De bebouwde omgeving bevat een reeks kaarten met heel diverse inhoud, die op basis van relatief objectieve gegevens het woon-, economisch, mobiliteits- en toeristisch landschap van Limburg documenteren. Voor een gedetailleerd overzicht van de gebruikte bronnen verwijzen we graag naar de kaarten in kwestie. Ze tonen achtereenvolgens de bebouwing, de verschillende woonkernen, de aanwezige (kern)voorzieningen zoals winkels, culturele instellingen, scholen en ziekenhuizen, het economische weefsel van bedrijventerreinen, ontginningsgebieden en windturbines, de mobiliteitsstructuur met spoorwegen, wegennetwerk en kanalen, het aanwezige erfgoed (onroerend erfgoedobjecten, het mijnerfgoed, maar ook gegevens uit de Limburgse fietskaart waar de belangrijkste kastelen, abdijen, wind- en watermolens in kaart worden gebracht) en gegevens over toerisme en landschapsbeleving (toeristische fietsroutes, vakantieparken en specifieke toeristische systemen zoals de toegangspoorten tot het nationaal park, de onthaalpunten in De Wijers, de Greenspots van Haspengouw of de onthaaldorpen van de Maasvallei).

De kaarten in deze atlas dienen als onderlegger voor de gebiedsindeling, maar tonen ook al heel wat karakteristieken en kernkwaliteiten van bepaalde sub-regio’s van Limburg.

Kaartenatlas Limburg

Situering

Fysisch systeem

kaart 1: BODEMTYPES
kaart 2: RELIEF
kaart 3: WATER

Ecologisch netwerk

kaart 1: BIOLOGISCHE WAARDERINGSKAART
kaart 2: GRASLANDEN
kaart 3: BOSSEN
kaart 4: HEIDE, DUINEN EN PIONIERSVEGETATIE
kaart 5: VEGETATIE LANGS BEEKVALLEIEN
kaart 6: KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN
kaart 7: BOOMGAARDEN

Landbouw

kaart 1: LANDBOUWTYPERINGSKAART
kaart 2: LANDBOUWGEBRUIK VEETEELT
kaart 3: PERCEELSGEBRUIK VOOR LANDBOUW

Bebouwde omgeving

kaart 1: BEBOUWING
kaart 2: WOONKERNEN
kaart 3: VOORZIENINGEN
kaart 4: ECONOMIE
kaart 5: MOBILITEIT
kaart 6: ERFGOED
kaart 7: TOERISME EN LANDSCHAPSBELEVING

SITUERING

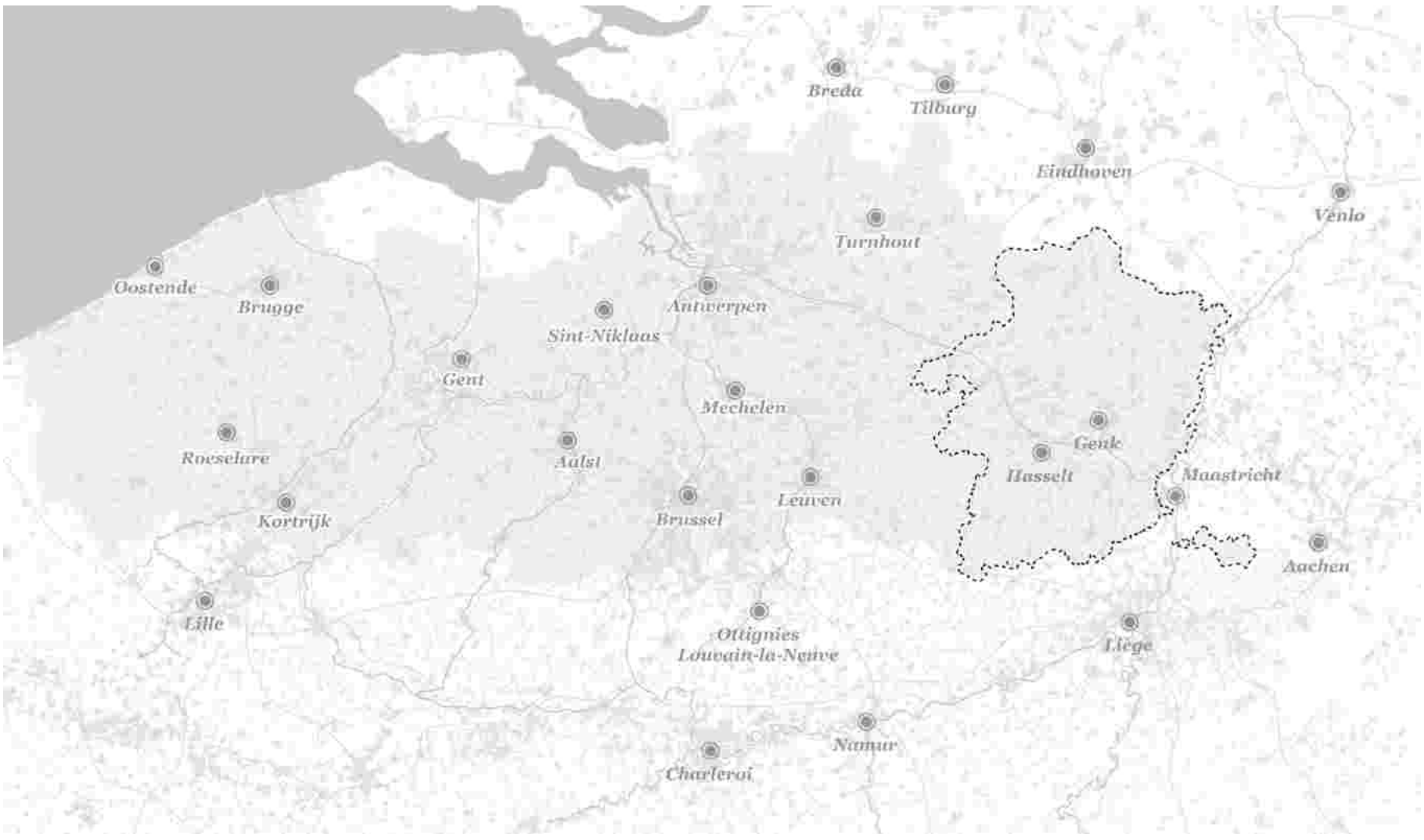
De geschiedenis van Limburg verschilt van de rest van Vlaanderen, de provincie kende een heel aparte historische ontwikkeling. Tot het einde van de 18de eeuw maakte Limburg deel uit van het prinsbisdom Luik en behoorde dus nooit tot de historische Spaanse of Oostenrijkse Nederlanden zoals de andere Vlaamse regio's.

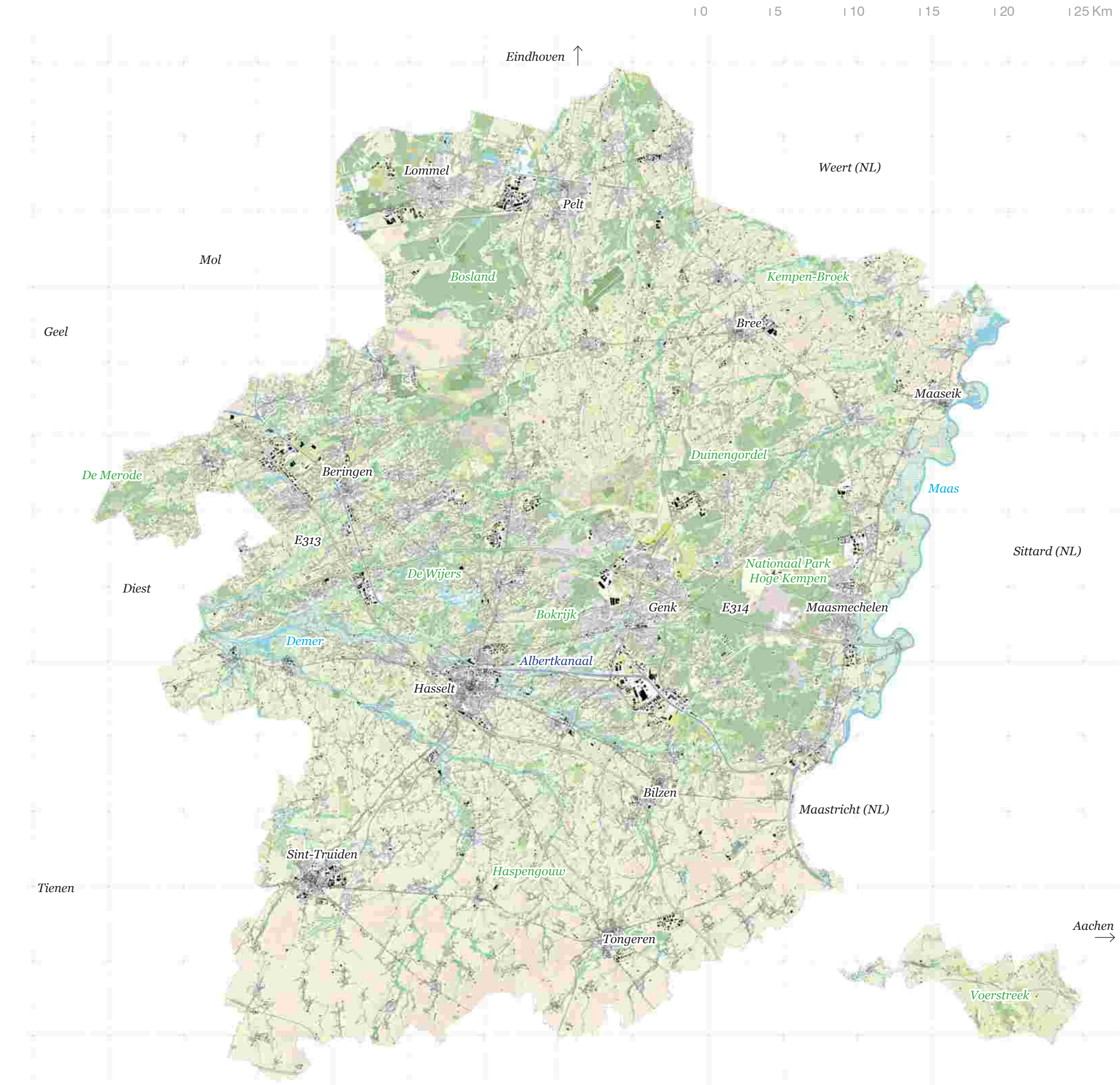
De provincie Limburg grenst als onderdeel van Vlaanderen in het noorden aan de Nederlandse provincie Noord-Brabant, in het oosten aan de Nederlandse provincie Limburg, in het zuiden aan de Waalse provincie Luik en in het westen aan Vlaams-Brabant en Antwerpen. Sedert het vastleggen van de taalgrens in 1963 ligt de gemeente Voeren als Limburgse enclave geklemd tussen de provincie Luik en de Nederlandse provincie Limburg. Over het algemeen grenst Limburg slechts voor 1/4 aan Vlaanderen en voor 3/4 aan de lands- of taalgrenzen.

De provincie Limburg telt 42 gemeenten: van middelgrote centrumsteden zoals Hasselt en Genk tot de kleine kerkdorpjes in het zuiden van Haspengouw. Er wonen een goede 876.022 mensen verspreid op een totale oppervlakte van 242.231 ha. Dat is ongeveer gelijk aan het gemiddelde aantal inwoners per km in België, maar beduidend lager dan het gemiddelde cijfer voor het Vlaams Gewest.

Het stedelijk gebied Hasselt-Genk vormt het centrum van de provincie. Grote steden die net buiten de provinciegrens vallen, hebben ook een aantrekkingskracht voor de Limburgers: Eindhoven in het noorden, Maastricht en Aachen in het oosten en Luik in het zuiden. Waar Limburg in Vlaanderen een perifere provincie is, vormt ze in West-Europa zo het hart van de Euregio Maas-Rijn.

Ondanks zijn rijke geschiedenis kende Limburg vaak een tragere ontwikkeling dan de rest van Vlaanderen. Er werd in het verleden dan ook meermaals expliciet ingezet op economische en technologische ontwikkelingen om de provincie te ondersteunen. Maar Limburg is ook de groenste provincie van Vlaanderen en claimt steeds meer een voortrekkersrol wat betreft klimaatambitie, biodiversiteit en milieubeleid. Ook het toerisme is een factor van betekenis, met als trekpleisters het fietsroutenetwerk, de vele vakantieparken en B&B's, Bokrijk, het mijnerfgoed, de uitgestrekte natuurgebieden en zoveel meer.

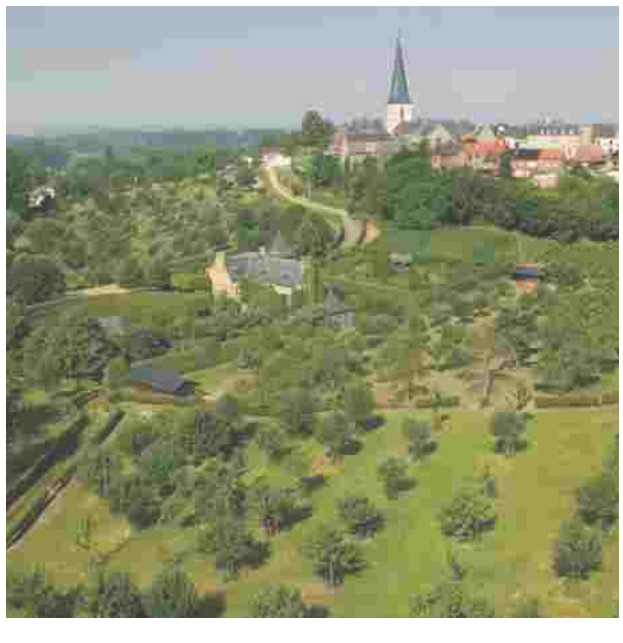

0
5
10
15
20
25 Km
Eindhoven
Lommel
Pelt
Weert (NL)
Mol
Bosland
Kempen-Broek
Geel
Bree
Maaseik
De Merode
Beringen
Duinengordel
Maas
E313
Sittard (NL)
Diest
De Wijers
Nationaal Park
Hoge Kempen
Genk
E314
Maasmechelen
Bokrijk
Demer
Albertkanaal
Hasselt
Bilzen
Maastricht (NL)
Sint-Truiden
Haspengouw
Tienen
Aachen
Tongeren
Voerstreek
Liège

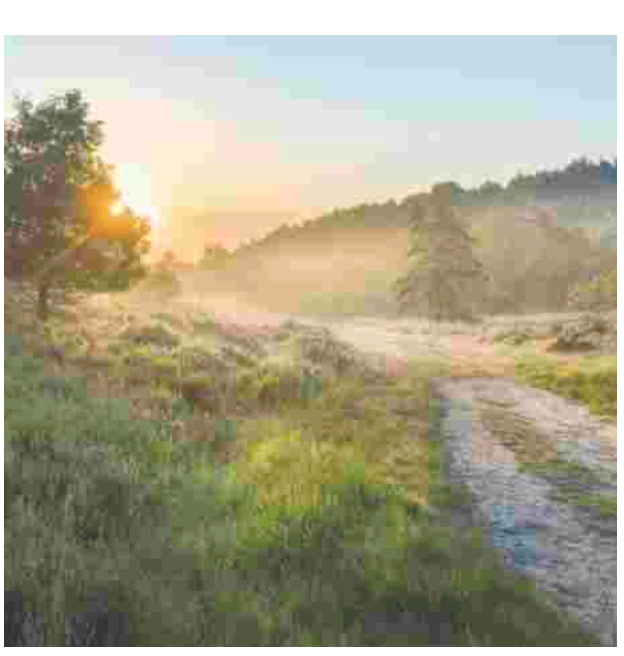

Fysisch syteem

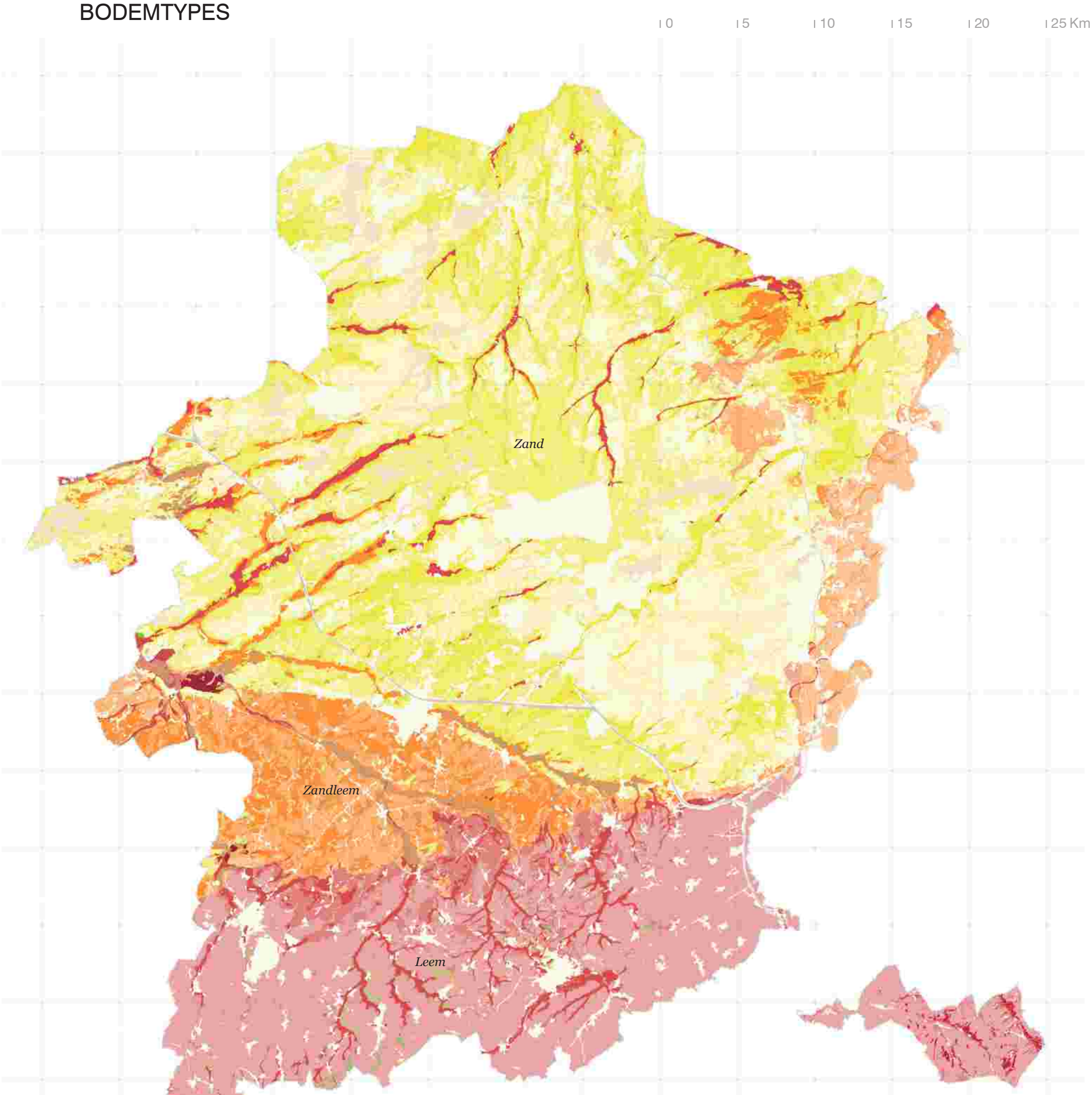
Fysisch systeem

Het fysisch systeem is het geheel van de eigenschappen, processen en onderlinge relaties van klimaat, geologische ondergrond, reliëf, bodem, oppervlakte- en grondwater. Het vormt de basislaag waarop natuurlijke en agrarische structuren, nederzettingsstructuren en ruimtelijk-economische structuren zijn geënt. Een fysisch systeem kan bepaalde menselijke activiteiten bevorderen of beperken. Daarbij is bijvoorbeeld in het verleden de bodemvruchtbaarheid van groot belang geweest. Ook voor de ontwikkeling van ecosystemen is de bodem sturend.

Het fysisch systeem is niet enkel ruimtelijk structuurbepalend, maar heeft ook een belangrijke productie- en voorraadfunctie. De verstoring van het milieu vermindert de mogelijkheden voor een duurzaam en waardevol gebruik van deze functies. De productiefunctie omvat de productie van kwaliteitsvol grond- en oppervlaktewater en van landbouwproducten. Daarnaast vormt het de basis van ecosystemen, dat heeft in Limburg geleid tot een relatief grote biodiversiteit. De productie van water heeft in Limburg een bijzondere betekenis in vergelijking met de andere Vlaamse provincies. De waterlopen ontspringen bijna altijd in Limburg zelf en Limburg is voor zijn drinkwater bijna volledig afhankelijk van grondwater dat door het Limburgs milieu wordt geproduceerd. De fysische voorraadfunctie bevat de reserves van delfstoffen, van water en van vruchtbare bodems. Ontginningen van delfstoffen en van de vruchtbare bodemvoorraad zijn gelimiteerd tot de bestaande reserves, wat niet geldt voor de waterproductie, waarvan de beperking in relatie staat met de hydrologische cyclus en met de waterkwaliteit.

Op basis van het fysisch systeem en door de diverse Limburgse bodems zijn vele indelingen mogelijk. Samenvattend komen in Limburg 2 duidelijke systemen voor: de Kempen en Haspengouw, gescheiden door de Demervallei en verbonden door de Maas. Limburg wordt geomorfologisch noord-zuid opgedeeld zand-leem), hydrografisch oost-west (Scheldebekken-Maasbekken).

BODEMTYPES

Gebruikte bronnen
- *Fysische systeemkaart (toestand 1996), volgens omschrijving fysische systeemeenheid (© VLM 2010)*

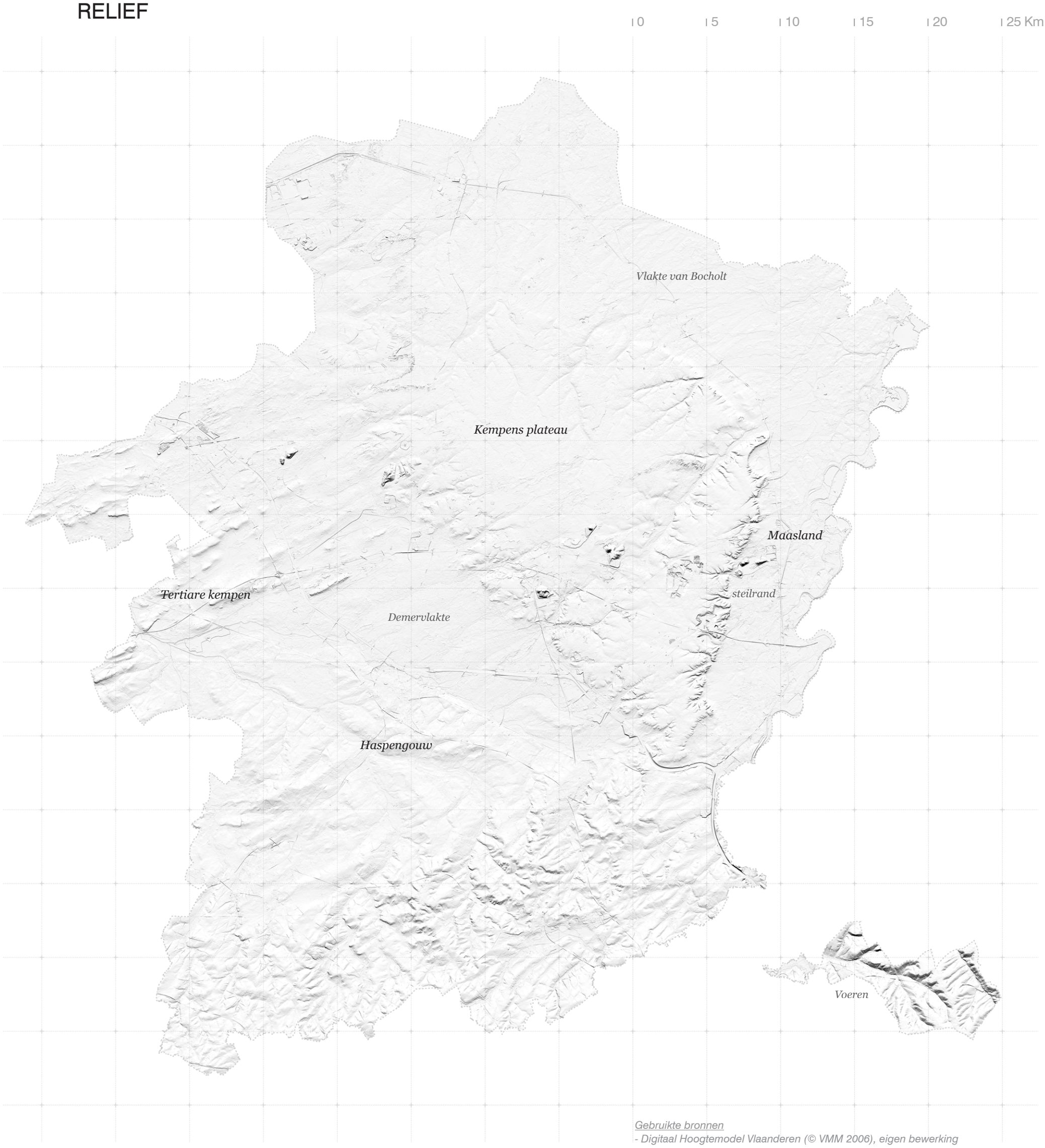
Legenda :

- Antropogeen
- Bronnen
- Droge klei
- Droge leem
- Droge zandleem
- Droog zand
- Droog zand antr
- Klei-complexen
- Krijt
- Landduin
- Leem-complexen
- Mergel
- Nat zand
- Nat zand antr
- Nat zandleem
- Natte klei
- Natte leem
- Natte ZwKlei
- Veen
- Vochtig zand
- Vochtig zand ant
- Vochtig zandleem
- Vochtige klei
- Vochtige leem
- Vochtige ZwKlei
- Zandleem-complex
- ZwKlei-complex

Limburg valt onder te delen in 3 grote bodemtypes. In het zuiden is er de vruchtbare leembodem en zandleembodem, in het centrum en noorden overwegend een zandbodem. De verschillende rivierstructuren en beekvalleien vallen af te lezen dankzij het leemachtige sediment dat zij afzetten.

Fysisch systeem

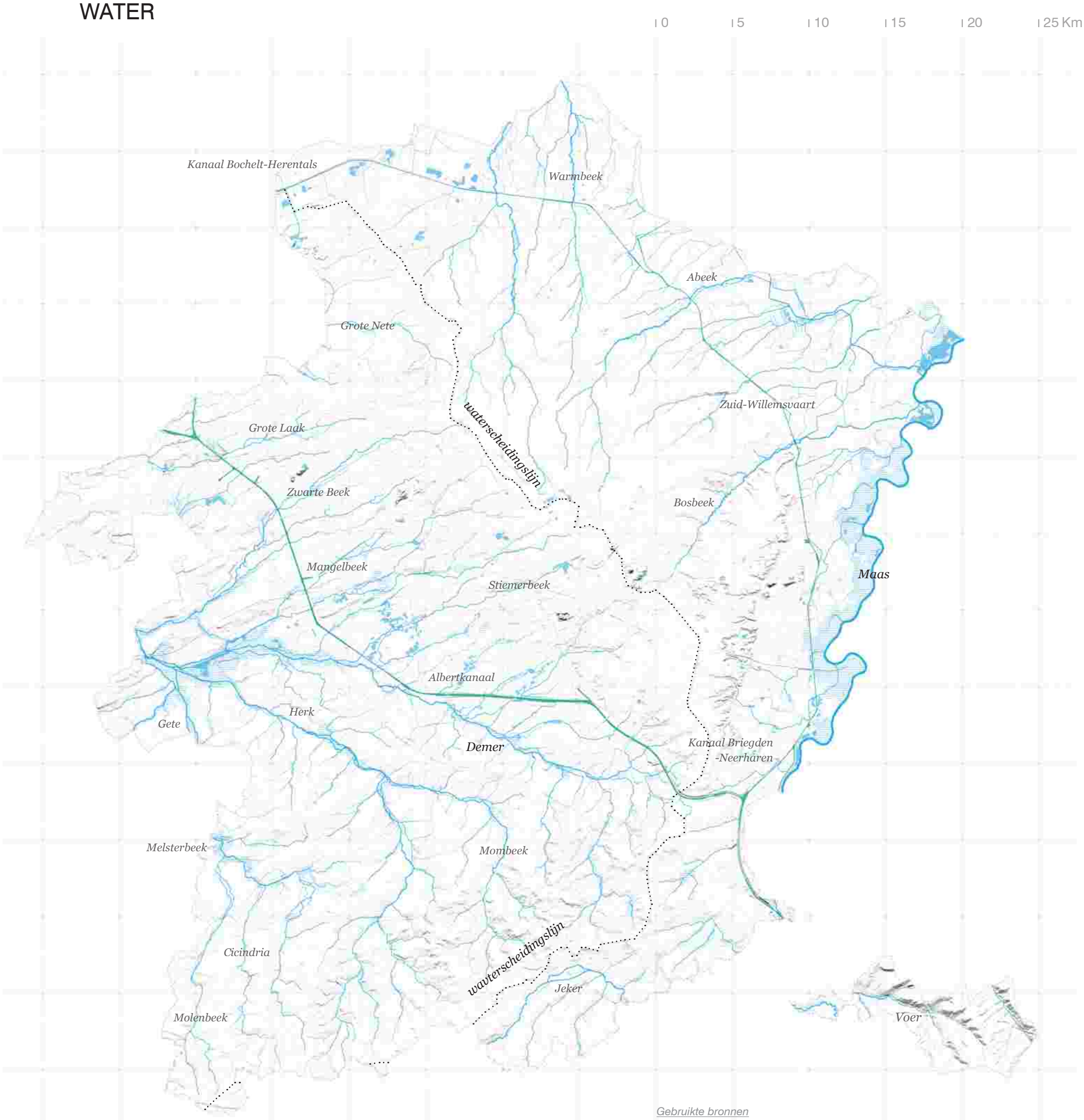
RELIEF

Gebruikte bronnen
- Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (© VMM 2006), eigen bewerking

Het reliëf van Limburg wordt gedomineerd door het Kempens Plateau. Dit helt zachtjes af in het zuidwesten en het noorden, in het oosten wordt het plateau begrensd door een steilrand die de overgang maakt naar de Maasvallei. Ongeveer de helft van deze steilrand situeert zich in het Nationaal Park Hoge Kempen. De Tertiaire Kempen hebben een specifieke structuur die samenhangt met de afwatering van het Kempisch Plateau en de aanwezigheid van een reeks getuigenheuvels. Het Maasland wordt gevormd door de Maasvallei, een vrij smalle, relatief laaggelegen strook langs de Maas, afgeboord door plateaus aan beide kanten. Ten slotte onderscheiden we Haspengouw en Voeren door zijn vruchtbare bodems op een complex van dalen, hellingen en plateaus.

WATER

Gebruikte bronnen
- Vlaamse Hydrografische Atlas, Waterlopen (toestand 2017) (© VLM 2017)
- Overstromingsgevoelige gebieden (watertoets) (toestand 2017), volgens overstromingsgevoeligheid (© VLM 2017)
- Grootschalig Referentiebestand (GRB) - Wga (© agentschap Informatie Vlaanderen 2019)

Legenda :

- Kanaal
- Rivieren en beken
- Risicozone voor overstromingen
- Plassen en vijvers
- Scheidingslijn stroomgebied Maas & Schelde

De rivier- en beekvalleien in Limburg vormen per stroombekken een aaneensluitend netwerk van natte natuurelementen. Zij hebben doorheen de jaren allerlei activiteiten gestructureerd zoals de ligging van kernen, de plaats van recreatiegebieden en de aanwezigheid van natuurwaarden. Het Kempens Plateau verdeelt Limburg onder in twee grote stroomgebieden (waterschei). In het noorden en oosten wateren de rivieren af naar het Maasbekken, ten westen en zuiden stromen de rivieren parallel en geleidelijk af richting Demer en het Scheldebekken. In Zuid-Limburg vinden we veel puntbronnen terug, waar het water ontspringt dat op de plateaus infiltreert.

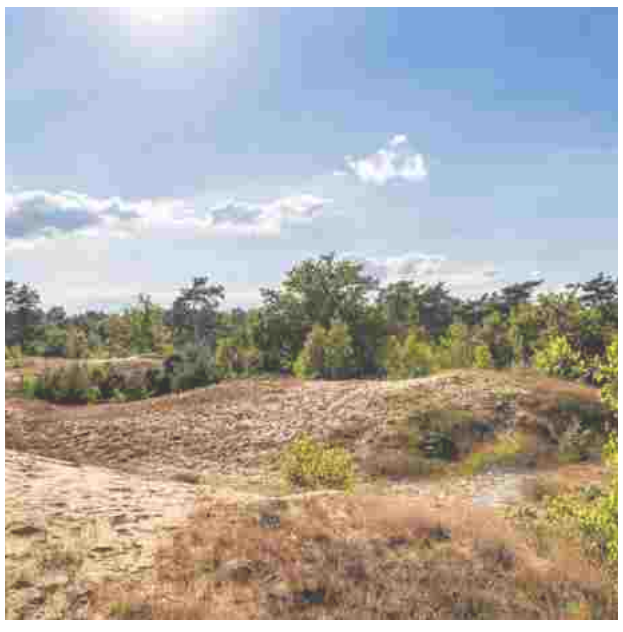

Ecologisch netwerk

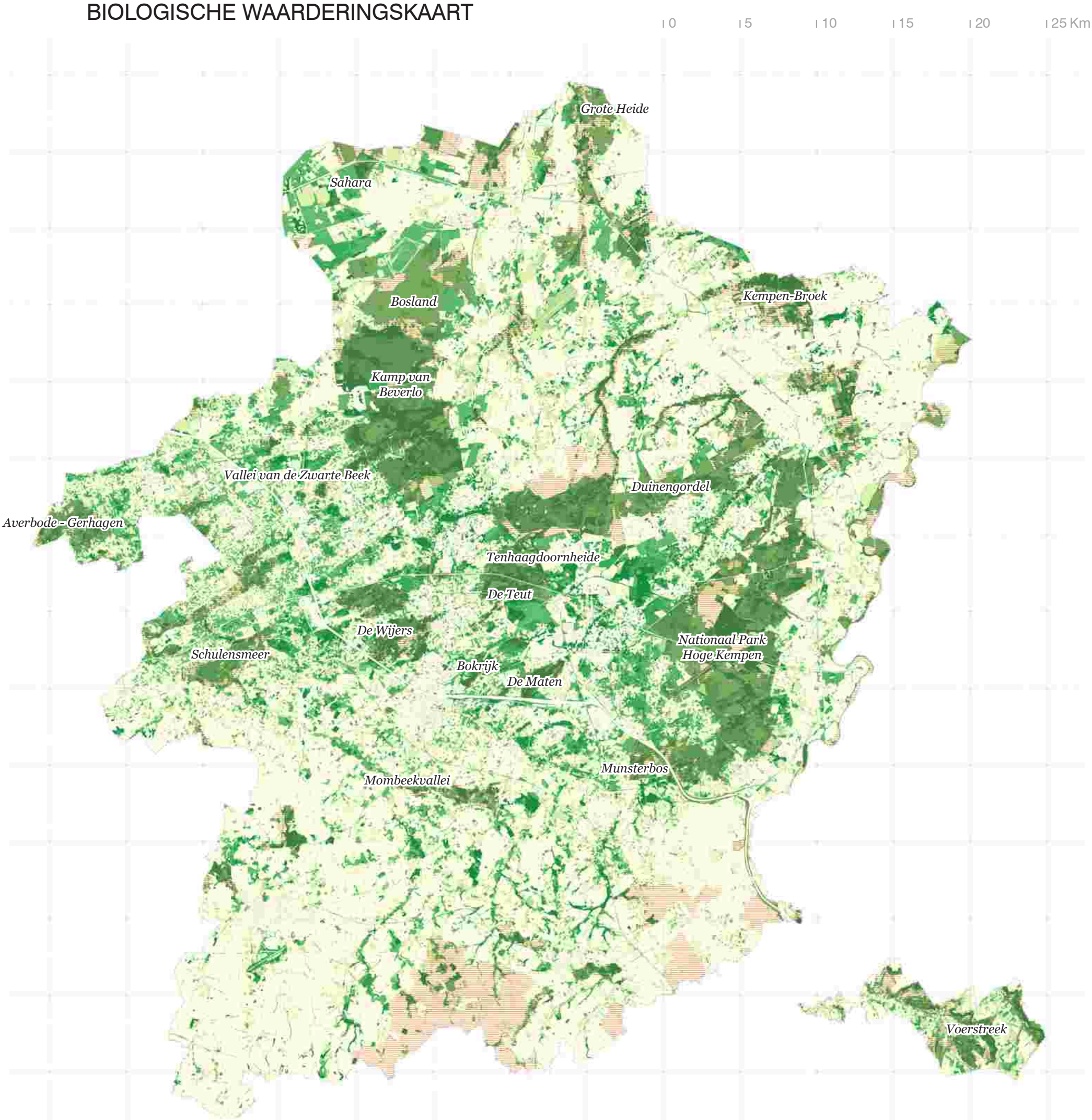
Ecologisch netwerk

Het ecologisch netwerk vormt de samenhang van alle ruimten met een natuurlijk karakter zoals bossen, moerassen, heiden, graslanden en beekvalleien.

Limburg wordt met reden Vlaanderens ‘groene provincie’ genoemd. Veruit de grootste aaneengesloten bos- en heidegebieden van Vlaanderen zijn hier terug te vinden. Daarnaast bezit Limburg een groot aandeel van de Vlaamse biologisch waardevolle gebieden, de natuurreservaten en de Europees belangrijke natuurgebieden. Voor dieren en planten vormt Limburg de oostelijke toegangspoort en de voornaamste of enige thuishaven in Vlaanderen. De biologisch waardevolle en zeer waardevolle gebieden beslaan in Limburg 30% van de totale oppervlakte van de provincie. Dat is anderhalve keer zoveel als voor heel Vlaanderen.

Limburg is daarenboven bosrijk. Volgens de Vlaamse boskartering van begin jaren negentig was iets meer dan 56.000 ha van Limburg bedekt door bos. De Limburgse bosindex bedraagt daarmee 23%, tegenover 9% voor Vlaanderen. Meer dan de helft van die bossen zijn naaldhoutbossen. Alhoewel Limburg de omvangrijkste boscomplexen van Vlaanderen heeft, is het bosareaal ook hier sterk versnipperd, zowel fysisch als in eigendomsstructuur.

BIOLOGISCHE WAARDERINGSKAART

Legenda :

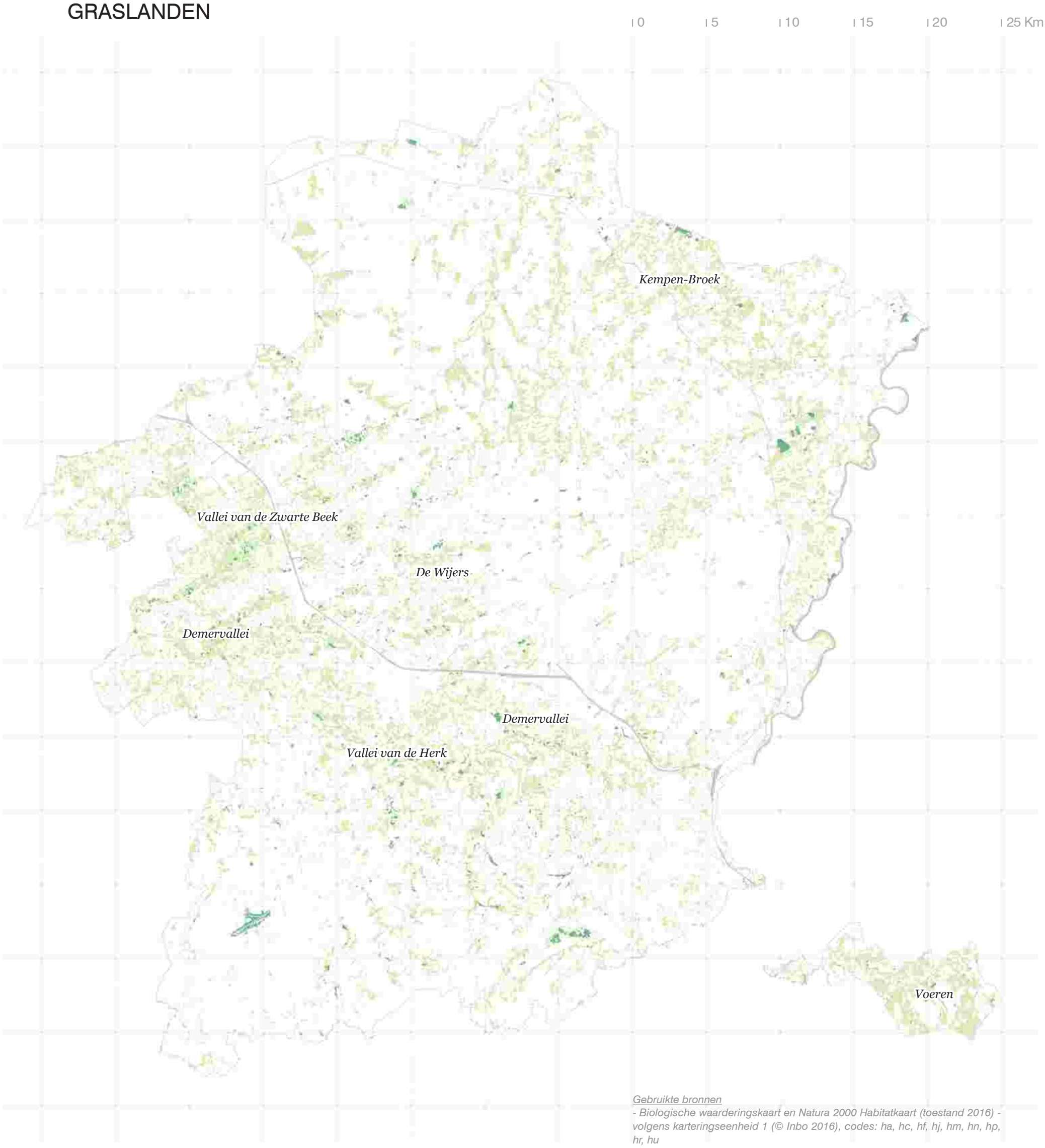
- Biologisch minder waardevol
- Complex van biologisch minder waardevolle en waardevolle elementen
- Complex van biologisch minder waardevolle, waardevolle en zeer waardevolle elementen
- Complex van biologisch minder waardevolle en zeer waardevolle elementen
- Biologisch waardevol
- Complex van biologisch waardevolle en zeer waardevolle elementen
- Biologisch zeer waardevol
- Faunistisch belangrijke gebieden

Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens biologische waardering (© Inbo 2016)

De Biologische Waarderingskaart (BWK) en Natura 2000-habitatskaart zijn een gebiedsdekkende inventarisatie van het biologische milieu en de bodembedekking van het Vlaamse Gewest. Een inkleuring in groentinten duidt op de biologische en natuurlijke waarde van het milieu. Ook worden Europees beschermde habitattypen en Vlaamse regionale biotopen opgenomen. In Limburg liggen veel natuurreservaten die als biologisch waardevol of zeer waardevol worden beschouwd. Uitschieters hiervan bevinden zich op het Kempens Plateau; het Nationaal Park Hoge Kempen (als enige in Vlaanderen), de grote groenstructuren in Midden-Limburg en de heide- en bosgebieden rond het militair domein Leopoldsburg.

Ecologisch netwerk

GRASLANDEN

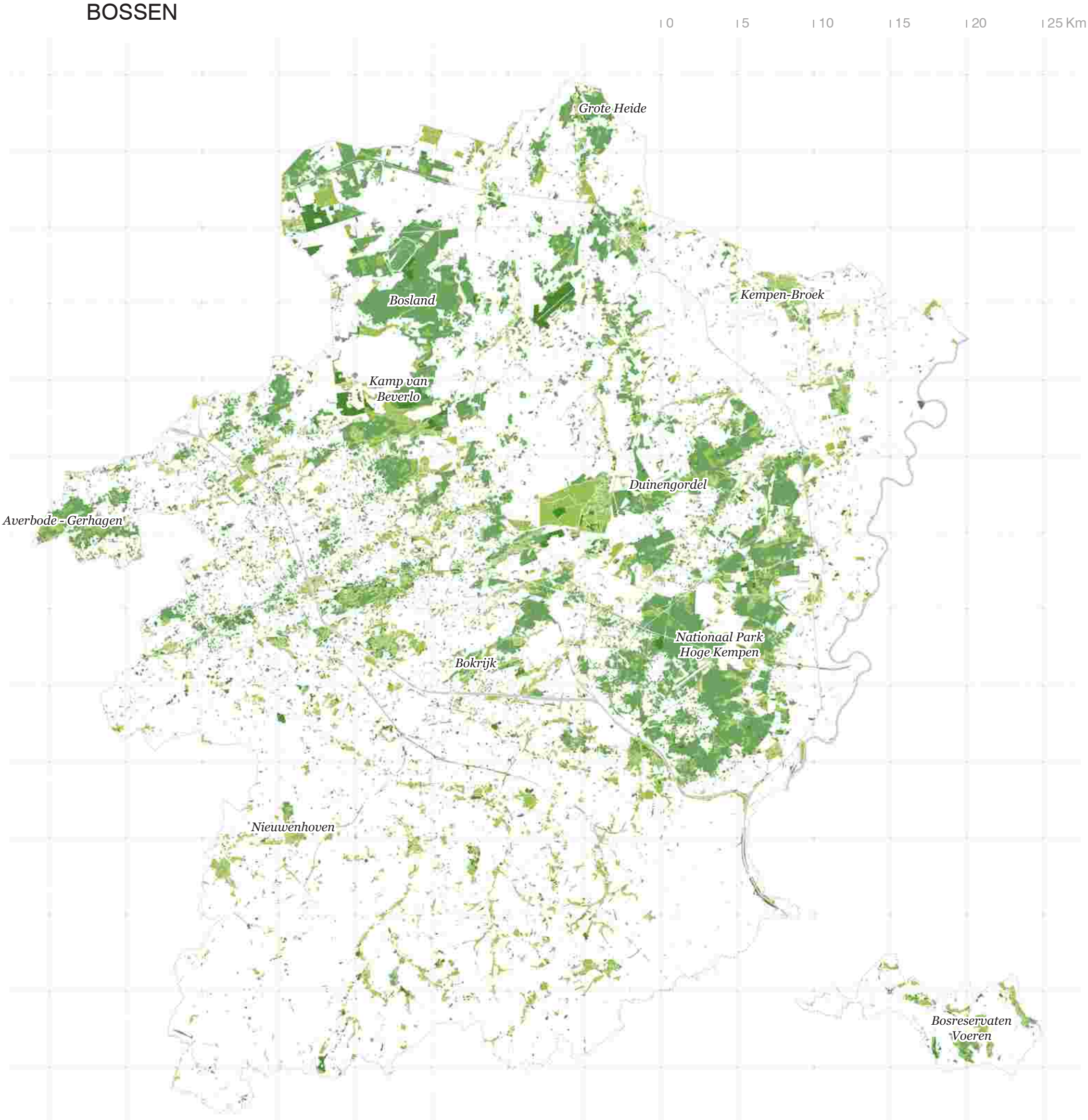
Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: ha, hc, hf, hj, hm, hn, hp, hr, hu

Legenda :

- Droge graslanden
- Natte graslanden

Graslanden zijn gebieden van enige omvang met een vegetatie die gedomineerd wordt door grassen en kruiden. Ze kunnen grofweg worden opgedeeld in twee gebruiken, namelijk grasland in natuurreservaten met een biologische waarde en graslanden die worden ingezet in het landbouwgebruik. Door de aanwezigheid van gespecialiseerde melkveehouderijen worden in het noordoosten van Limburg en in Voeren de graslanden voornamelijk ingezet voor veeteelt, als weiland of hooiland. Rond de verschillende riviervalleien in Zuid-Limburg, en het bijzonder de Wijers, zijn er veel natuurlijke natte en droge graslanden terug te vinden.

BOSSEN

Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: la, lh, ls, n, pa, pi, pm, pop, pp, q, qa, qb, qs, v, va, vc, vf, vm, vn, vo, vr, vt

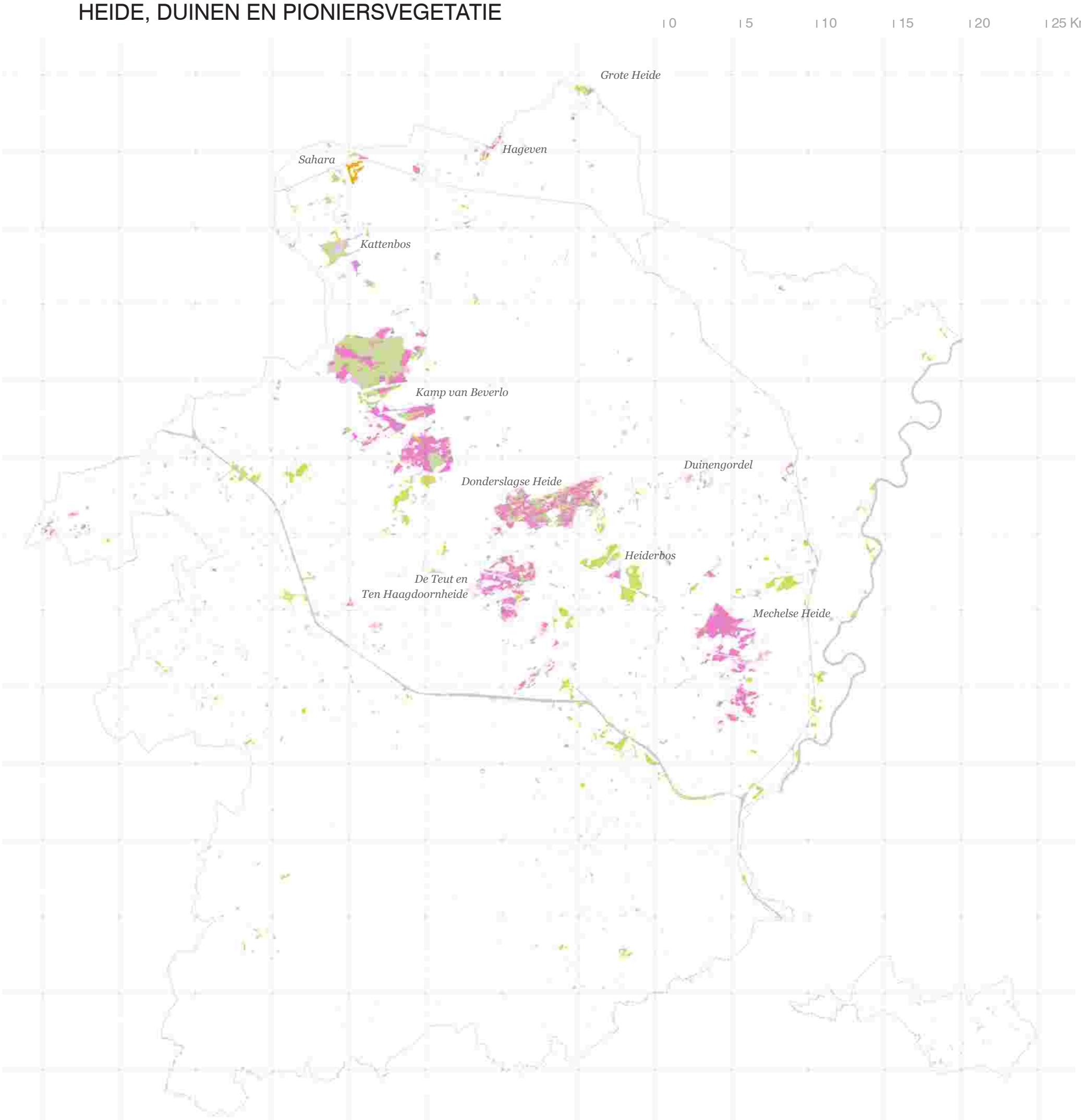
Legenda :

- Naaldbossen
- Bosaanplant
- Gemengde en loofbossen

Limburg is bosrijk. In de Vlaamse boskarteringskaart van begin jaren negentig werd er iets meer dan 56.000 ha van Limburg bedekt door bos. De Limburgse bosindex bedraagt daarmee 23%, tegenover 9% voor Vlaanderen. De Limburgse bossen bestaan voornamelijk uit naaldhoutbossen ter hoogte van het Kempens Plateau door de zandachtige ondergrond en de aanplanting ervan in functie van mijnbouw. In West-Limburg bevinden zich kleinere broekbossen en uitgestrekte populierenplantages in de beekvalleien. Bosarm Zuid-Limburg heeft enkele grotere bossen maar bestaat voorts uit weinig draagkrachtige of biologisch waardevolle bosstructuren. In Haspengouw strekken populierenbossen zich als linten uit langs de beekvalleien.

Ecologisch netwerk

HEIDE, DUINEN EN PIONIERSVEGETATIE

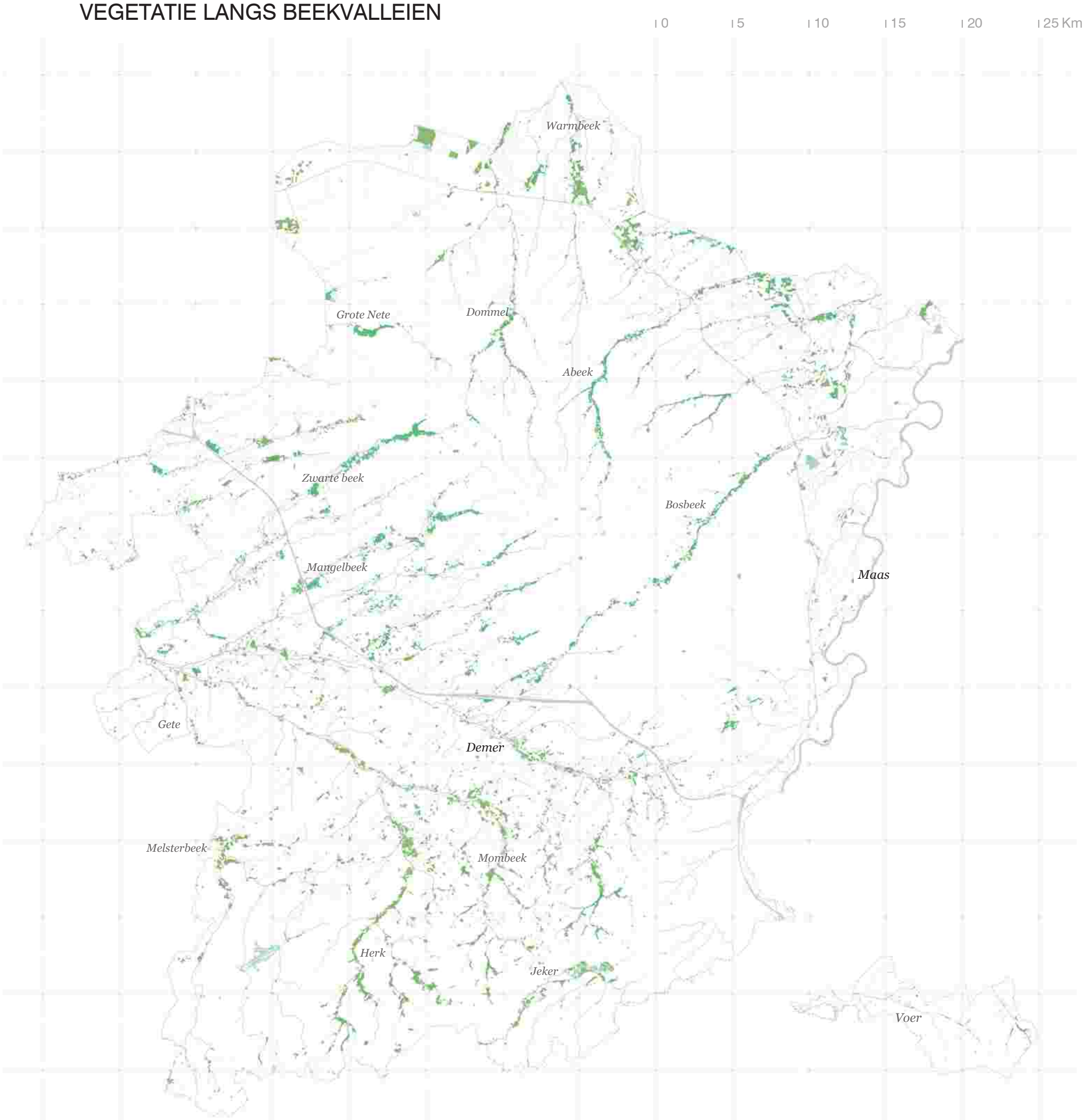
Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016)
- volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: cd, ce, cg, cm, cp, cv, dm, ku

Legenda :

- Droge heide
- Verboste droge heide
- Gedegradeerde heide
- Stuifduinen
- Pioniersvegetatie

Op het Kempens Plateau liggen veruit de grootste, nog relatief aaneengesloten natuurgebieden van heel Vlaanderen. Zij liggen geclusterd in 3 complexen van (berken)bossen- en heidegebieden op de waterscheidingslijn tussen Maas- en Scheldebekken. Door de sterke erosie vormen de voedselarme dekzanden de basis van het typisch Kempens droge heidelandschap.

VEGETATIE LANGS BEEKVALLEIEN

Gebruikte bronnen
- *Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: hf, hj, hm, hu, la, lh, ls, mc, md, mk, mm, mr, ms, sf, sm, so, v, va, vc, vf, vm, vn, vo, vr, vt*

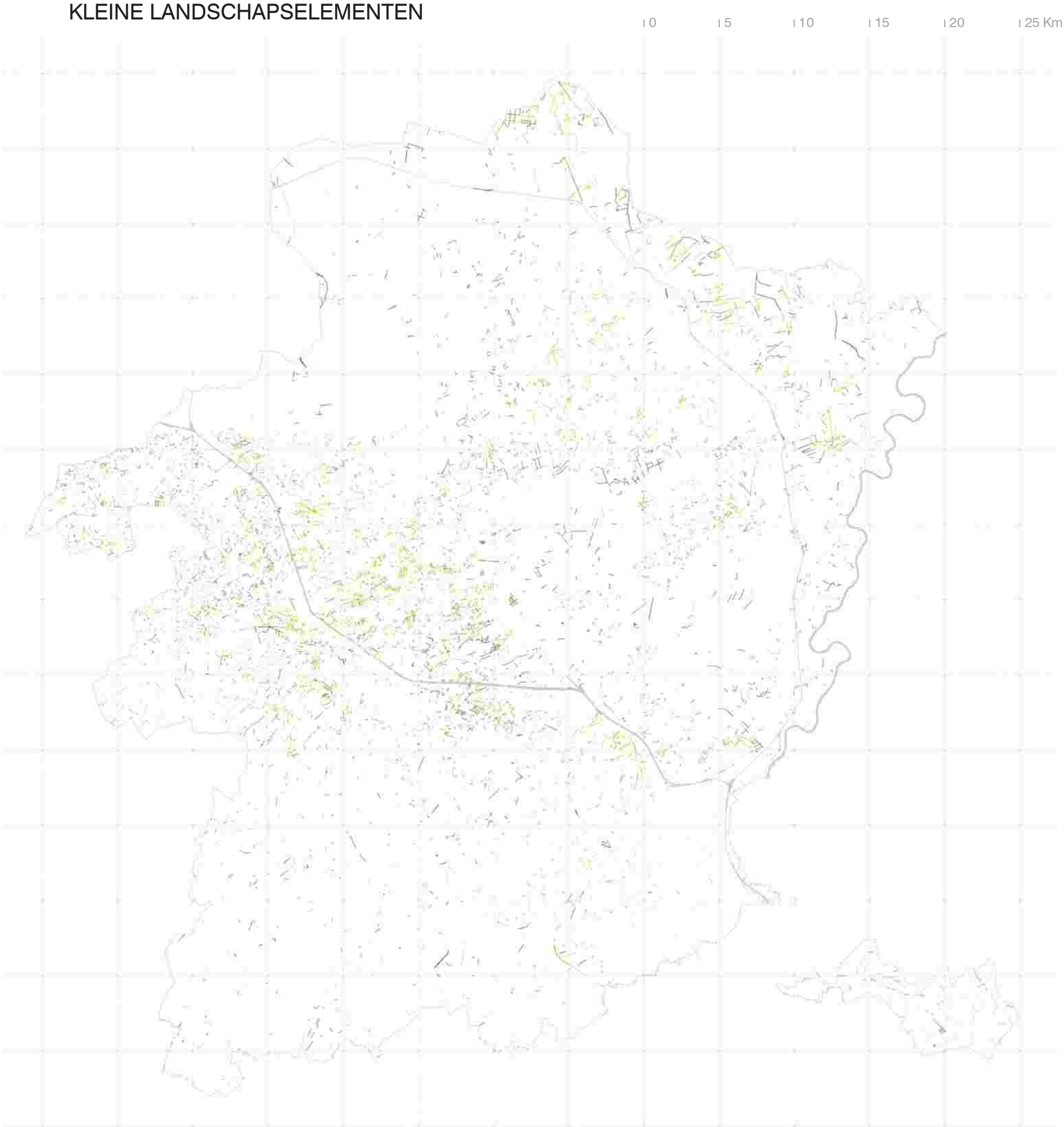
Legenda :

- Populieren
- Moeras en moerasbossen
- Natte graslanden

We merken op dat de rivierstructuren en beekvalleien over het algemeen goed afleesbaar zijn aan de hand van hun bijzondere vegetatie. Rond de rivieren die zuidwestelijk afwateren naar het Demerbekken (Zwarte Beek, Mangelbeek) zijn er veel moerassen en natte bossen terug te vinden. Deze drassige gebieden zijn grotendeels bewaard gebleven door hun slechte toegankelijkheid en hebben een grote natuurlijke en ecologische waarde als habitat voor verschillende zeldzame (vogel)soorten. Dit geldt evenzeer voor de Abeek-, Bosbeek-, en Dommelvallei in Noord-Limburg die gekenmerkt worden door moerassen, broekbossen en laagveenvegetaties. In Vochtig Haspengouw spreiden de drassige gronden zich verder uit rond de beekvalleien, wat regelmatig zorgt voor wateroverlast.

Ecologisch netwerk

KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN

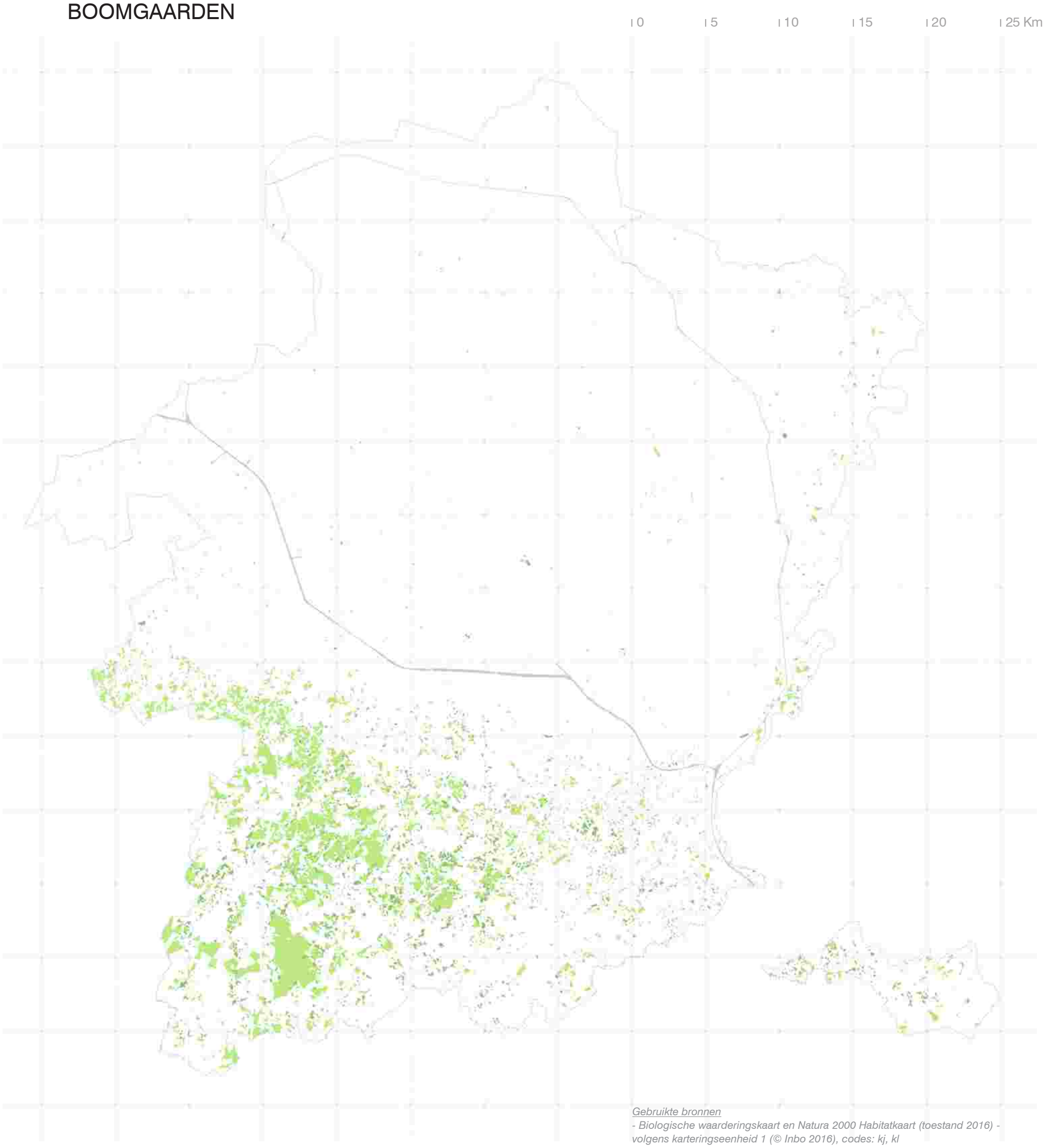
Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: kb, kh,

Legenda :

Houtkanten
Bomenrijen

Houtkanten, hagen, poelen, bomenrijen, bosjes, holle wegen, houtwallen zijn allemaal voorbeelden van kleine landschapselementen die vroeger een belangrijke functie vervulden die ze vandaag vaak verloren zijn. Poelen maken plaats voor drinkbakken en hagen en houtkanten worden vervangen door afrasteringen. Niet enkel zijn ze belangrijk voor het uitzicht van het landschap, maar fungeren ook als schuilplaats of uitkijkpost voor verschillende kleine diersoorten en insecten en werken als stapsteen of beschutte verbinding tussen de natuurgebieden. We zien deze kleine landschapselementen geconcentreerd voorkomen rondom de beekvalleien en het gebied De Wijers en in het noorden van Limburg.

BOOMGAARDEN

Gebruikte bronnen
- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: kj, kl

Legenda :

- Laagstamboomgaarden
- Hoogstamboomgaarden

Zoals deze kaart duidelijk te lezen geeft bevinden de Limburgse boomgaarden zich overwegend in Zuid-Limburg, Haspengouw. Dit unieke landschap vindt zijn oorsprong in de vruchtbare leemgronden. Al van oudsher maakte een kleine boomgaard deel uit van het boerenbedrijf als graasplaats voor het vee. Pas eind 19de eeuw, na het uitbreken van de graancrisis schakelden boeren over van akkerteelt naar fruitteelt. Rond 1930 bereikt het aantal hoogstamboomgaarden zijn hoogtepunt, maar door de professionalisering en landbouwintensivering werden de hoogstamboomgaarden systematisch vervangen door de makkelijk plukbare laagstamboomgaarden. De veelheid aan boomgaarden en de bloesemperiode blijft tot op de dag van vandaag een van de belangrijkste kenmerken van deze regio.

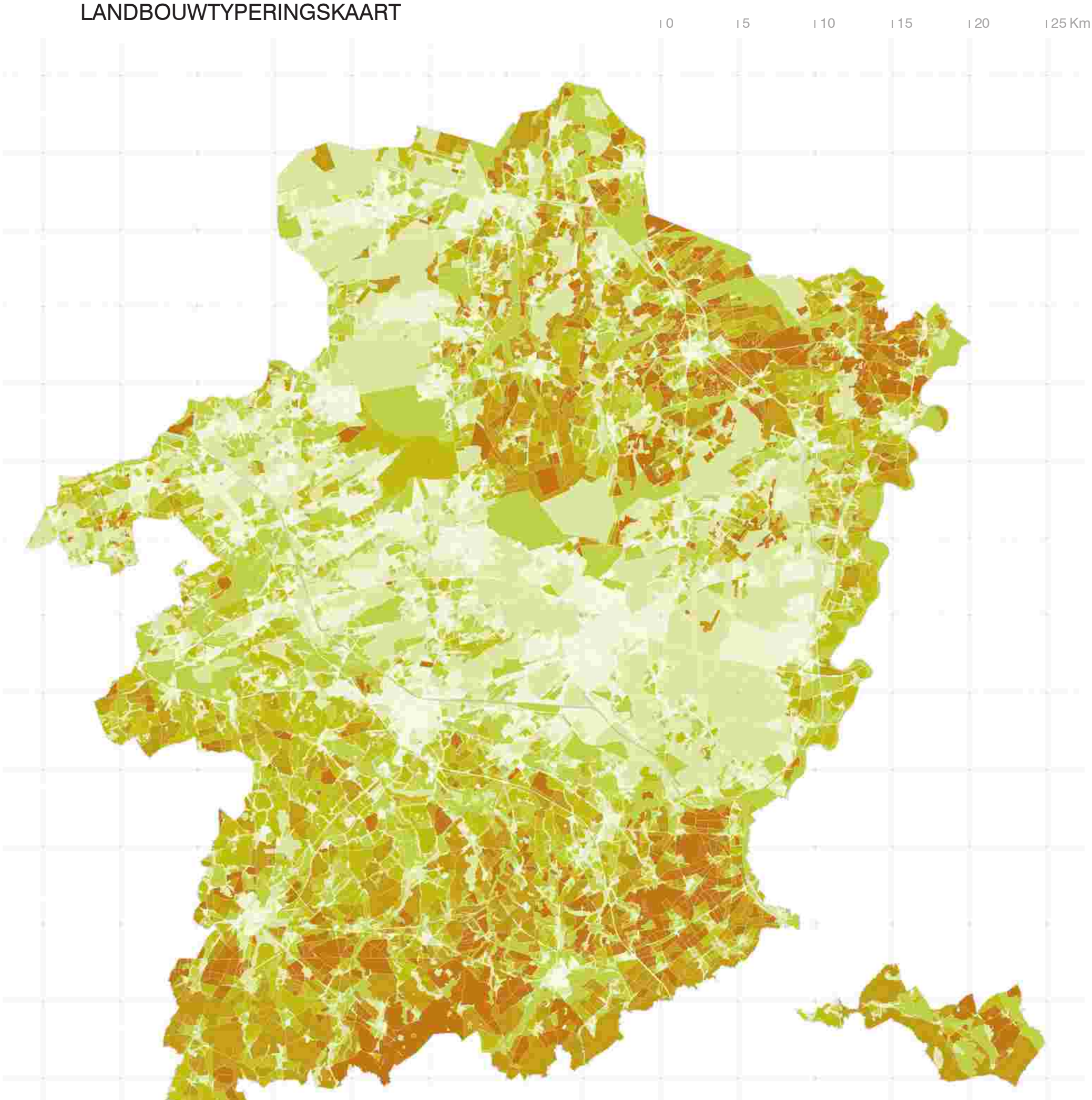
Landbouw

Landbouw

De Limburgse land- en tuinbouw vormt naast de natuurpracht één van de meest belangrijke en beeldbepalende sectoren die een grote invloed uitoefenen op zowel het landschap als de identiteitsvorming. Daarboven concureert de Limburgse land- en tuinbouw op wereldschaal en creëert met een 3000tal bedrijven een tewerkstelling voor ongeveer 8000 mensen.

De land- en tuinbouwbedrijven gebruiken grond voor het oprichten van bedrijfsgebouwen, het telen van gewassen en het houden van vee. In Limburg zijn ze de grootste grondgebruiker, namelijk 46% van de totale oppervlakte van de provincie is voorbestemd voor land- en tuinbouw.

LANDBOUWTYPERINGSKAART

Gebruikte bronnen
- *Landbouwtyperingskaart Vlaanderen - volgens waardeklasse (© VLM 2004)*

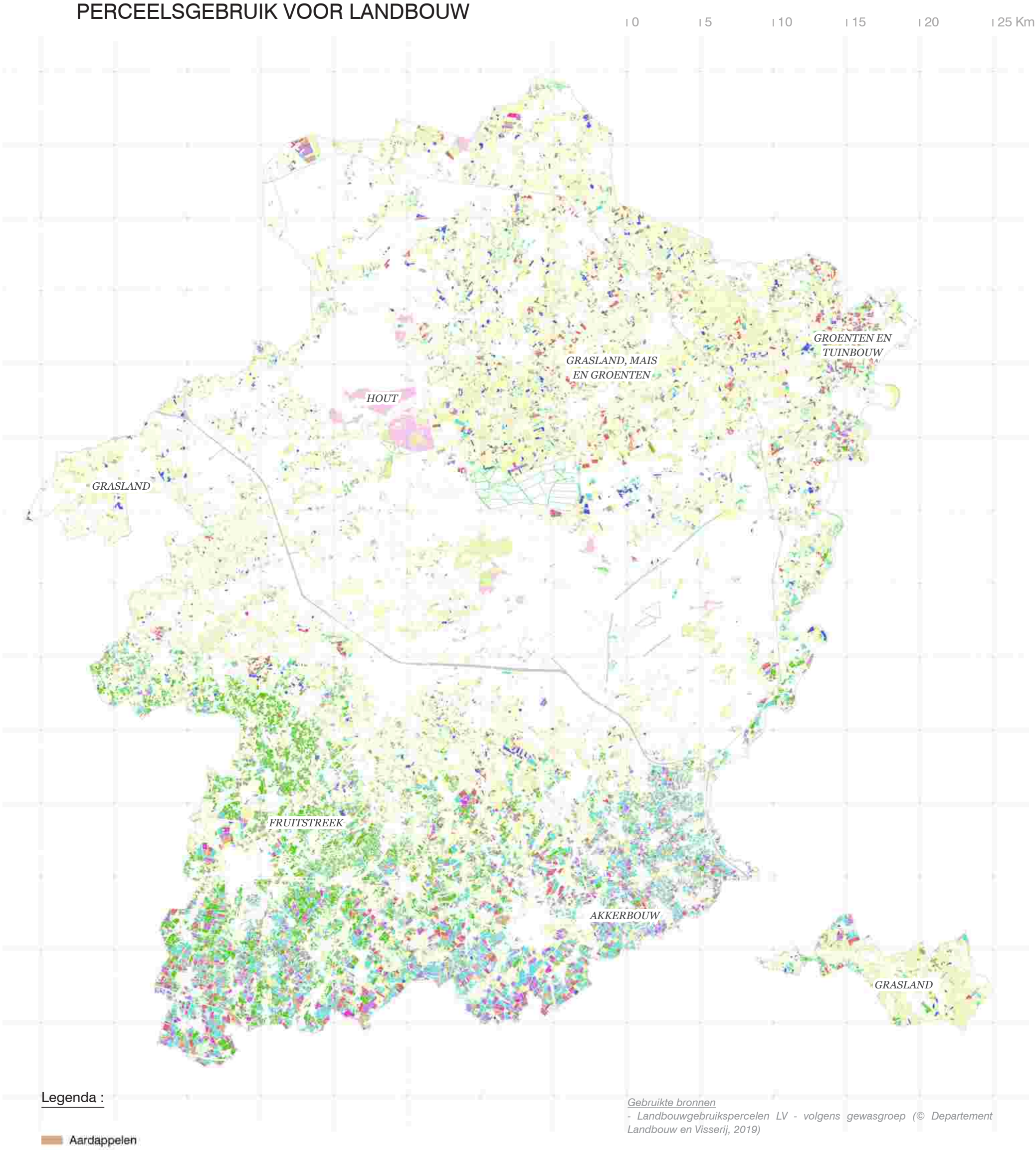
Legenda :

- Klasse 1 (hoogste waardering)
- Klasse 2
- Klasse 3
- Klasse 4
- Klasse 5 (laagste waardering)
- Klasse 6 (geen landbouwgebruik)

De Vlaamse landbouwtyperingskaart werd voor het eerst opgemaakt in 1999 door de VLM en geeft een waardering mee van de landbouwpercelen in een deelgebied. Daarbij worden vier parameters gebruikt: bodemgeschiktheid, bemestingsnormen, perceelskenmerken (bv. oppervlakte, hellingsgraad, ...) en bedrijfskenmerken (vb. vergrijzingsgraad, hoofdinkomen, ...). De kaart voor Limburg toont duidelijk de belangrijkste landbouwgebieden als plekken met een hoge waardering: Haspengouw (in het bijzonder Droog Haspengouw en de Demervallei), het noordoosten van de provincie (streek rond Peer, Pelt, Bocholt, Kinrooi) en de Voerstreek. Ook in de Maasvallei zijn er goed gewaardeerde landbouwpercelen aanwezig.

Landbouw

PERCEELSGEBRUIK VOOR LANDBOUW

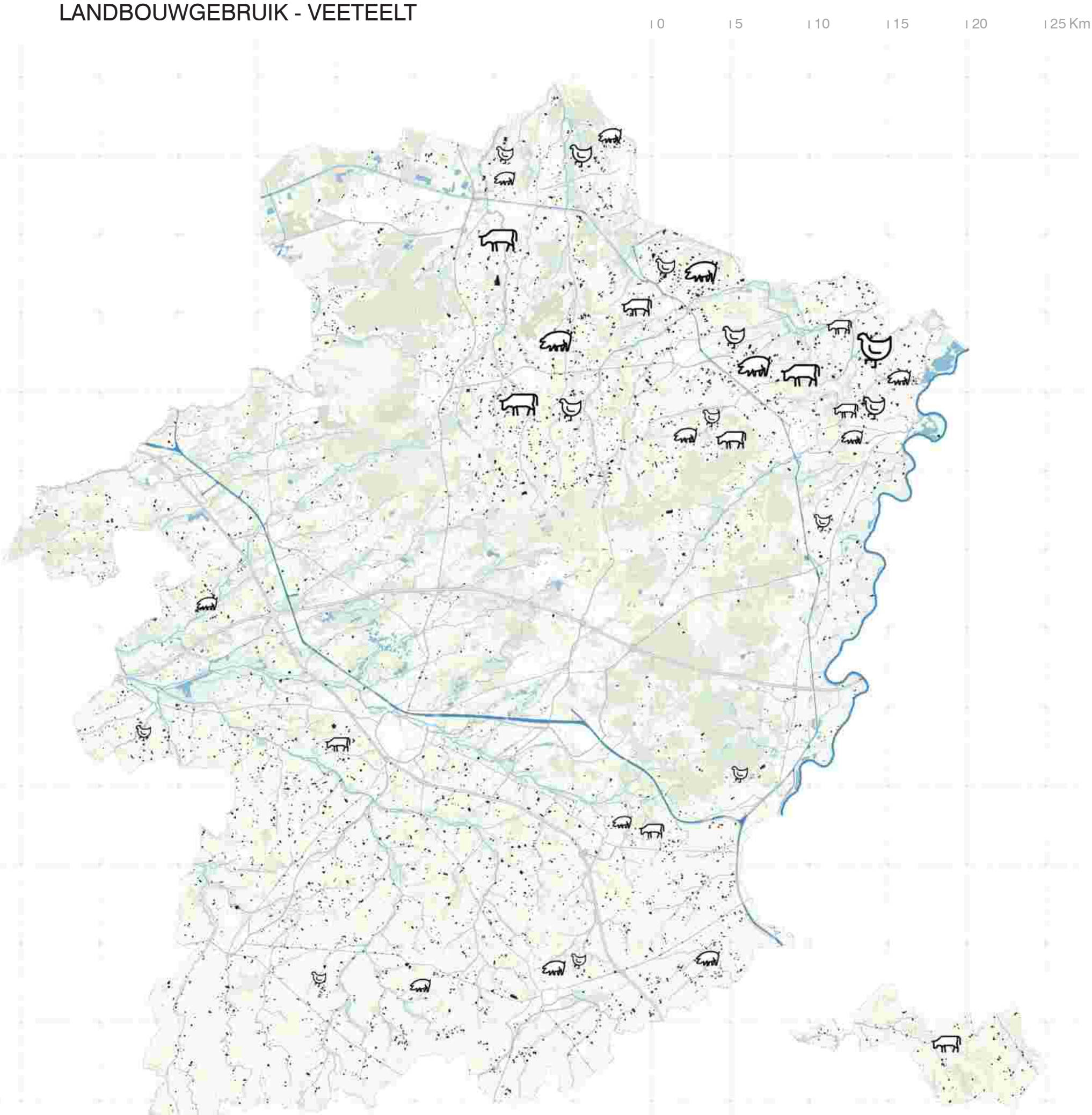
Legenda :

- Aardappelen
- Fruit en Noten
- Granen, zaden en peulvruchten
- Grasland
- Groenten, kruiden en siertplanten
- Houtachtige gewassen
- Maïs
- Suikerbieten
- Vlas en hennep
- Voedergewassen
- Overige gewassen

Gebruikte bronnen
- Landbouwgebruikspercelen LV - volgens gewasgroep (© Departement Landbouw en Visserij, 2019)

Niet overal in Limburg is de land- en tuinbouw even sterk aanwezig. Onder invloed van de Kempische Steenkoolmijnen in Midden-Limburg nam het aandeel van land- en tuinbedrijven er drastisch af in de vorig eeuw. Anderzijds kende de sector een doorgedreven professionalisering en specialisering, gekenmerkt door het bodemtype dat aanwezig was in de welbepaalde regio's. Vandaag kunnen we dan ook twee grote landbouwstreken onderscheiden. Enerzijds is er ten zuiden van Hasselt de regio Haspengouw-Voeren, met een sterke specialisatie in fruitteelt en akkerbouw op vruchtbare leemgronden. Anderzijds onderscheiden we in het noordoosten van de provincie de regio Kempen & Maasland, met een kenmerkende aanwezigheid van intensieve veehouderijen en groenteteeltbedrijven op de zand en droge zandleemgronden.

LANDBOUWGEBRUIK - VEETEELT

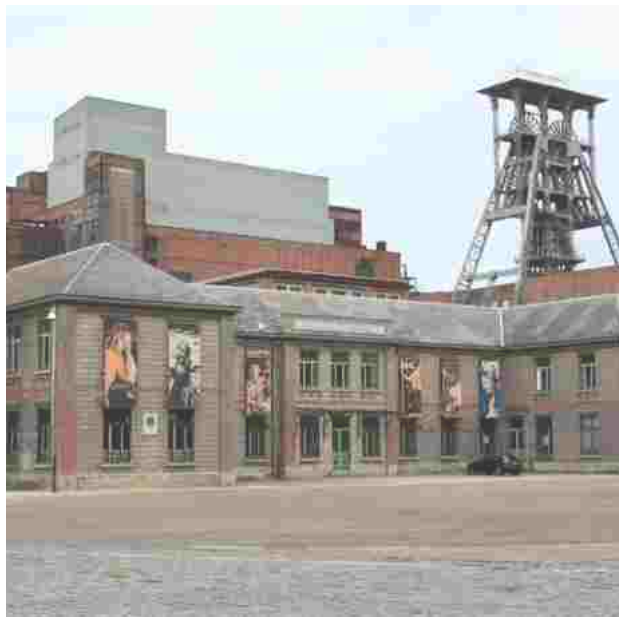

Gebruikte bronnen
- Provincies in Cijfers - VLM gemeentestatistieken
- Landbouwgebruikspercelen LV - volgens gewasgroep (© Departement Landbouw en Visserij, 2019) - code landbouwinfrastructuur

Legenda :

- Varkens
- Runderen
- Legkippen en slachtkuikens

Ook veeteelt concentreert zich vooral in de grote landbouwstreken van Haspengouw en Kempen & Maasland. In het noord-oosten van Limburg, tussen Pelt, Peer en Kinrooi, is een streek die gekend staat voor zijn intensieve veeteelt met runderen, varkens en kippen. Hier bevindt zich veruit de grootste aantallen aan vee. In Haspengouw ligt de intensieve veeteelt meer verspreid, met varkens en kippen vooral in Zuid-Haspengouw en runderen iets meer in de Demervallei. Voeren tenslotte staat bekend om zijn melkvee.

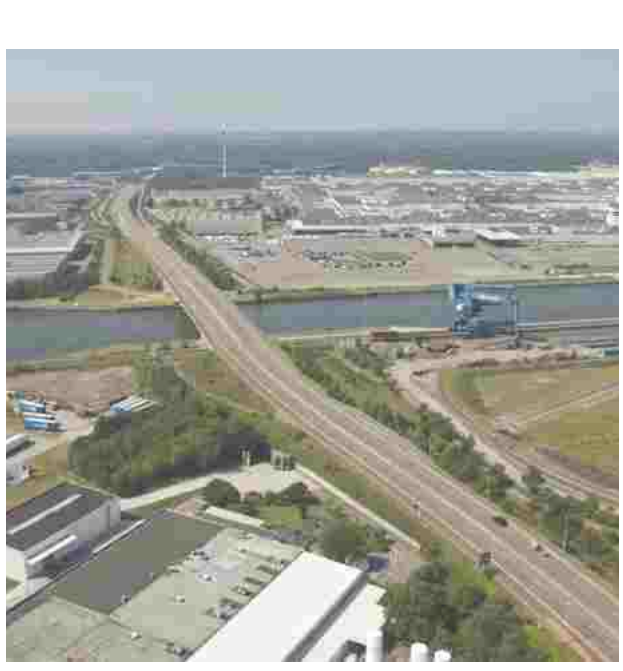

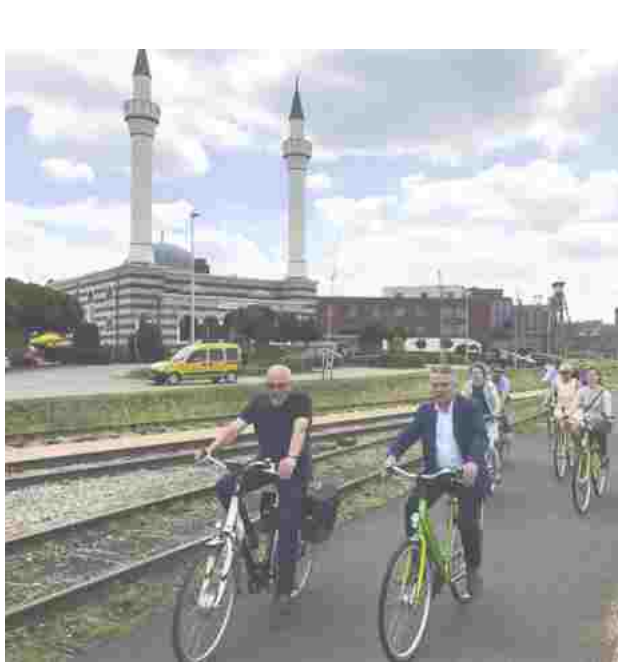

Bebouwde omgeving

Bebouwde omgeving

BEBOUWD WEEFSEL

Het bebouwd weefsel wordt bepaald door de patronen van alle bebouwingsvormen, de bijbehorende wegen of straten en percelen. In de verstedelijkte gebieden onderscheidt men de meer traditionele nederzettingsstructuren, zoals de stadskern, de stadsrand en de perifere ontwikkelingen of meer recent ontwikkelde netwerkstructuren met meerdere knooppunten en een grote verscheidenheid aan verschillende dichtheden. In de open ruimte treft men de traditionele woonkernen, hoofddorpen, gehuchten, wooncluster, woonlinten en de perifeer bebouwde landschappen aan.

De bebouwing omstreeks 1850 toont de nederzettingsstructuur zoals ze eeuwenlang en heel traag uit een voornamelijk agrarische traditie tot stand is gekomen. In de volgende honderd jaar zal deze structuur grondig wijzigen, niet in het minst door de bijna exponentiële groei van de bevolking en de woonbehoefte die hiermee samenhangt. De historische bebouwing in Limburg is voornamelijk geconcentreerd in talrijke kleine dorpen en slechts in een beperkt aantal kleine steden.

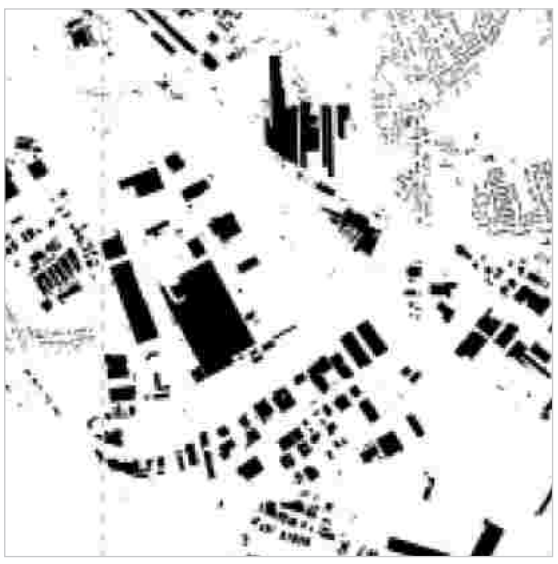
Tuin- en verkavelingswijken in Zwartberg en Waterschei (Genk)

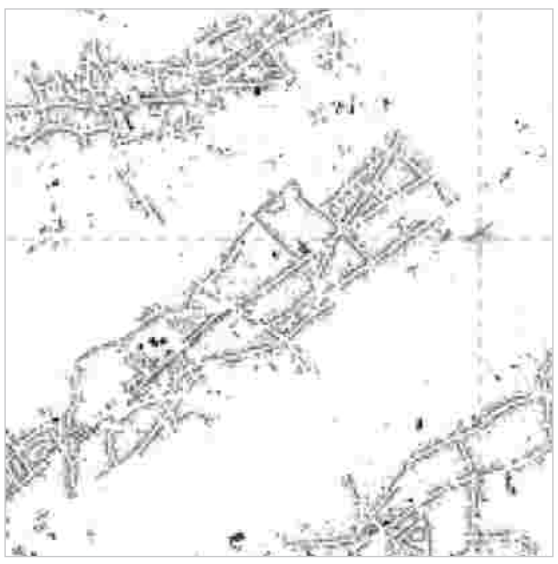
Het historische stadscentrum en de randwijken van Hasselt

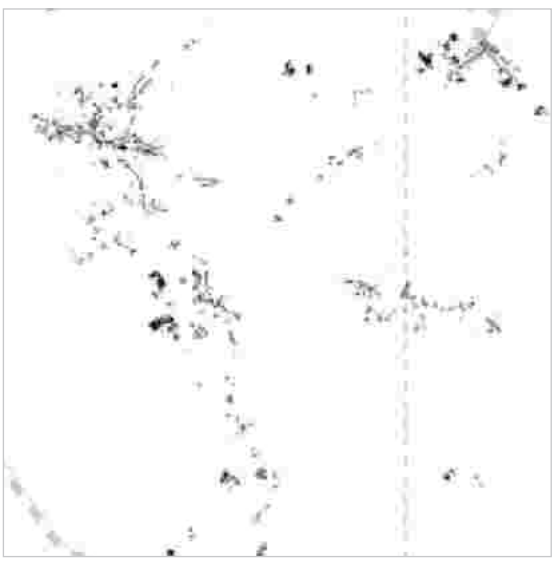
Het centrum en het verkavelingslandschap van Lommel

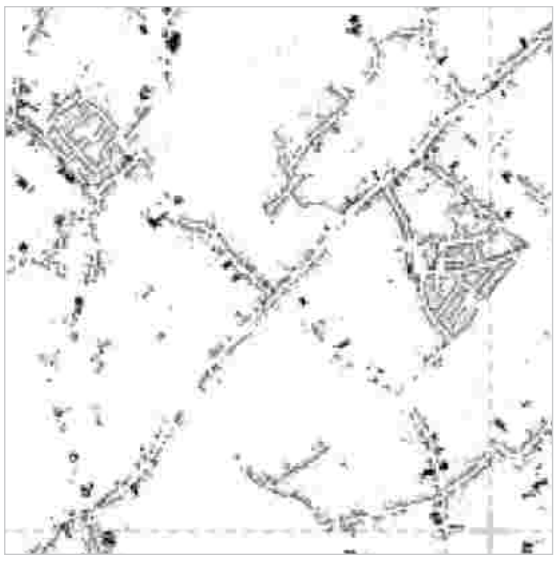
Het industrielandschap aan het Albertkanaal in Genk-Zuid

Het strokenlandschap met lineaire bebouwing tussen de beekvalleien in Beringen

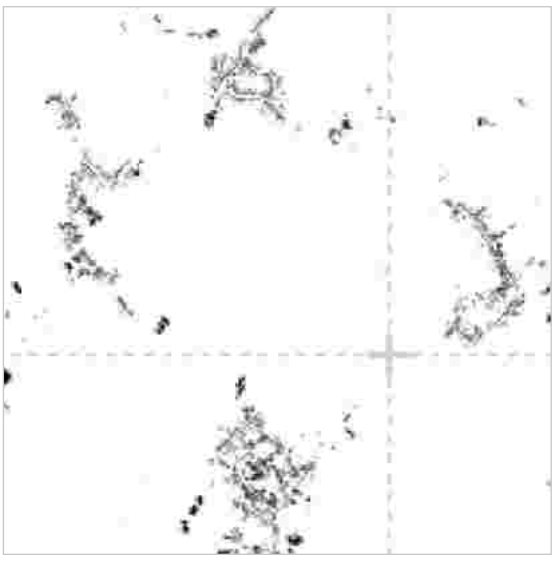
De landelijke dorpjes van de Voerstreek

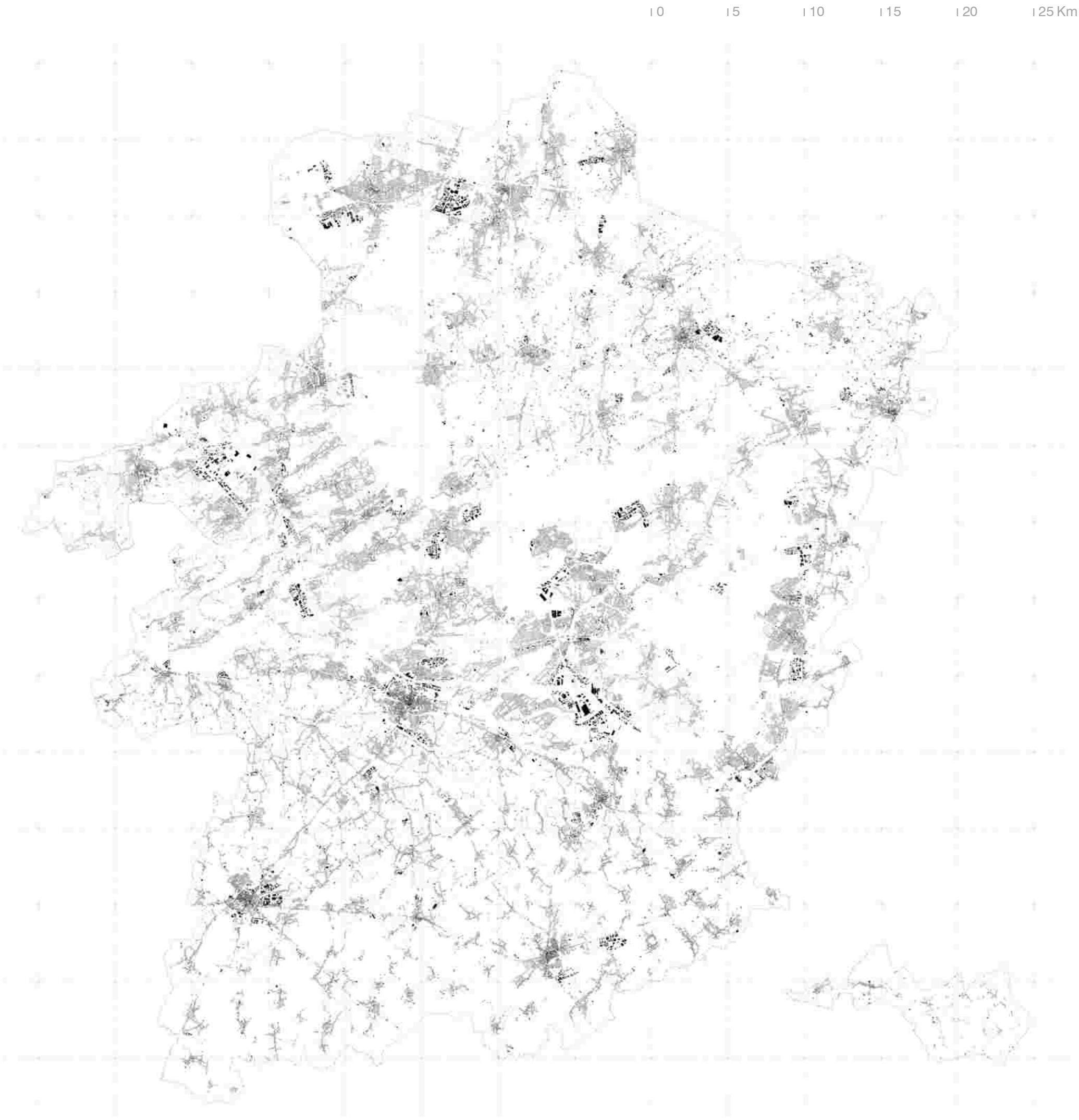
Lintbebouwing en dorpen in Vochtig Haspengouw

Het historische centrum en de randwijken en bedrijventerreinen van Sint-Truiden

De compacte kerkdorpen van Droog Haspengouw

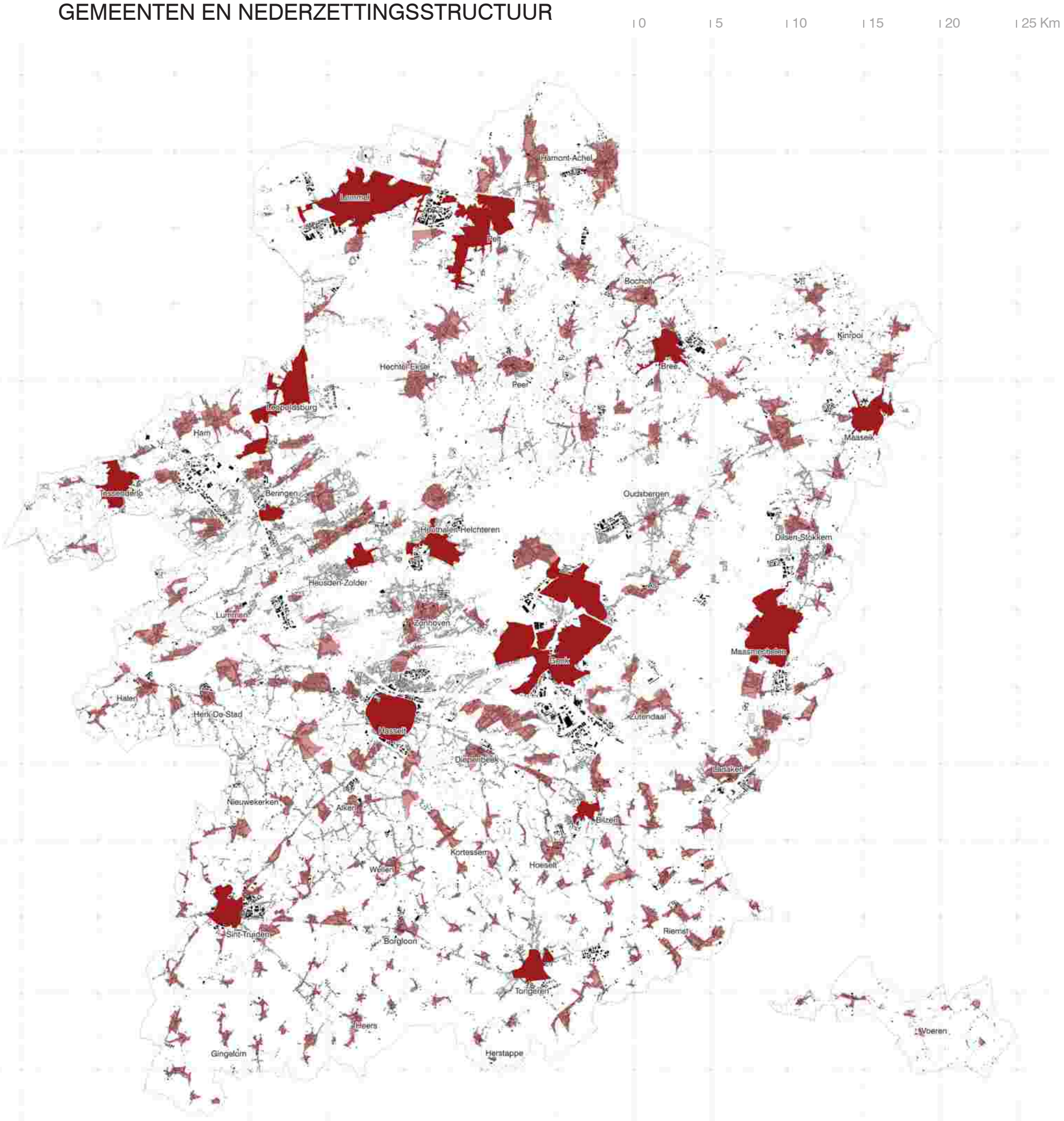

Gebruikte bronnen
- Grootschalig Referentiebestand (GRB) - gebouw aan de grond (© agentschap Informatie Vlaanderen 2019)

De verstedelijking in Noord-Limburg wordt vooral gevoed onder impuls van verschillende nieuwe ontwikkelingen zoals de kanalen en de industrie (mijn, zand, zink). Ze ontwikkelen zich rond de belangrijkste lijninfrastructuren. In Midden-Limburg ontpoppen enkele ‘newtowns’ temidden van natuurlijke en voorheen onbebouwde landschappen met oog op het bieden van onderdak voor de vele mijnwerkers en arbeiders. In Noord-Haspengouw is door het fijnmazig net van beekvalleien met hun overstromingsgebieden weinig kernvorming ontstaan, maar ontwikkelden zich vele linten. Samen met hagen en houtkanten geven ze deze streek een typisch rasterlandschap. De kernstructuur van de kerkdorpen zijn wel goed zichtbaar gebleven in Zuid-Haspengouw,

Bebouwde omgeving

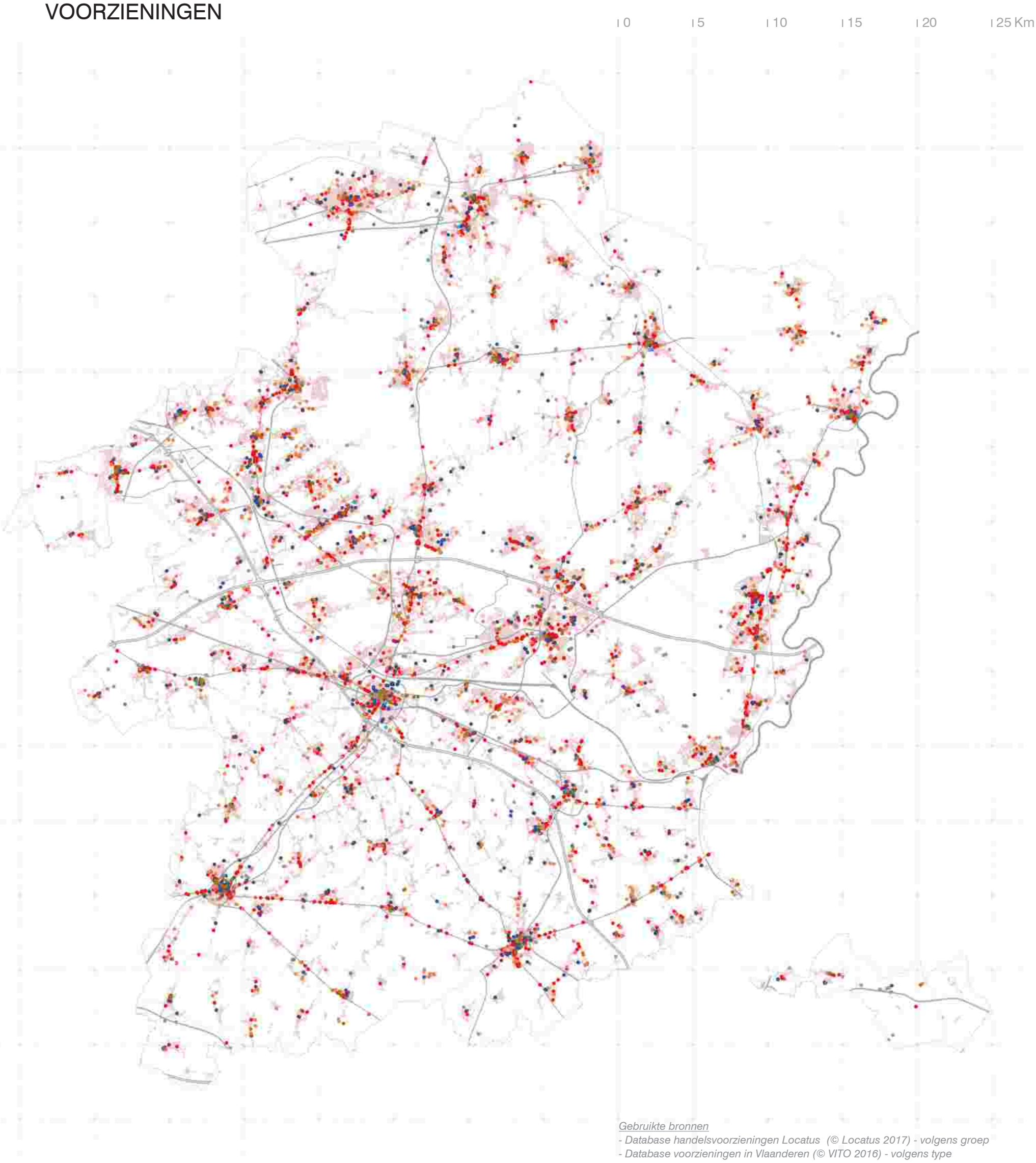
GEMEENTEN EN NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

Gebruikte bronnen
- Bebouwde kern 2006
- Grootschalig Referentiebestand (GRB) - gebouw aan de grond (© agentschap Informatie Vlaanderen 2019)

In Haspengouw valt een dicht netwerk van vooral kleinschalige dorpskernen op, met enkel Sint-Truiden, Tongeren, Bilzen en Hasselt als hoofdkernen. In Noord-Limburg is het aantal kernen beperkter, maar zijn ze veel groter in omvang. Dit is te verklaren door de historische groei en de ondergrond: door de vruchtbaarheid van de bodem in Haspengouw was er minder bodem nodig om een dorp te onderhouden met voedsel, bovendien werden de dorpen heel compact gebouwd om zo weinig mogelijk vruchtbare bodem in te nemen. In de Kempen was de situatie min of meer omgekeerd en zijn er in vergelijking minder kernen, maar met een veel meer uitgespreide bebouwing. De bebouwing tussen de kernen is ook verschillend per regio: in Droog Haspengouw is er amper lintbebouwing, in Vochtig Haspengouw veel meer en zijn alle kernen onderling verbonden met linten. De dorpen en steden in de Maasvallei kennen ook veel lintbebouwing en klitten aaneen tot één grote lineaire structuur. De 'verstedelijkte band' van Limburg, die loopt van Tessenderlo tot Maasmechelen, is relatief recent ontstaan en kent enorm veel verkavelingen en linten, waarbij de grens tussen kern en randwijken soms moeilijk vast te stellen is.

VOORZIENINGEN

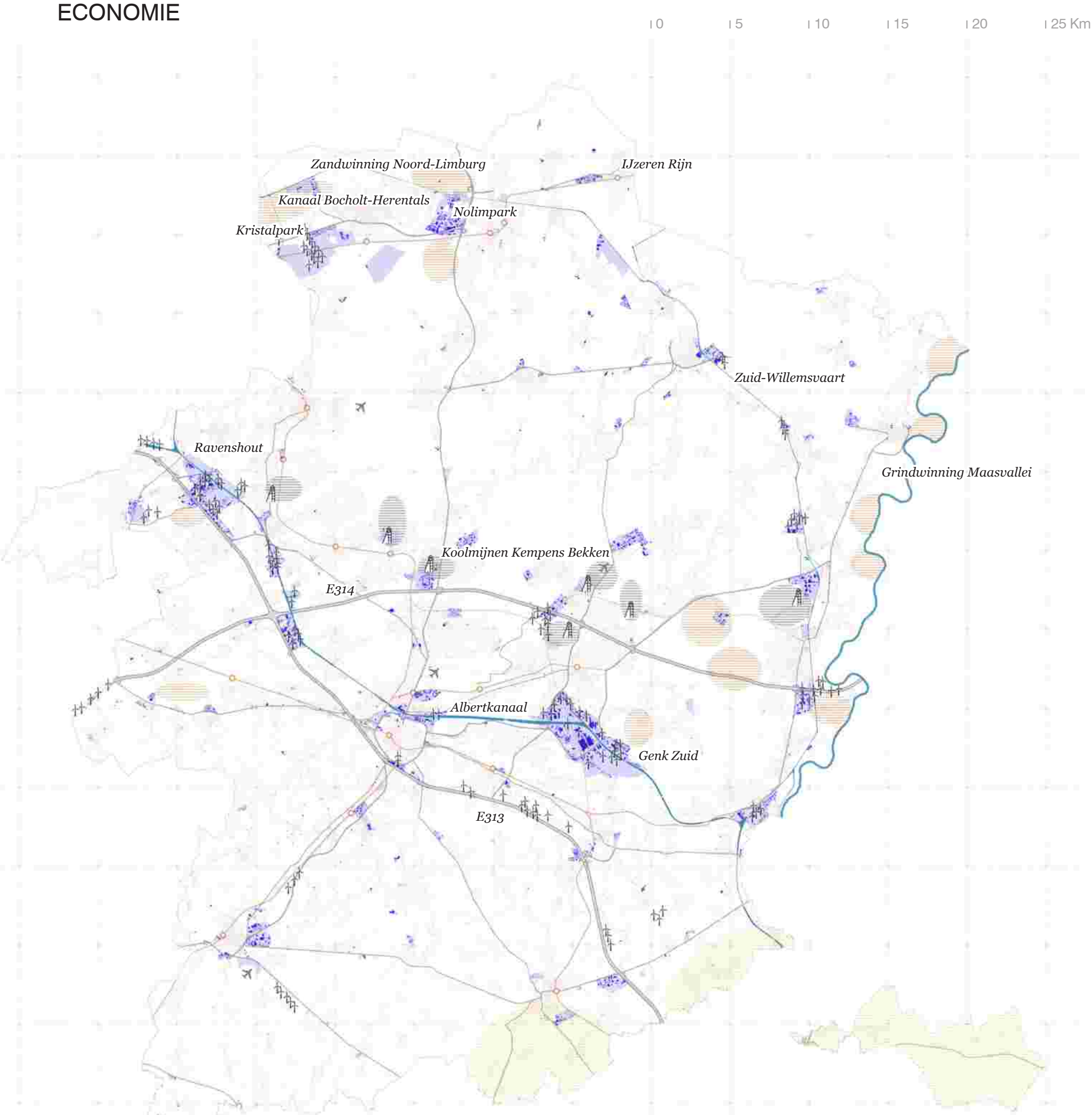
Gebruikte bronnen
- *Database handelsvoorzieningen Locatus (© Locatus 2017) - volgens groep*
- *Database voorzieningen in Vlaanderen (© VITO 2016) - volgens type*

Legenda :

- Handel: dagelijkse producten
- Handel: mode
- Onderwijs
- Publieke voorzieningen
- Ziekenhuis
- Sociale voorzieningen
- Culturele voorzieningen

Deze kaart toont een selectie van centrumvoorzieningen: winkels die typisch in een kernwinkelgebied zijn terug te vinden, scholen, ziekenhuizen, culturele en sociale voorzieningen (ontmoetingscentra e.d.). Een aantal centra springen er duidelijk uit met een compact en uitgebreid voorzieningenaanbod (Sint-Truiden, Tongeren, Hasselt, Lommel, Maaseik, Bree). Heel wat verstedelijkte gebieden blijken dan weer geen duidelijk centrumgebied te hebben: Lommel, Genk, Maasmechelen en omgeving, en vooral de hele zone tussen Leopoldsburg en Zonhoven. Ondanks hun kleinschaligheid, blijkt uit de kaart dat ook heel wat dorpjes toch beschikken over een (beperkt) aantal voorzieningen.

ECONOMIE

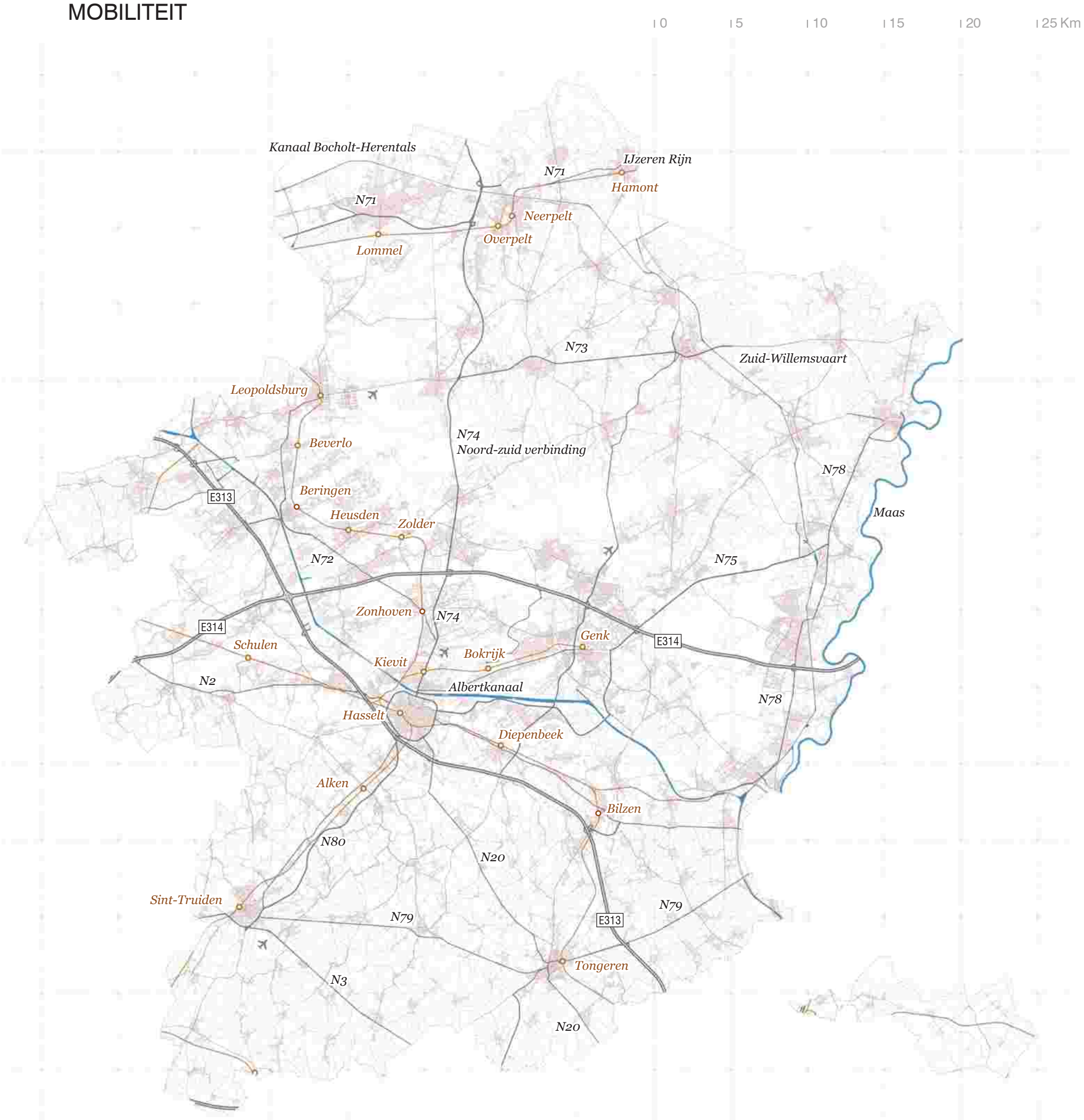
Gebruikte bronnen
- Bedrijventerreinen Vlaanderen (© Agentschap Innoveren & Ondernemen 2019)
- Stedenbouwkundig vergunde windturbines (MercatorNet) (© Departement Ruimte Vlaanderen 2013)
- Grootschalig Referentiebestand (GRB) - gebouw aan de grond (© agentschap Informatie Vlaanderen 2019)
- eigen onderzoek

Legenda :

- Windturbine
- Industrieterrein
- Mijnsite
- Zand- en grindwinning
- Mergelstreek

Samen met het Albertkanaal en het Kanaal Bocholt-Herentals vormen de E313 en E314 de belangrijkste zwaartepunten van economische ontwikkeling in Limburg. Hoewel de lokale bedrijventerreinen zeer verspreid aanwezig zijn bevinden de regionale bedrijventerreinen (Genk, Ravenshout en Houthalen) zich vooral langs de grote invalswegen. Ook in het Maasland vinden we een strook van bedrijventerreinen terug. In het zuiden van Limburg zijn er twee kleine economische clusters in Sint-Truiden en Tongeren. In heel Limburg worden er momenteel economische campussen uitgebouwd op voormalige mijnsites (bijv. Thor, C-mine, Greenville) of andere bedrijventerreinen (bijv. Corda, Bikevalley, Bioville). Deze zetten met specifieke thema's in op innovatie en moeten pioniersbedrijven aantrekken.

MOBILITEIT

Gebruikte bronnen
- Wegenregister (© Agentschap Informatie Vlaanderen 2019), volgens LBLWEGCAT
- Railway & Railway stop
- eigen onderzoek

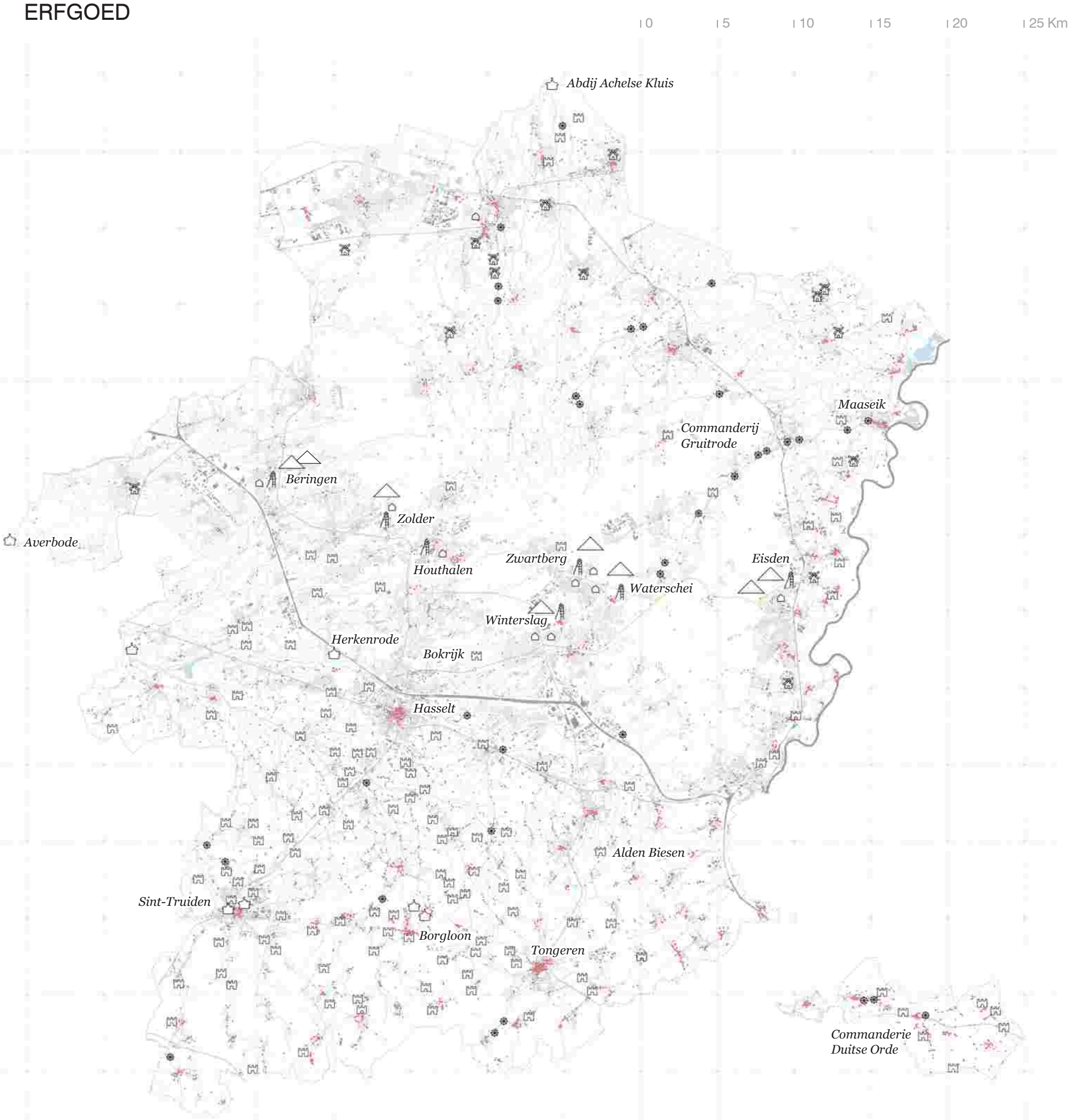
Legenda :

- Vliegveld
- Spoorweg en treinstation
- Waterweg
- Autosnelweg
- Primaire / secundaire weg

Limburg, als uithoek van Vlaanderen en op een boogscheut van Eindhoven, Maastricht en Luik, staat erom bekend niet altijd over even hoogwaardige ontsluitingsmogelijkheden te beschikken. De verspreide bebouwing, verlinting en het beperkte openbaar vervoersaanbod hebben de toenemende autoafhankelijkheid in de hand gewerkt. De steen- en snelwegen zijn uitgegroeid als het dominante netwerk, terwijl het beperkte spoorwegennet een relatief klein aanbod aan treindiensten kent. Het is voornamelijk gefocust op pendelaars richting Brussel en Antwerpen, maar is door zijn lage frequentie weinig attractief voor kortere verplaatsingen. Momenteel lopen er twee belangrijke dossiers met een grote invloed op de toekomstige mobiliteit in Limburg, namelijk de Noord-Zuid verbinding en het Spartacusplan.

Bebouwde omgeving

ERFGOED

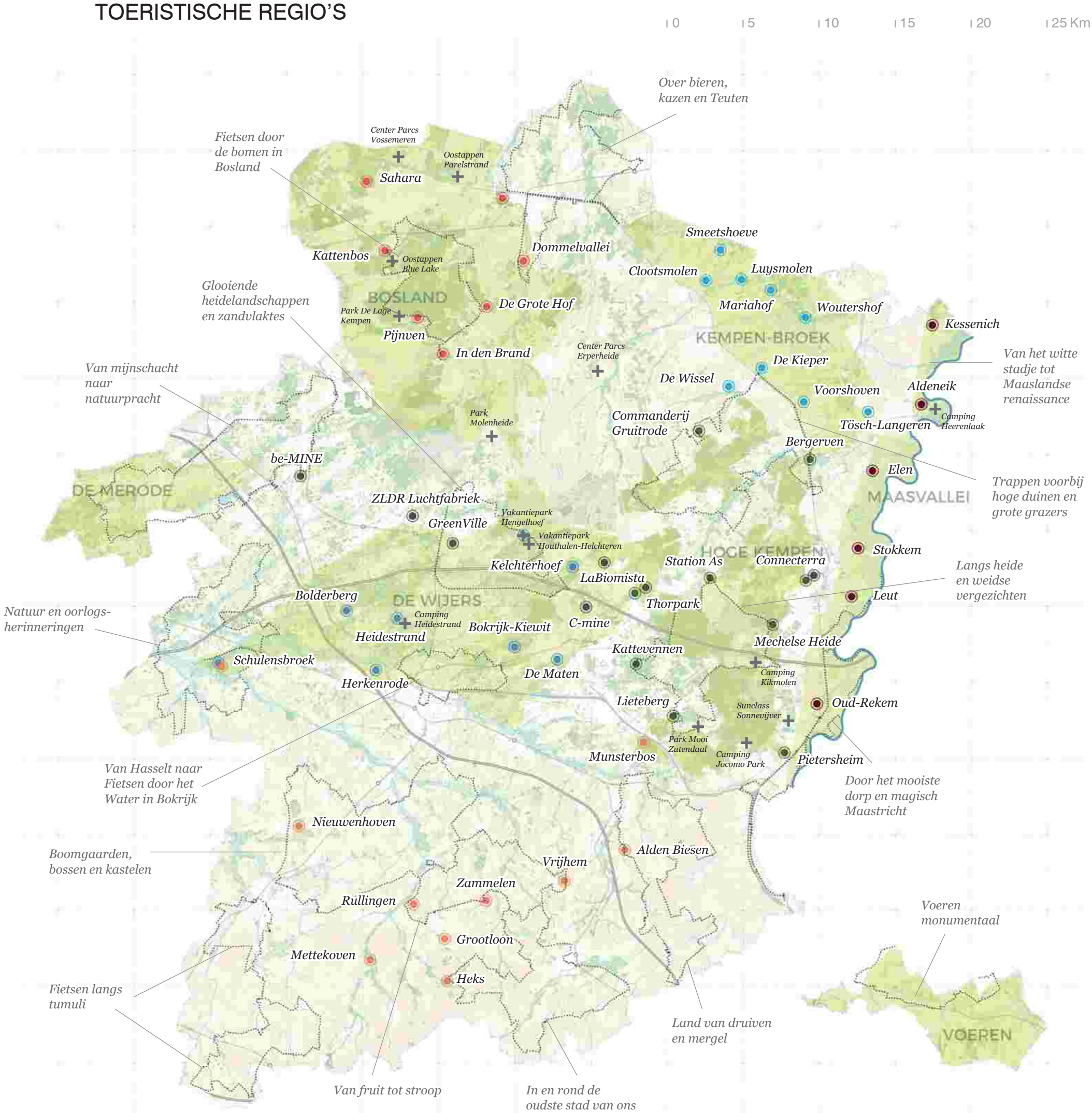
Gebruikte bronnen
- Kom opladen in Limburg - fietskaart (© Toerisme Limburg 2020) - eigen verwerking
- Erfgoedobjecten (© Agentschap Onroerend Erfgoed 2019)
- eigen onderzoek

Legenda :

- Kasteel
- Abdij
- Historische watermolen
- Historische windmolen
- (Voormalige) mijnsite
- Terril
- Tuinwijk
- Bouwkundig erfgoed
- Kolenspoor

Limburg kent een rijke en gevarieerde geschiedenis door de verschillende economische en technologische ontwikkelingen die er hebben plaatsgevonden. Over het algemeen is het erfgoed zeer verspreid aanwezig binnen de provincie. Op bovenstaande kaart kunnen we aflezen dat het kastelen en abdijenlandschap zich voornamelijk in het zuiden van de provincie bevindt. Dit is te danken aan de vruchtbare leemgronden met rijke oogsten als gevolg. Ook de Maasvallei bevat heel wat 'rijk' erfgoed. Het patrimonium in Midden-Limburg wordt gekenmerkt door de restanten van de mijnindustrie zoals de terrils, mijnschachten en tuinwijken. In het noorden vinden we de Teutendorpen terug en ook opvallend veel historische wind- en watermolens.

TOERISTISCHE REGIO'S

Gebruikte bronnen

- Kom opladen in Limburg - fietskaart (© Toerisme Limburg 2020) - eigen verwerking

- Biologische waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart (toestand 2016) - volgens karteringseenheid 1 (© Inbo 2016), codes: kj, kl

- eigen onderzoek

Legenda :

- Greenspots Haspengouw
- Toegangspoorten Nationaal Park Hoge Kempen
- Mijnsites
- Onthaalpunten De Wijers
- Toegangsdorpen Maasvallei
- Onthaalpunten Kempen-Broek
- Toegangspoorten Bosland
- Toeristische fietsroutes 2020
- Landschapsparken
- \+ Vakantieparken en grote campings

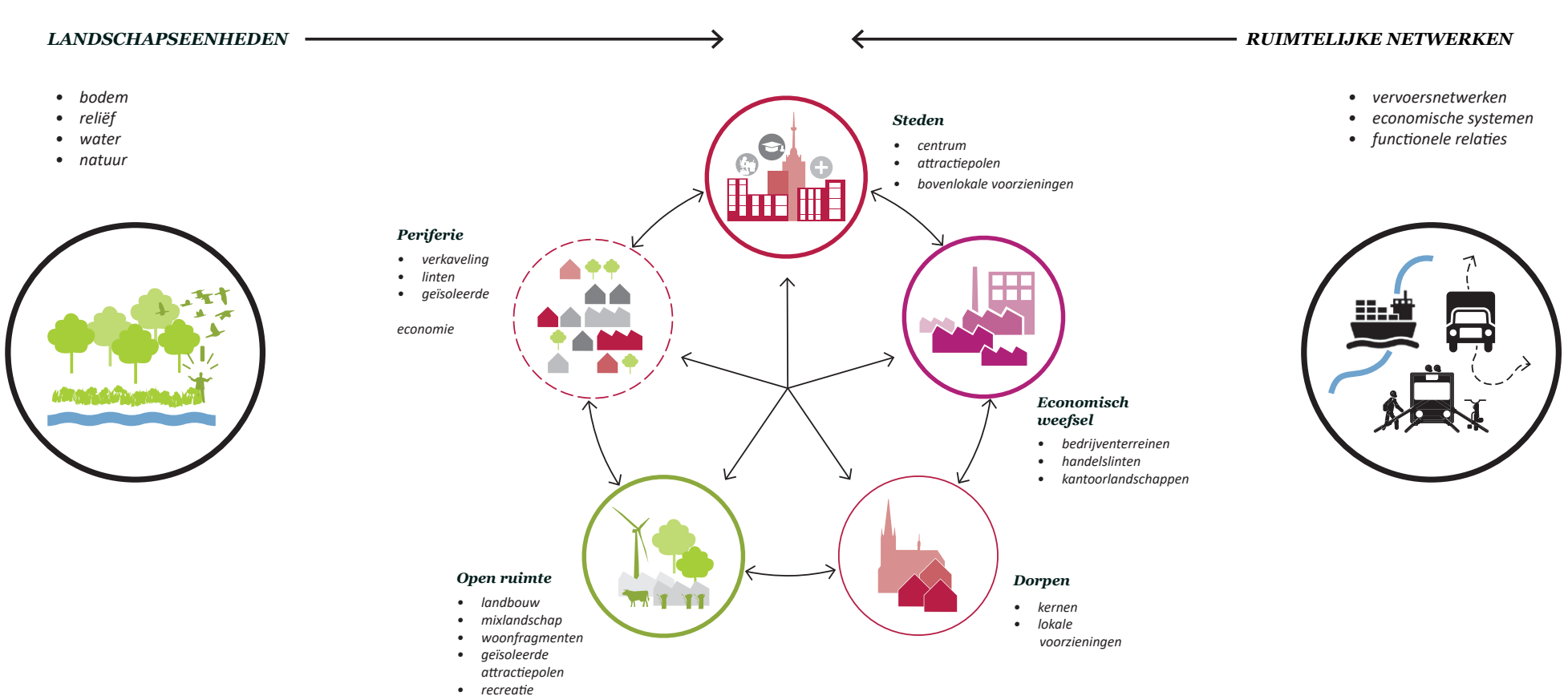
De Limburgse natuur-, bos- en watergebieden en de cultuurhistorische steden hebben een aanzienlijke toeristische aantrekkingskracht. De laatste jaren is er hard gewerkt en ingezet op de identiteitsvorming van deze gebieden. Duidelijke toegangspoorten bakenen het Nationaal Park Hoge Kempen af, net zoals de toegangsdorpen het gezicht vormen van de Maasvallei. In Haspengouw worden de mooiste plekjes als must-see 'Greenspots' vastgepind. Elke streek heeft zijn eigen manier en identiteit. In stippellijn werden ook de toeristische fietsroutes aangeduid die door Toerisme Limburg werden uitgewerkt in de fietskaart van 2020 en elk een eigen stempel en identiteit hebben meegekregen.

SYSTEEMANALYSE: RUIMTELIJKE REGIONALE EIGENHEID IN HET LIMBURGS CULTUURLANDSCHAP

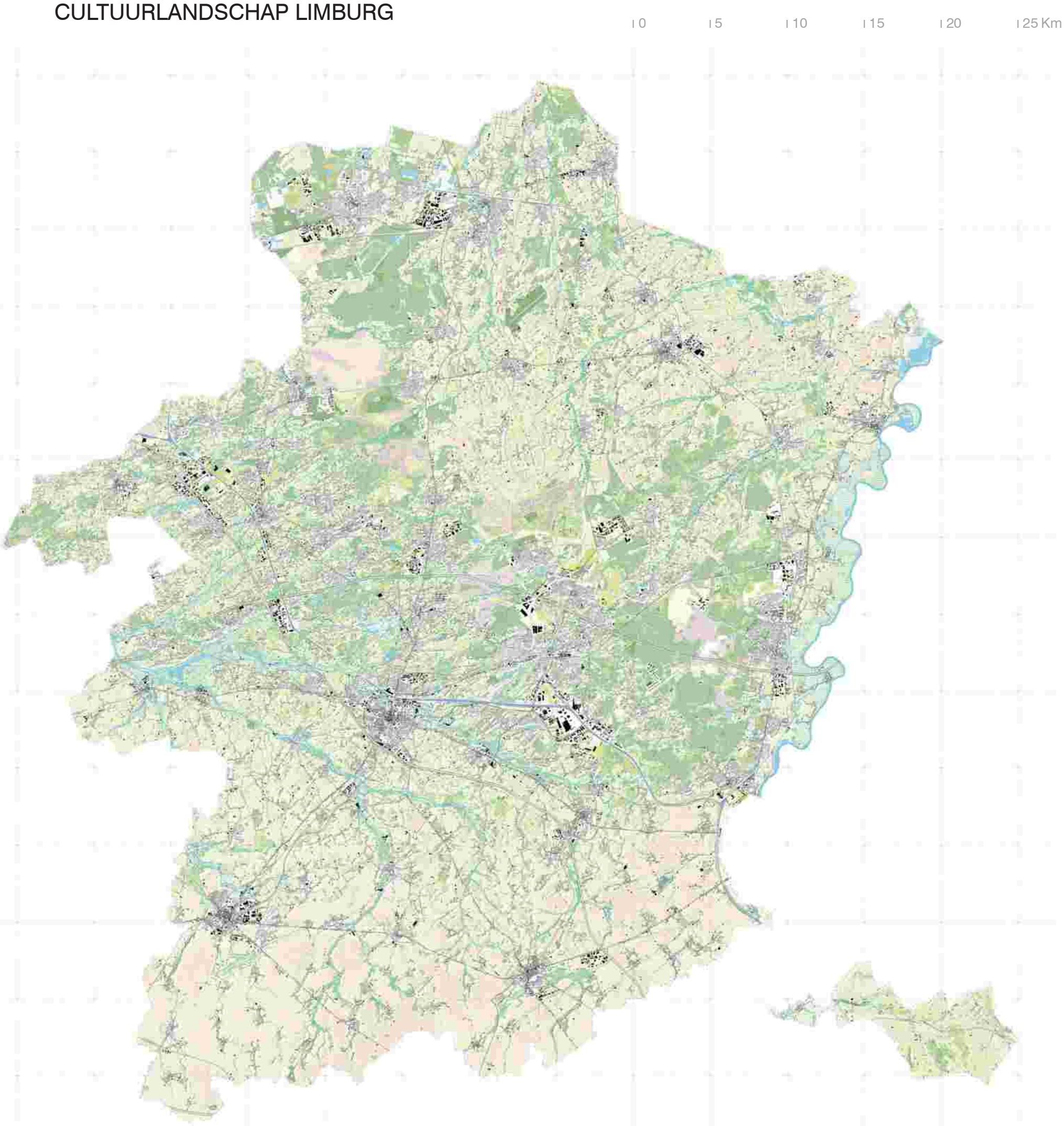
METHODOLOGIE

Om de ruimtelijke regionale eigenheid van een provincie als Limburg te vatten, moeten we kijken naar de ruimte als cultuurlandschap. Zo'n cultuurlandschap is gelaagd geheel van fysische en natuurlijke elementen, maar ook heel veel menselijke ingrepen: van infrastructuren tot landgebruik.
Om in dit cultuurlandschap regionale eigenheden te identificeren, kunnen we dus niet enkel naar het fysische systeem kijken, maar moeten we onze blik verruimen naar de vele culturele lagen die erin voorkomen: bebouwing, vervoersnetwerken, nutsvoorzieningen, landbouwgebruik, ... Het schema hieronder toont een systemische benadering van het cultuurlandschap in al zijn lagen en dimensies. Aan een kant wordt dit landschap nog steeds sterk bepaald door het geheel van landschapseenheden: combinaties van bodem, reliëf, water en natuur. De kaarten van de Grote Landschappelijke Eenheden (GLE's) of de Traditionele Landschappen tonen hoe vanuit dit perspectief een indeling kan uitgewerkt worden.
Een complex ruimtelijk geheel als de provincie Limburg laat zich echter niet enkel vatten vanuit het oogpunt van landschapseenheden. Daarmee zouden heel wat historische, bouwkundige, economische en functionele relaties en eigenheden onderbelicht blijven. Een tweede invalshoek om het cultuurlandschap te vatten, vetrekt daarom van ruimtelijke netwerken en relaties. In deze studie hebben we dit perspectief verder onderzocht door te kijken naar vier ruimtelijk-functionele systemen: het economisch systeem, het woonsysteem, het toeristisch systeem en het agrarisch systeem. Elk van de vier systemen lichten we toe op de volgende bladzijden. We maken telkens een systeemkaart voor de hele provincie Limburg, en proberen dan regionale systemen en eenheden af te bakenen.

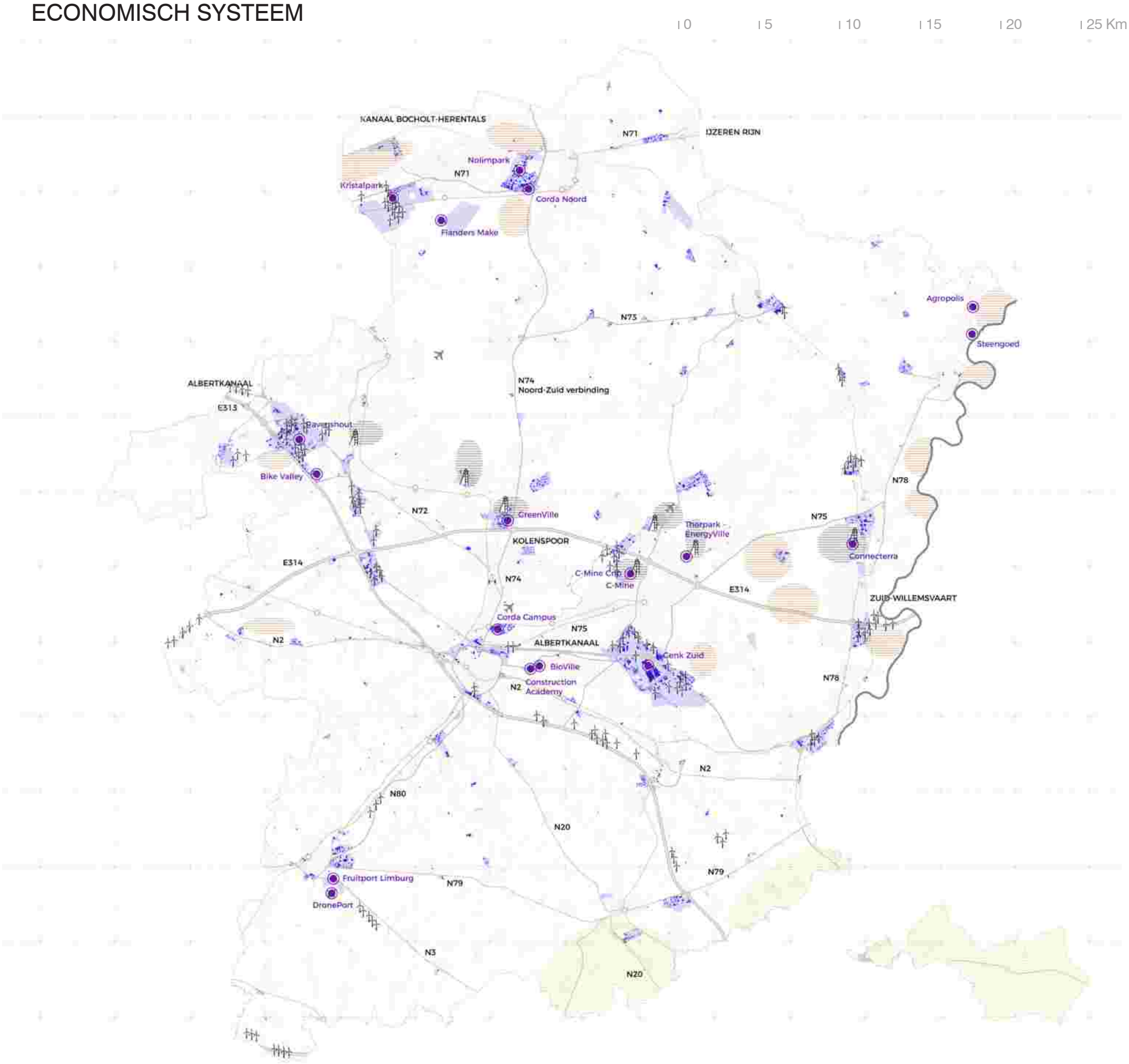
Deze focus op zowel landschapseenheden als ruimtelijke netwerken toont duidelijk dat ruimtelijke regionale eigenheid heel wat dimensies heeft. Afhankelijk van het perspectief (natuur, economie, wonen, toerisme, ...) ontstaan er andere eenheden en logica's. Dit inzicht wordt bevestigd door de verschillende systeemkaarten. Daarom werd er besloten om in deze studie niet te zoeken naar één overkoepelende en gebiedsdekkende gebiedsindeling, maar een drielagige benadering te volgen. Deze wordt op de laatste bladzijden van dit tussentijds rapport getoond. De eerste laag is daarbij die van de landschapseenheden. Een tweede laag leunt aan bij elementen die in het woon- en het toeristisch systeem werden geïdentificeerd en die we herleid hebben tot een aantal toonaangevende historisch-morfologische eenheden. Dit zijn gebieden in Limburg die vanuit een gezamenlijke historische achtergrond een aantal bouwkundige of morfologische kenmerken delen en waarrond ook een duidelijke identiteit is blijven bestaan. De derde laag leunt aan bij het economisch en agrarisch systeem en distilleert de belangrijkste economisch-functionele systemen in Limburg. Elk van die systemen bevat plekken met een gelijkaardige ruimtelijk-economische identiteit, welke zich uit in het landschap maar ook in economische samenwerking en profilering. De drie lagen vormen samen één geheel, dat als een filter op het Limburgs cultuurlandschap kan gelegd worden om regionale eenheden te lezen en te begrijpen. Sommige plekken behoren daarbij tot een veelheid aan eenheden en systemen, andere zijn eenduidiger te beschrijven. De gelaagde benadering laat toe om elke plek in zijn complexe veelheid aan identiteiten te benaderen en ook de interferrenties tussen die identiteiten te vatten.

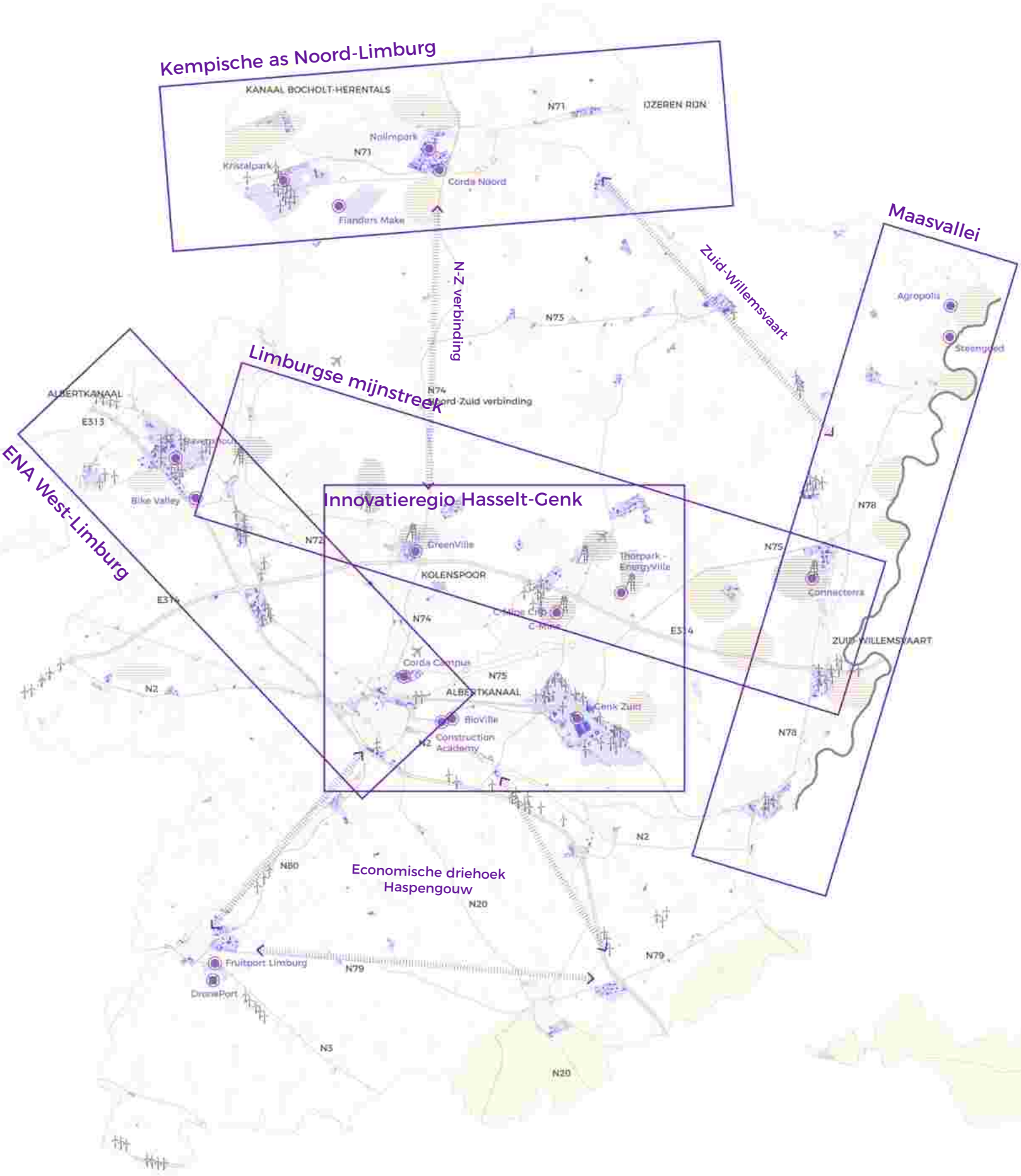
CULTUURLANDSCHAP LIMBURG

ECONOMISCH SYSTEEM

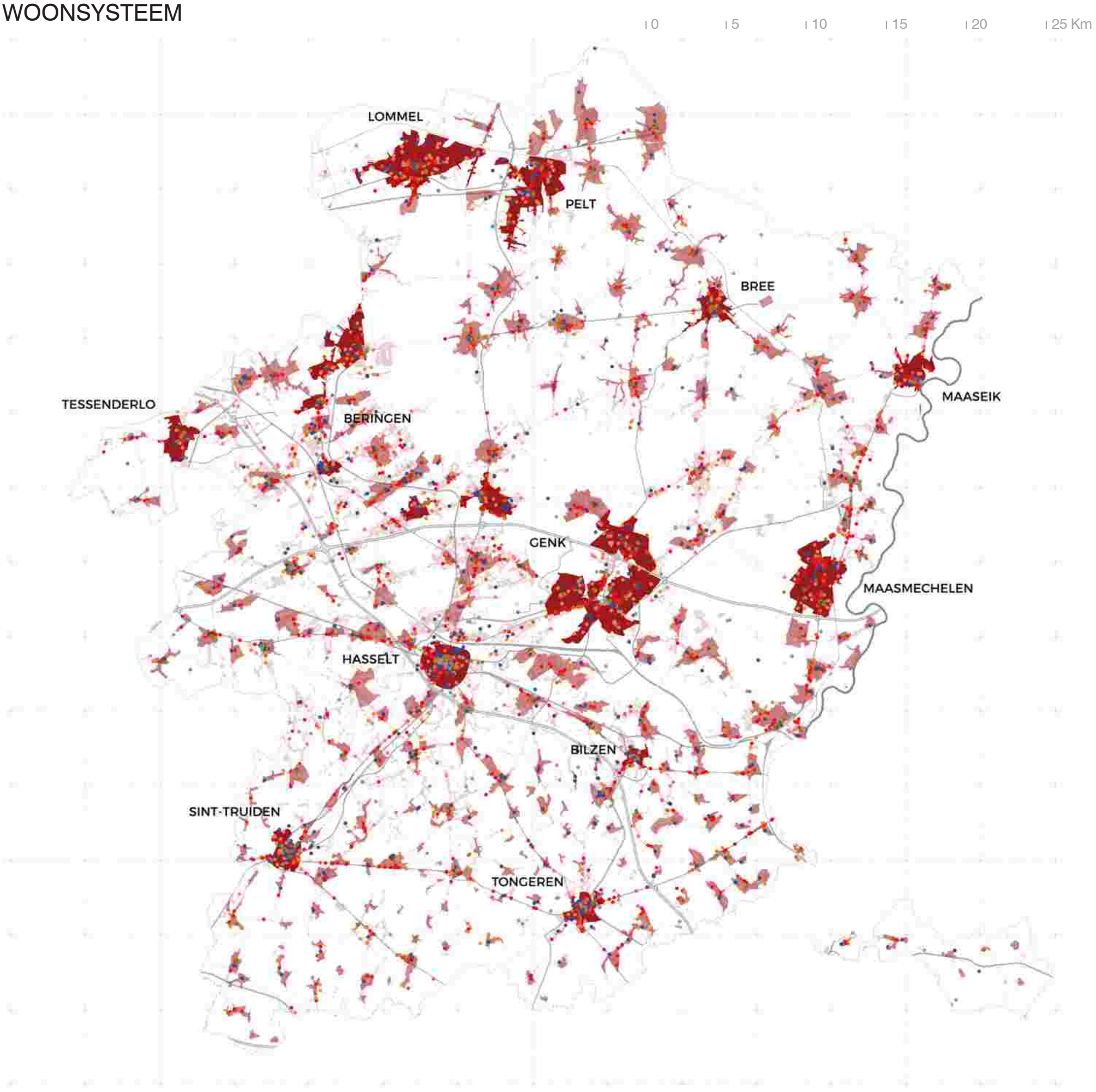

- Windturbine
- Industrieterrein
- Mijnsite
- Zand- en grindwinning
- Mergelstreek
- Vliegveld
- Spoorweg en treinstation
- Waterweg
- Autosnelweg
- Primaire / secundaire weg
- Economische innovatiepool

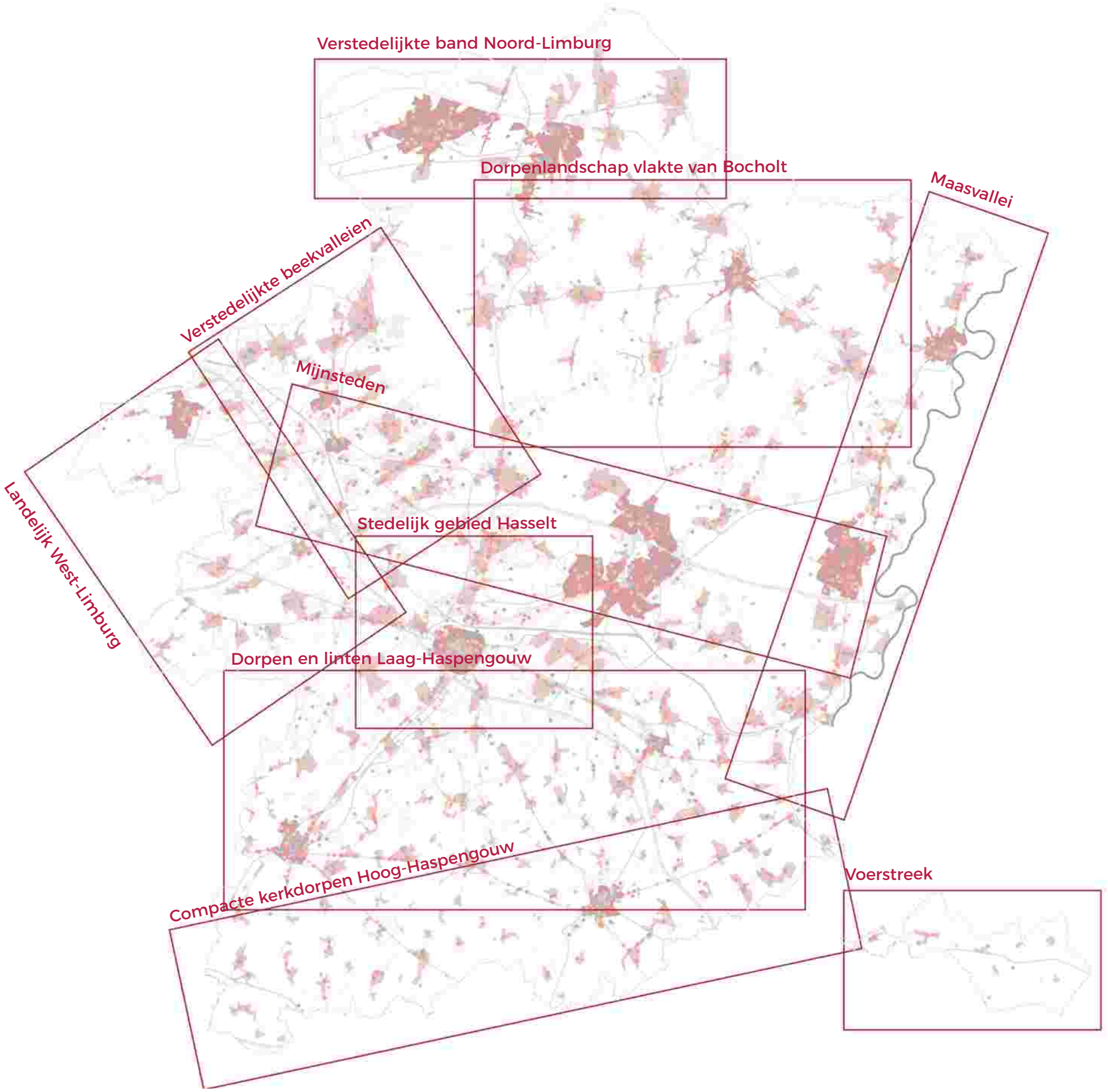

Het economisch systeem in Limburg wordt in sterke mate bepaald door de aanwezige infrastructuur. Veel hedendaagse economische activiteiten zijn gevestigd langs kanalen en belangrijke ontsluitingswegen. Historisch was het echter vooral de aanwezigheid van grondstoffen in de ondergrond die de economische ontwikkeling van Limburg heeft gestuurd. De ontginningsactiviteiten (koolmijnen, grindputten, zand- en mergelgroeves) hebben ontsluitingsinfrastructuur aangetrokken, waarrond dan nieuwe economische activiteiten zijn gevestigd. Dit zien we bijvoorbeeld sterk in de **Kempische as** en de **Maasvallei**. Ook langs het Albertkanaal ontstonden eerst kolenhavens waar het kanaal en de mijnstreek kruisten (Beringen, Genk), waar dan later de grote industrieterreinen van Ravenshout (**ENA West-Limburg**) en Genk Zuid ontwikkeld werden. De **Limburgse mijnstreek** is het systeem van de historische mijnsites, waar nu volop ingezet wordt op herprofilering en nieuwe culturele en economische activiteiten. Vooral in Midden-Limburg, in de **innovatieregio rond Hasselt, Genk** en Houthalen, zijn zo heel wat innovatieve campussen ontstaan. Die bevinden zich in de oude mijnsites (GreenVille, Thorpark, EnergyVille, C-mine), maar ook op de universiteitscampus van Diepenbeek of op de Corda Campus noordelijk van Hasselt. Naast deze toonaangevende economische systemen zijn er ook kleinschaligere, opgehangen aan lokale centra en infrastructuren. In Haspengouw vormen de economische clusters rond Sint-Truiden, Tongeren, Bilzen en Hasselt, samen met de verbindende spoor-, snel- en steenwegen, een '**economische driehoek**'. In de regio rond Peer en Bree zijn geen grote economische clusters aanwezig, maar vormen de **Noord-zuidverbinding** en de **Zuid-Willemsvaart** historische (en toekomstgerichte) economische assen.

WOONSYSTEEM

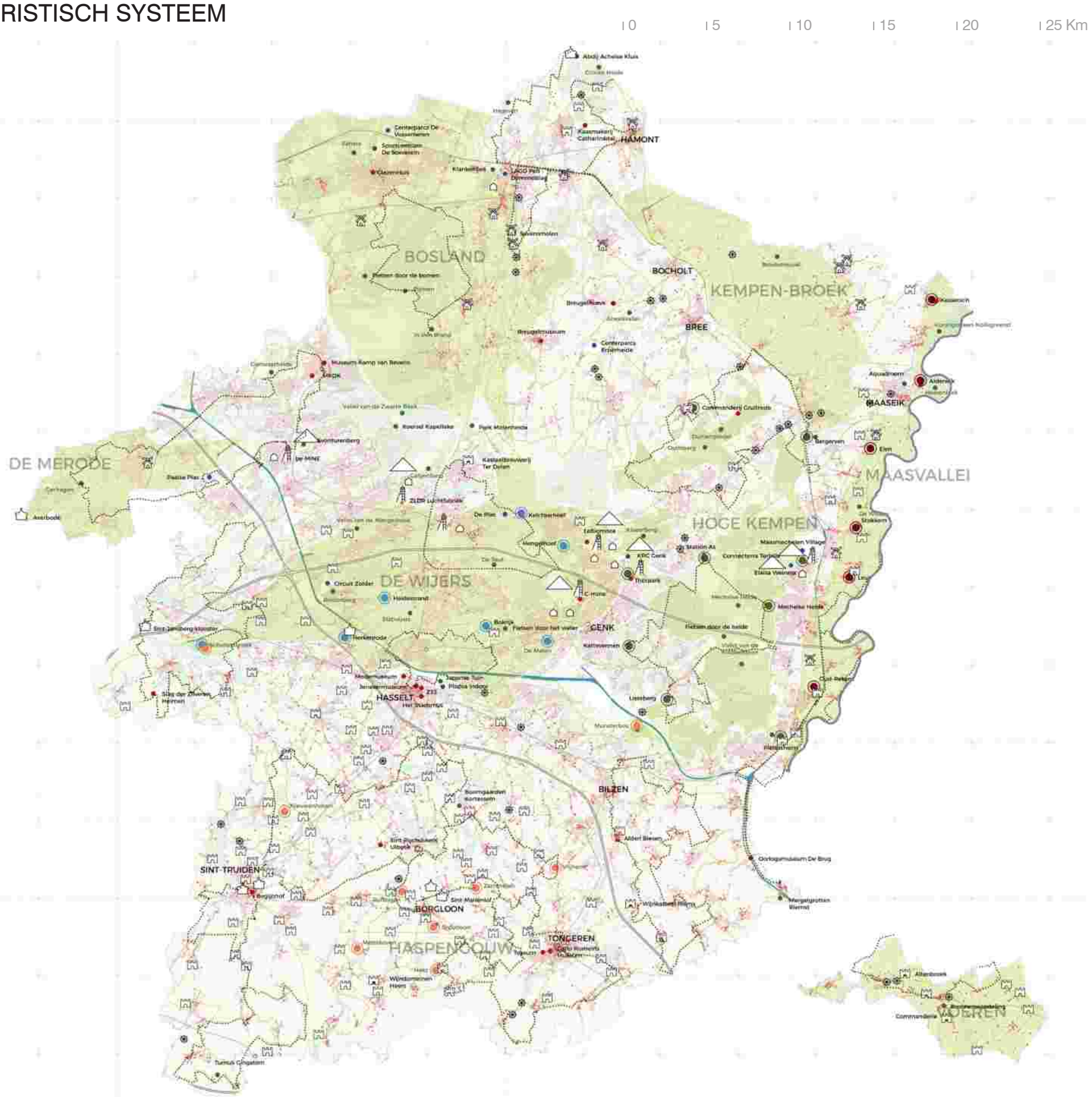

- Hoofdkern
- Nevenkern
- Handel: dagelijkse producten
- Handel: mode
- Onderwijs
- Publieke voorzieningen
- Ziekenhuis
- Sociale voorzieningen
- Culturele voorzieningen

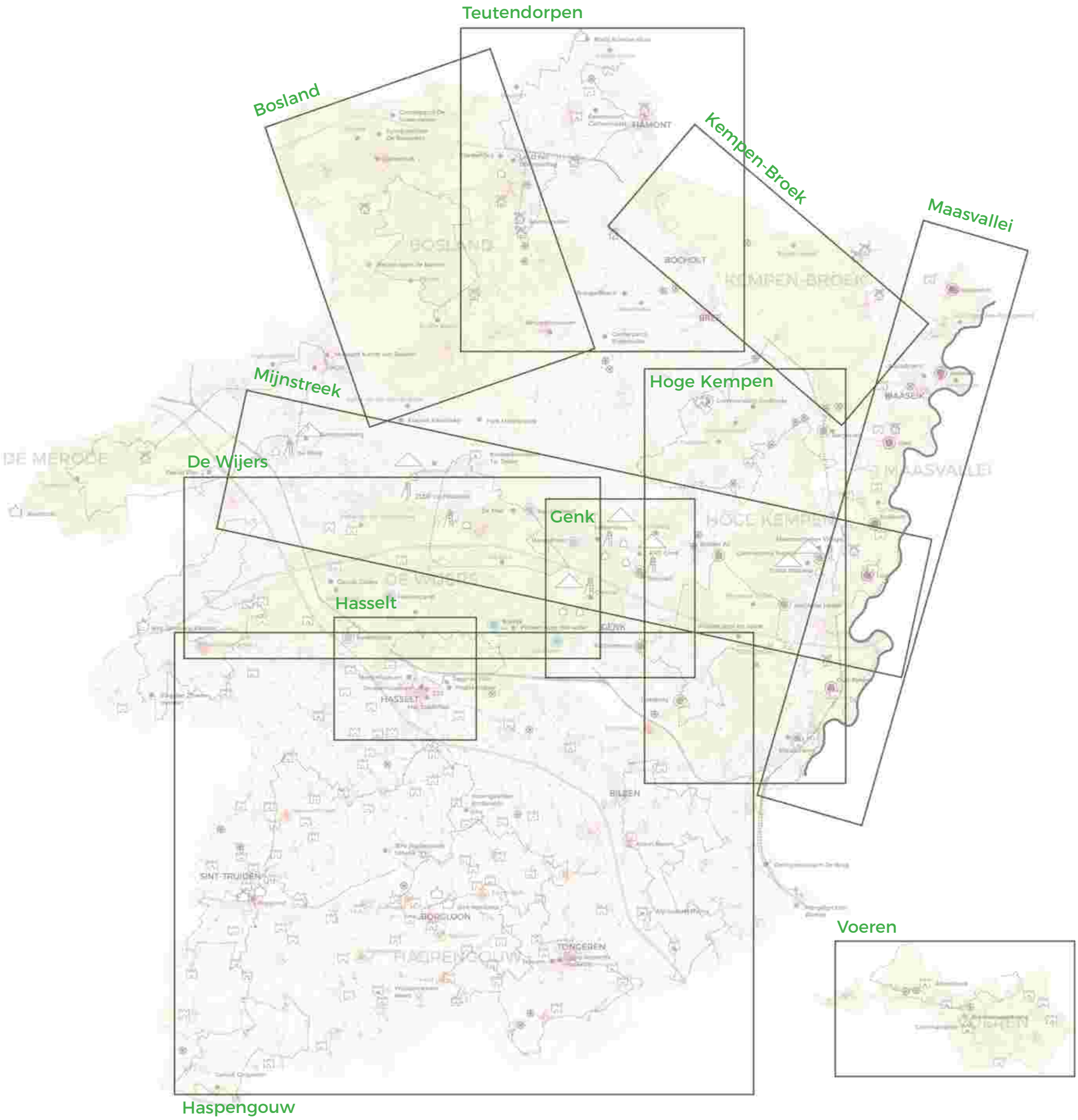

Als we kijken naar de hiërarchie van de verschillende (hoofd)kernen en de verschillende morfologische eigenheden die in Limburg voorkomen, kunnen we eenheden afbakenen die zowel een functionele als ruimtelijke samenhang vertonen. Daarbij onderscheiden we een aantal gebieden die ook uit andere systeemanalyses naar voor komen: de **Maasvallei** heeft een heel eigen lineaire verstedelijkte structuur, de **Voerstreek** is ook morfologisch een heel eigen gebied(je) en met Lommel, Pelt en Hamont-Achel is er in Noord-Limburg langs de Kempische as ook een **verstedelijkte band** gegroeid. In het centrum van Limburg is er morfologisch een groot verschil tussen het historisch, concentrisch gegroeide **stedelijk gebied Hasselt** enerzijds en de snelle verstedelijking van de **mijnsteden**, met hun vele geplande tuinwijken, sociale woonwijken en verkavelingswijken, waaronder Genk. Richting westen overlapt dit systeem van de mijnsteden met een typisch morfologisch fenomeen van **verstedelijkte beekvalleien**, in het Ruimtelijk Structuurplan Limburg het 'strokengebied' genoemd. Richting Tessenderlo en Halen is dit gebied minder dicht bebouwd, met meer open ruimte en een sterke oriëntatie op het Vlaams-Brabantse Diest: dit is het meer **landelijke West-Limburg**. In Haspengouw is er een duidelijk lijn te trekken tussen de compacte **kerkdorpen van Hoog-Haspengouw** en de **dorpen en linten van Laag-Haspengouw**, waar de open ruimte veel meer versnipperd en bebouwd is. Tussen de dichtbebouwde mijnsteden, de verstedelijke band in het noorden en de Maasvallei bevindt zich tenslotte het **dorpenlandschap van de vlakte van Bocholt,** met heel wat kleine stadjes maar ook een uitgestrekt open agrarisch landschap.

TOERISTISCH SYSTEEM

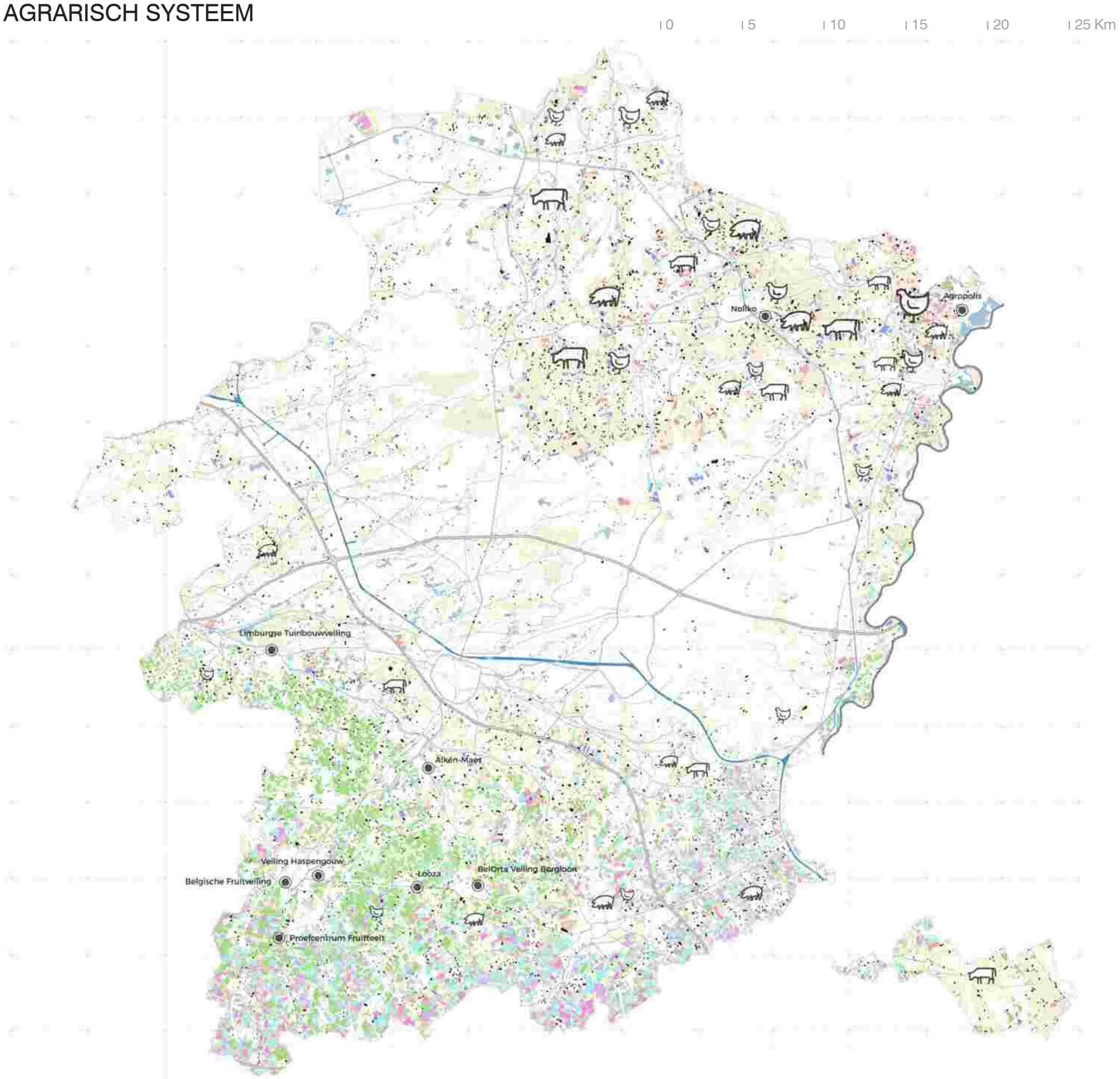

- Kasteel
- Abdij
- Historische watermolen
- Historische windmolen
- (Voormalige) mijnsite
- Terril
- Tuinwijk
- Bouwkundig erfgoed
- Kolenspoor
- Greenspots Haspengouw
- Toegangspoorten Nationaal Park Hoge Kempen
- Mijnsites
- Onthaalpunten De Wijers
- Toegangsdorpen Maasvallei
- Toeristische fietsroutes 2020
- Landschapsparken

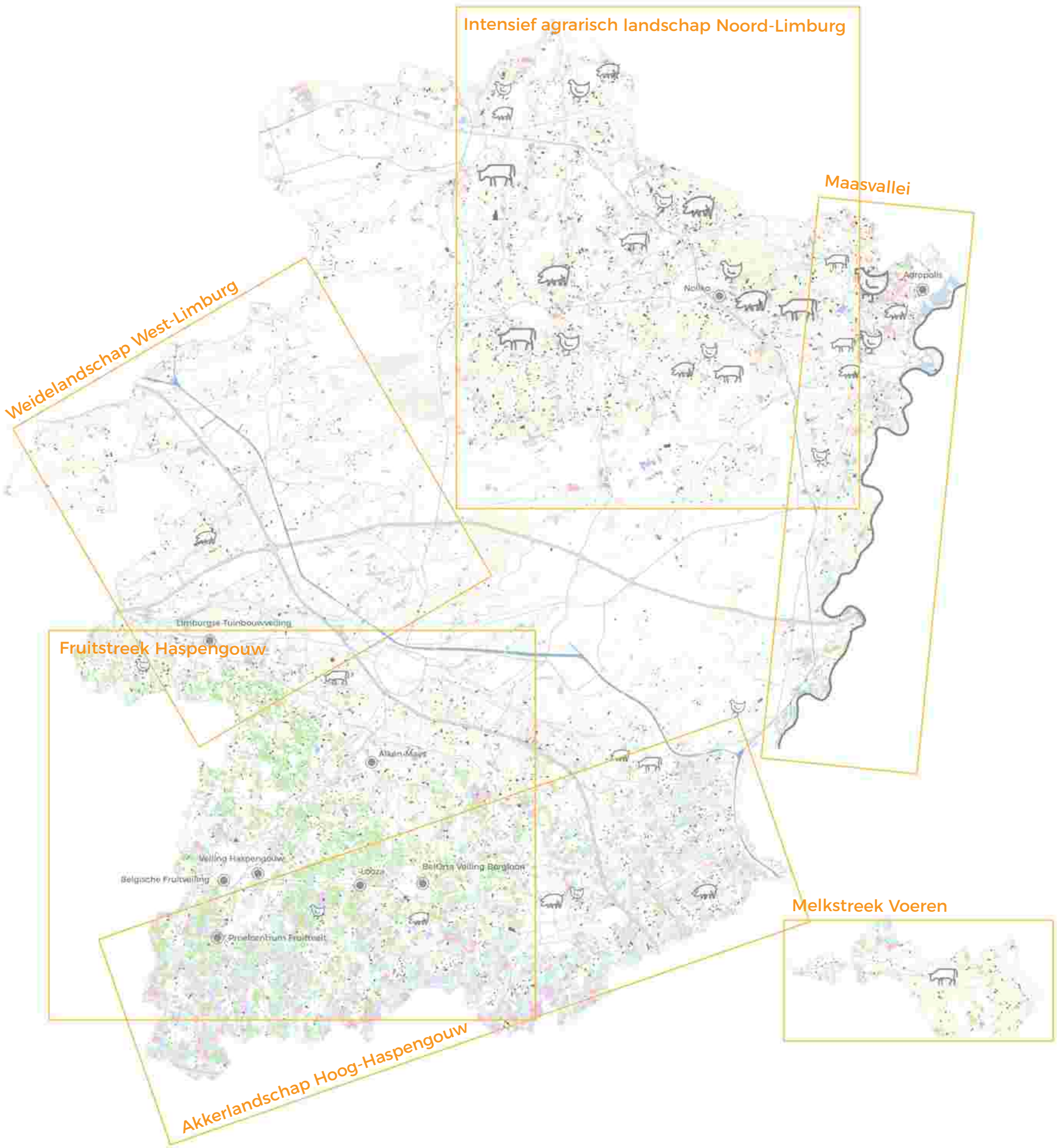

Het toeristisch systeem van landschapsparken met hun poorten, vakantieparken en vele erfgoedsites is in de eerste plaats een volgend systeem dat zich richt op die plekken waar landschap, natuur en erfgoed het meest het bezoeken waard zijn. In plaats van op zoek te gaan naar functionele relaties tussen bezienswaardigheiden en verblijfsaccomodatie, zijn we dan ook op zoek gegaan naar toeristische eenheden die met een eigen identiteit en vaak ook geschiedenis naar voren geschoven worden om bezoekers aan te trekken. In tegenstelling tot de toeristische gids Limburg hebben we daarbij geen gebiedsdekkende en eenduidige indeling gemaakt, maar gekozen voor de meest toonaangevende gebieden, inclusief overlappingen. Daarbij de belangrijkste landschapsparken die naast natuurpracht ook een volledig eigen netwerk ontwikkeld hebben van toegangspoorten, wandelroutes, etc: Nationaal Park **Hoge Kempen**, **De Wijers**, **Bosland**, **Kempen-Broek.** Daarnaast zijn er een aantal gebieden die kunnen uitpakken met de combinatie van natuur, landschap en erfgoed: Rivierpark **Maasvallei**, **Voeren** en natuurlijk de volledige streek van **Haspengouw**. De centrumsteden **Hasselt** en **Genk** zijn, elk op hun manier, belangrijke bestemmingen op zich met een heel eigen identiteit en toeristisch aanbod. De **mijnstreek** is een combinatie van topbestemmingen die elk op zich veel bezoekers lokken en een gemeenschappelijk verleden delen. In het noorden tenslotte zijn er de stadjes en **dorpjes** en het agrarisch kempenlandschap waar het **Teutenverleden** een gemeenschappelijke noemer vormt, misschien niet voor alle bezoekers bekend, maar wel aanwezig in het bouwkundig erfgoed.

AGRARISCH SYSTEEM

- Landbouwinfrastructuur
- Pool agrarische en voedingsindustrie
- Varkens
- Runderen
- Legkippen en slachtkuikens
- Aardappelen
- Fruit en Noten
- Granen, zaden en peulvruchten
- Grasland
- Groenten, kruiden en siertplanten
- Houtachtige gewassen
- Maïs
- Suikerbieten
- Vlas en hennep
- Voedergewassen
- Overige gewassen

Het agrarisch systeem is in de eerste plaats een agrarische kijk op de Limburgse landschappen, waar we vanuit het onderscheid in teelten al snel deelgebieden kunnen vaststellen: de **fruitstreek van Haspengouw**, het **akkerlandschap Hoog-Haspengouw**, de **Melkstreek Voeren**, het **weidelandschap in West-Limburg**. Het agrarisch systeem hangt sterk samen met het voedingssysteem, maar dat laatste kan niet op provinciaal niveau beschreven worden. Daarvoor zijn de export- en importstromen te groot en te weinig ruimtelijk leesbaar. Wel zijn er een aantal plekken die een belangrijke rol spelen daarbij, zoals de fruitveilingen in Haspengouw. Ook een aantal belangrijke spelers uit de voedingsindustrie kunnen gelokaliseerd worden (bv. Greenyard in Bree), maar het is haast nergens nog het geval dat deze een lokaal netwerk van toeleveranciers rond zich verzamelen. Een belangrijke speler als Looza maakt zijn fruitsappen niet van lokaal fruit uit Haspengouw, maar is deel van het internationaal netwerk van de voedingsmarkt. Naast de streken die door een specifieke teeltsoort te herkennen zijn (hoewel die natuurlijk steeds gemengd voorkomt met andere), vinden we in Noord-Limburg een heel **gemengd agrarisch landschap** terug in de streek **van Bree en Peer**, met heel wat niet-grondgebonden, intensieve landbouw. Hier is ook de meeste veeteelt terug te vinden. De **Maasvallei** vormt zoals steeds een eigen (deel)systeem, met vruchtbare gronden langs de rivier. Tot slot zien we lokaal ook nog specifieke ‘niches’, zoals tuinbouw en serreteelt in de streek rond Munsterbilzen en de relatief nieuwe, en nog groeiende, sector van wijnbouw vooral in Haspengouw en het Maasland.

SYNTHESE: GEBIEDSINDELING IN 3 LAGEN

EERSTE LAAG: LANDSCHAPSEENHEDEN

De eerste laag bestaat uit een gebiedsdekkende indeling van de provincie in landschappelijk coherente regio's. Deze kaart met landschapseenheden is gebaseerd op de lagen van het fysische systeem: bodem, reliëf en water. Samen vormen ze de basis van de landschappen die in Limburg voorkomen. Het landschap zelf wordt bijkomend gekarakteriseerd door de natuurlijke en de agrarische structuur, en de daarin voorkomende soorten.

Limburg bestaat uit drie grote landschapsgehelen: Haspengouw, Maasland en de Kempen. **Voeren** valt daar nog buiten, aangezien het behoort tot het Land van Herve. Deze drie grote landschappen hebben heel herkenbare eigenschappen en biotopen.

Binnen de grote gehelen zijn echter ook kleinere eenheden vast te stellen, die van elkaar verschillen qua fysische structuur of in de mate van en manier waarop landschappen en biotopen gecombineerd worden.

In Haspengouw kan er een onderscheid gemaakt worden tussen **Droog Haspengouw** en **Vochtig Haspengouw**. Het onderscheid zit in de bodemsamenstelling (leem tegenover zandleem), het reliëf en de landschappelijke ontwikkeling van beide regio's. De grens kan gelegd worden op de grens tussen beide bodemsoorten, of iets zuidelijker op de grens van het Haspengouws Plateau. In het noorden vormen de Demer en het Albertkanaal de grens van Haspengouw, waar ook de bodemsamenstelling verandert naar de zandgronden van de Kempen.

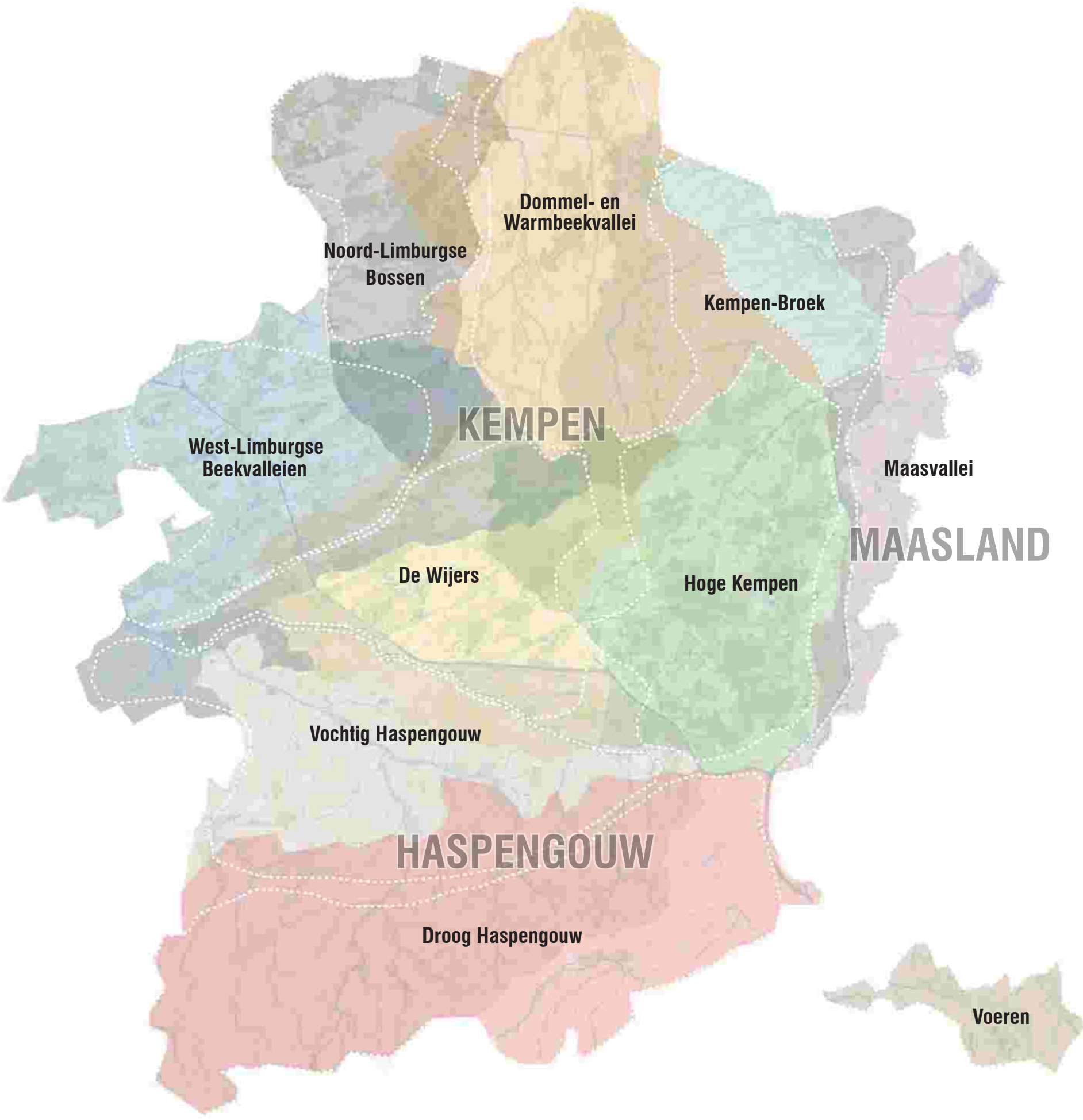
Het Maasland of de (Limburgse) **Maasvallei** is vanuit landschappelijk oogpunt een coherent geheel, dat niet opgedeeld hoeft te worden. De westelijke grens loopt parallel met de Zuid-Willemsvaart en de steilrand van het Kempens Plateau, waar ook de grotere bosgebieden beginnen. De Maasvallei stopt in Belgisch Limburg aan de Maas, maar landschappelijk loopt ze natuurlijk door aan de andere oever, op Nederlands grondgebied.

De Limburgse Kempen zijn een groot gebied dat vrijwel heel Centraal- en Noord-Limburg bestrijkt. Richting Noordwesten lopen de Kempen ook nog verder door in de provincie Antwerpen. De Limburgse Kempen worden gestructureerd door het centraal gelegen Kempens Plateau en de beken die daar ontspringen en dan richting zuid-westen of noord-oosten aflopen in een landschap van beekvalleien. Hier zijn verschillende opdelingen mogelijk, we hebben ervoor gekozen om het fysisch systeem zoveel mogelijk als leidraad te gebruiken maar ook bestaande identiteiten en gebieden te respecteren. Dit heeft ertoe geleid dat we de **Hoge Kempen** onderscheiden als hoogst gelegen gebied, in het oosten en westen afgebakend door de twee steilranden. Westelijk van de Hoge Kempen bevindt zich het gebied met de Wijers en de beekvalleien van o.a. Zwarte Beek en Mangelbeek. Hier bevinden zich twee landschapseenheden. **De Wijers** is het centrale gebied, dat loopt van Genk tot Heusden-Zolder en naast verschillende beekvalleien ook het unieke vijverlandschap bevat. In het westen vormt de vallei van de Mangelbeek een overgangsgebied richting de **West-Limburgse beekvalleien.** Deze beekvalleien, met die van de Zwarte Beek als belangrijkste en bekendste, kennen heel wat veenvorming, wat hen onderscheidt van die in De Wijers. In het uiterste westen lopen de West-Limburgse beekvalleien over in het landschapspark De Merode, dat zich vooral in de provincie Antwerpen bevindt.

De noordelijke Kempen in Limburg hebben we opgedeeld volgens hun hydrologische structuur en dominerende biotopen. De regio van Lommel en Pelt tot Leopoldsburg vormt de landschapseenheid van de **Noord-Limburgse Bossen**. Meer naar het oosten vermindert het bosaandeel sterk en bepalen de beekvalleien opnieuw het landschap. Hier maken we een onderscheid tussen het gebied van **Dommel- en Warmbeekvallei,** dat zowel landschappelijk als historisch een eigen identiteit heeft ontwikkeld die loopt van Peer en Hechtel-Eksel tot Pelt en Hamont-Achel. Nog meer naar het oosten liggen de beekvalleien die ook zelf naar het oosten afstromen en daar het Grenspark **Kempen-Broek** vormen. Zoals de naam aangeeft loopt dit landschap verder over de grens met Nederland. In Belgisch Limburg vormt de Zuid-Willemsvaart een harde grens voor Kempen-Broek, maar aan de overkant van het kanaal liggen de valleien van Abeek en Itterbeek die een overgangsgebied vormen tussen Dommel- en Warmbeek en Kempen-Broek.

Hoewel er regelmatig harde grenzen vast te stellen zijn (Maas, Albertkanaal, Zuid-Willemsvaart, ...), lopen alle landschapseenheden in de praktijk veel geleidelijker in elkaar over. De kaart hiernaast geeft dan ook naast de 'kerngebieden' van elke landschapseenheid (witte stippellijn) ook telkens een 'overgangsgebied' weer waar twee landschappen elkaar beïnvloeden. In het volgende deel van dit rapport worden deze grenzen en overgangsgebieden meer in detail toegelicht, net als uiteraard de karakteristieken en kernkwaliteiten van elke landschapseenheid.

LANDSCHAPSEENHEDEN

TWEEDE LAAG: HISTORISCH-MORFOLOGISCHE EENHEDEN

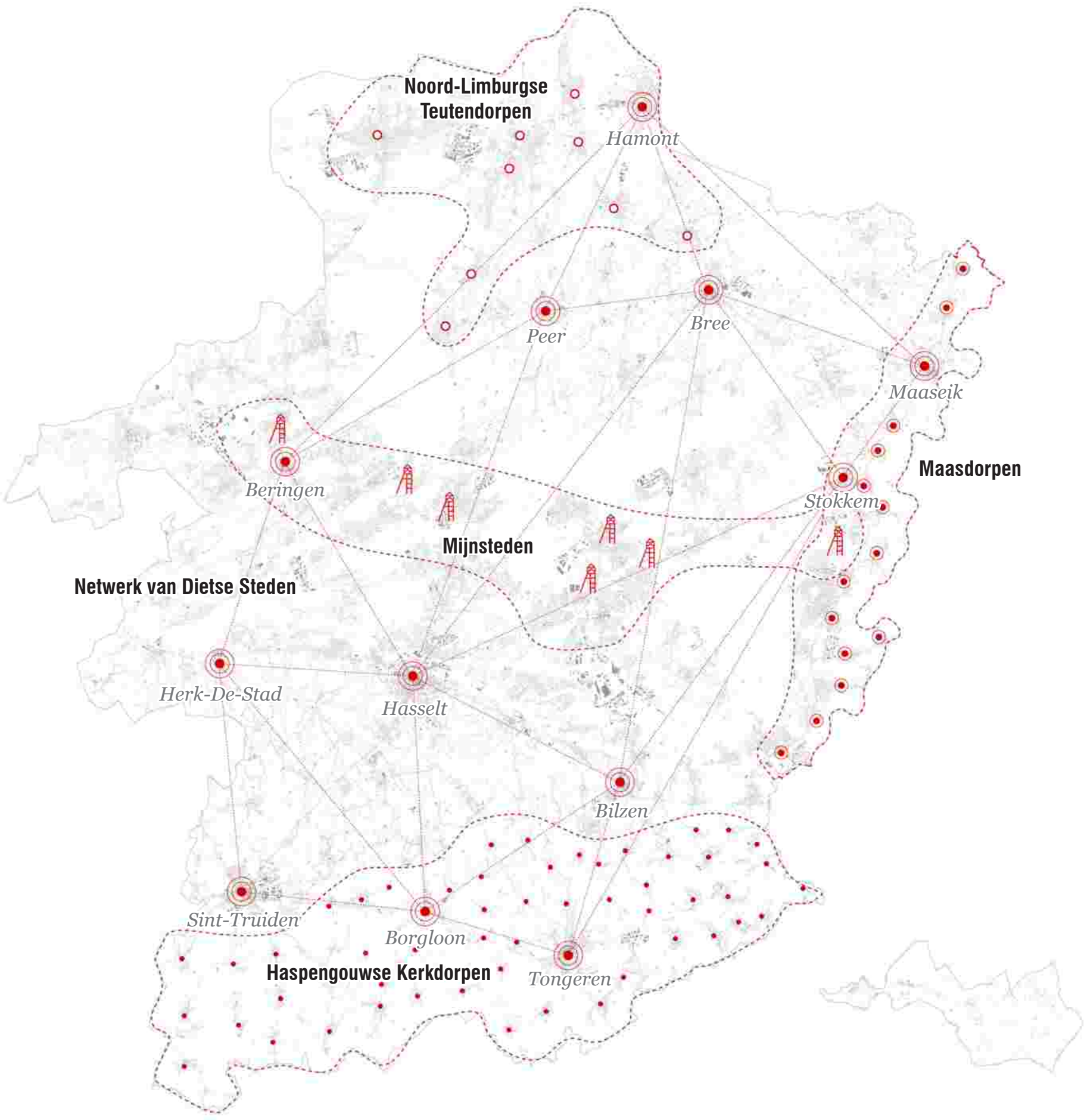
Ook vanuit historisch-morfologisch oogpunt zijn in Limburg gebieden te herkennen met een duidelijke eigenheid, die niet altijd overeenstemmen met de landschapseenheden. Zo ontstaat een tweede laag, die bestaat uit een selectie van de meest waardevolle en typerende morfologische eenheden en gebieden met eigen architectuurhistorische kenmerken. Deze historisch-morfologische eenheden bevatten een duidelijke identiteit die af te lezen is in de stedenbouwkundige structuur en een goed te identificeren historische oorzaak kent - en welke zo identiteitsbepalend is voor de regio dat de stedenbouwkundige eigenschappen voor de toekomst beschermd dienen te worden. Dit betekent niet dat er buiten deze gebieden geen andere vermeldenswaardige en te beschermen bouwkundige structuren zijn, maar de andere worden reeds besproken als deel van de landschapseenheden (bv. de vierkantshoeves en kastelen in Haspengouw) ofwel zijn ze te lokaal of te verspreid om echt een regionale eigenheid te creëren (bv. het molenlandschap, het middeleeuwse systeem van abdijen, ...).

De eenheden van de **Maasdorpen** en de **Haspengouwse Kerkdorpen** komen qua verspreiding sterk overeen met de landschapseenheden van Maasvallei en Droog-Haspengouw, maar leken ons historisch relevant genoeg en morfologisch sterk genoeg om opnieuw te vermelden. In Haspengouw vinden we hier het heel duidelijk herkenbare landschap van compacte kerkdorpen in een nog vrijwel ongeschonden open (agrarisch) landschap. De Maasdorpen en -steden delen ook een eigen geschiedenis en hoewel de streek inmiddels sterk verstedelijkt is en bijna één lineair bebouwd gebied vormt langs de N78, zijn er nog heel wat historisch waardevolle en goed herkenbare dorpskernen aanwezig.

De eenheden van de mijnsteden en de Teutendorpen voegen volledig nieuwe structuren toe aan de landschapseenheden, aangezien ze verschillende landschappen doorkruisen. In de **Noord-Limburgse Teutendorpen** vinden we een gemeenschappelijk verleden terug van de Noord-Limburgse Kempen waar Teuten (rondreizende handelaars) hun onderweg verzameld vermogen investeerden in mooie (heren)huizen. Naast dit typisch bouwkundig verschijnsel, wordt deze eenheid ook gekenmerkt door de aanwezigheid van heel wat water- en windmolens en kennen de gemeenten een vergelijkbare verkavelingsdrang in de tweede helft van de 20e eeuw. De **Mijnsteden** zijn vrij recent ontstaan, maar door hun enorm snelle groei kennen ze heel gelijkaardige kenmerken. De zeven Limburgse mijnsites zelf zijn hier belangrijke terugkerende elementen, maar ook de hele ensembles errond, met directeurs- en ingenieurswoningen, tuinwijken, mijncités en later ook heel wat geplande sociale woonwijken. Naast die stedenbouwkundige eigenheid delen de mijnsteden ook heel wat socio-culturele eigenschappen, zoals hun multiculturele bevolking en specifieke socio-economische uitdagingen. Genk springt er in deze eenheid bovenuit, omdat deze stad drie verschillende mijnsites samenbrengt en zo op korte tijd is kunnen uitgroeien tot de tweede grootste stad van de provincie Limburg.

Aanvullend de eenheden die een duidelijke eigen regio kennen, is er met het **Netwerk van Dietse Steden** ook een historisch-morfologische eenheid die over de hele provincie verspreid ligt. Dit netwerk bestaat uit de nederlandstalige ‘Goede Steden’ van het prinsbisdom Luik en bevat de twaalf historisch gegroeide steden in Limburg. Tien daarvan zijn ontstaan in het graafschap Loon en worden ook de ‘Loonse Steden’ genoemd: Hamont, Peer, Bree, Maaseik, Stokkem, Beringen, Herk-de-Stad, Hasselt, Bilzen en Borgloon. Bij de opname van het graafschap Loon in Luik werden werden ook Tongeren en Sint-Truiden deel van de Dietse Steden. Samen vormen ze een historisch netwerk dat de hele provincie omspant, bovendien delen ze een gelijkaardige stedenbouwkundige structuur, vaak met tot op vandaag herkenbare elementen zoals een historisch marktplein en (structuur van een voormalige) omwalling. Hoewel de steden doorheen de eeuwen verder getransformeerd zijn, deels in de lijn van de lokale context (vb Beringen als mijnstad, Hamont als Teutendorp), is hun gemeenschappelijke ontstaansgeschiedenis nog merkbaar. Vijf Dietse Steden bezitten tot op vandaag een belangrijke concentratie aan bouwkundig erfgoed, die vaak reikt tot buiten de grenzen van de historische stad(somwalling): Hasselt, Sint-Truiden, Tongeren, Bilzen en Maaseik (met Aldeneik).

HISTORISCH-MORFOLOGISCHE EENHEDEN

DERDE LAAG: ECONOMISCH-FUNCTIONELE SYSTEMEN

Deze laag toont de voornaamste economisch-functionele systemen, welke meestal opgehangen zijn aan infrastructuren (kanalen-spoorwegen-steenwegen-snelwegen). Ze doorkruisen de landschapseenheden en de historisch-morfologische eenheden en vormen een derde laag van ruimtelijke regionale eigenheid in Limburg. Het zijn systemen met een belangrijke toekomstwaarde, die ook nu al de dragers van economische ontwikkeling en innovatie in Limburg zijn. Daarbij hebben ze een belangrijke ruimtelijke impact en stellen ze ook zelf randvoorwaarden aan de inrichting van de ruimte in hun omgeving. Dit zorgt voor conflicten met de andere lagen, maar tegelijk bezitten deze systemen ook een groot potentieel om toekomstige nieuwe ruimtelijke elementen op te nemen en zich verder te ontwikkelen tot de ruimtelijke eenheden van de toekomst, getuigen van onze huidige tijd en maatschappij.

Centraal in de provincie bevindt zich de **Innovatieregio Hasselt-Genk**. De twee centrumsteden van Limburg hebben een heel eigen geschiedenis, morfologie en landschappelijke context, ook socio-cultureel verschillen ze heel sterk van elkaar. Maar economisch-functioneel vormen ze wel een geheel, als complementaire stedelijke bi-pool. Daarbinnen en daarrond is een netwerk ontstaan van innovatiepolen en -campussen, die van de bi-pool een ruimere innovatieregio gemaakt hebben, met de campus van Diepenbeek, Thorpark en Energyville, C-mine, GreenVille Houthalen, de Corda Campus, ...

Het **Economisch Netwerk Albertkanaal** doorkruist Limburg als dragende industriële as. In West-Limburg bevindt zich hier de chemische en logistieke bedrijvigheid van Tessenderlo, Ravenshout en Lummen, in Centraal-Limburg trekt vooral Genk-Zuid, met o.a. de voormalige terreinen van Ford Genk, de aandacht. Samen met de snelwegen en spoorlijnen is hier een belangrijk lineair systeem ontstaan dat uitgegroeid is tot een echte verstedelijkte band die Limburg van west naar oost doorkruist.

Ook in het noorden en oosten van Limburg bevinden zich dergelijke lineaire economische systemen. De **Kempische As**, met als ruggengraat de infrastructuren van het Kanaal Bocholt-Herentals, de N71 en de voormalige IJzeren Rijn, loopt door in de provincie Antwerpen en bevat de industrieterreinen van Lommel, Pelt en Hamont-Achel - en de relicten van de historische zandontginning en zinkindustrie die hier aanwezig was. De **Zuid-Willemsvaart** verbindt deze Kempische As met de Maasvallei en het Albertkanaal en bevat een kralensnoer aan middelgrote industrieterreinen en het zuidelijke (meest verstedelijkte) deel van de Maasvallei. We hebben gekozen om de Limburgse mijnstreek niet op te nemen in deze laag, omdat zij als economisch-functioneel systeem vooral in het verleden werkte. De reconversie van de mijnsites vormt weliswaar een essentiële hefboom voor economische ontwikkeling en innovatie in Limburg, maar de sites zelf schuiven zich in in de andere hier vernoemde systemen en zijn minder dan vroeger een eigen homogeen economisch-functioneel systeem.

Ook de landbouw is een belangrijk economisch systeem met een grote ruimtelijke impact op het landschap. In West-Haspengouw is de **Fruitstreek** een begrip geworden tot ver buiten Limburg, dat zich vertaald heeft in een herkenbaar landschap, een netwerk van economische infrastructuur (veilingen, kenniscentra rond fruit en voeding) en ook een specifieke toeristische bestemming. In het zuiden van Haspengouw, met zijn vruchtbare leemgronden, heeft zich doorheen de eeuwen een waardevol **Akkerlandschap Droog-Haspengouw** gevormd dat nog steeds een hoofdrol speelt in de Limburgse productie van granen en andere gewassen. In Noordoost-Limburg overheerst dan weer de veehouderij (varkens, kippen, runderen), aangevuld met maïsvelden en een cluster van groententeelt rond Kinrooi. Deze **Intensieve Landbouwstreek Noord-Limburg** speelt zo een essentiële rol in de Limburgse voedselproductie.

Ook toerisme is een economische sector die zich in heel wat infrastructuur vertaalt. Het **Nationaal Park Hoge Kempen** met zijn verschillende toegangspoorten is in Limburg het belangrijkste toeristische netwerk en tegelijk een goede referentie hoe toeristisch-economische infrastructuur landschappelijk kan worden geïntegreerd.

ECONOMISCH-FUNCTIONELE SYSTEMEN

